

**NECİB MAHFUZ'UN EL-LISS VE'L-KİLÂB / HIRSIZ
VE KÖPEKLER ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİNİN
KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARIMI
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Esraa K. A. ABDELRADY

Eskişehir 2025

**NECİB MAHFUZ'UN EL-LISS VE'L-KİLÂB / HIRSIZ VE KÖPEKLER
ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİNİN KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARIMI
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Esraa K. A. ABDELRADY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hülya PİLANCI

Danışman: Prof. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ

**Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat 2025
Eskişehir**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Esraa K. A. ABDELRADY’ın Necib Mahfuz’un El-Lıss ve l-Kılâb / Hırsız ve Köpekler Romanının Tükçe Çevirisinin Kültürel Öğelerin Aktarımı Bağlamından İncelemesi başlıklı tezi **11 Şubat 2025** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Hülya PİLANCI

.....

Üye: Doç. Dr. Yusuf KARATAŞ

.....

Üye: Dr Doç. Dr. Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ

.....

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

NECİB MAHFUZ’UN EL-LISS VE’L-KİLÂB / HIRSIY VE KÖPEKLER ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİNİN KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Esraa K. A. ABDELRAZY

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat 2025

Danışman: Prof. Dr. Hülya PİLİNCİ

Danışman: Prof. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ

Bu çalışmada, Necib Mahfuz’un *el-Liss ve’l-Kilâb* (Hırsız ve Köpekler) adlı romanının Türkçe çevirilerindeki kültürel ögelerin aktarımı ele alınmaktadır. Çeviri sürecinde orijinal metindeki kültürel ögelerin nasıl aktarıldığı ve bu aktarımın hangi bağlamda gerçekleştiği incelenmektedir. Arapça-Türkçe ve Arapça-İngilizce-Türkçe çevirilerin arasındaki kültürel farklılıklar ve benzerlikler analiz edilerek, çeviri sürecinin kültürel zenginliğin korunması ve anlaşılmasına nasıl katkı sağladığına dair bir anlayış sunulmaktadır. Bu çalışmada, kültürel aktarım ve Necib Mahfuz’un eserlerinin Türkçeye çevirileri ele alınırken *el-Liss ve’l-Kilâb* romanının Türkçe çevirisindeki kültürel ögelerin aktarımının incelenmesi bağlamında, çeviri sürecinin edebî ve kültürel önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada, orijinal metin ile çeviri metinler karşılaştırılarak, çevirideki kültürel ögelerin nasıl yorumlandığı ve ifade edildiği üzerinde durulmuştur. Çevirilerin analizi sırasında kullanılan yöntemlerin etkililiğine ve hedef dildeki kültürel unsurların uyumuna da dikkat edilmiştir. Edebî çeviride kültürel unsurların aktarımı konusunda daha derin bir anlayış geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Sonuçlar, çevirinin dil kullanımındaki etkinliğini ve orijinal metnin kültürel derinliğini ne ölçüde koruyup değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu çalışma Necib Mahfuz’un eserlerinin Türkçeye çevrildiği bağlamda, çeviri sürecinin edebî ve kültürel açıdan nasıl bir katkı sağladığını açıklayarak, kültürel aktarımın önemini anlamak için değerli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Arap Dili, Edebî metinlerin , Kültürel Ögeler, Necib Mahfuz, *el-Liss ve’l-Kilâb*.

ABSTRAKT

AN ANALYSIS OF THE TURKISH TRANSLATION OF NAGUÏB MAHFOUZ'S EL-LISS VE'L-KILÂB / THE THIEF AND THE DOGS IN THE CONTEXT OF THE TRANSMISSION OF CULTURAL ELEMENTS

Esraa K. A. ABDELRAKY

Department of Turkish Language and Literature

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, February 2025

Advisor: Asst. Prof. Hülya PİLANCI

Advisor: Asst. Prof. Fatıma Betül ÜYÜMEZ

This study examines the transfer of cultural elements in the Turkish translations of Naguib Mahfouz's *The Thief and the Dogs* (*el-Liss we al-Kilab*). It explores how cultural elements in the original text are conveyed during the translation process and in what context this transfer occurs. By analyzing cultural differences and similarities between Arabic-Turkish and Arabic-English -Turkish translations, the study provides an understanding of how translation contributes to preserving and comprehending cultural richness. While addressing cultural transfer and the Turkish translations of Naguib Mahfouz's works, the study emphasizes the literary and cultural significance of the translation process, particularly in examining cultural transfer in the Turkish translation of *The Thief and the Dogs*. The study compares the original text with the translated texts, focusing on how cultural elements are interpreted and expressed. Attention is given to the effectiveness of strategies used during the analysis and the harmony of cultural elements in the target language. The aim is to develop a deeper understanding of cultural transfer in literary translation. The findings demonstrate how effectively language is used in the translations and how the cultural richness of the original text is preserved or altered. Moreover, this study provides insights into the literary and cultural contributions of the translation process in the context of Naguib Mahfouz's works being translated into Turkish. By addressing an important topic in literature and translation, it offers valuable contributions to understanding the significance of cultural transfer

Keywords: Turkish Language, Arabic Language, Literary texts, Cultural elements, Naguib Mahfouz, “*el-Liss ve'l-Kilâb/ The Thief and the Dogs*”.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu çalışmada başlamadan önce beni akademik tavsiyeleri ile motive eden, tez yazma aşamasında hem akademik hem de manevi desteğiyle yanımda olan ve beni daha aydın yollara yönlendirerek motive eden saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Hülya PİLANCI'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tez yazma sürecinde, tezime danışmanlık yapmayı kabul eden, beni akademik ve manevi desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Bu tezin en iyi hale gelmesinde büyük katkıda bulunan ve akademik alanda gelişmeye katkı sağlayan ve akademik çalışmamdaki gayretleriniz ve rehberliğiniz olmasaydı, bu tez bu şekilde ortaya çıkamazdı.

Tezim için jüride yer almayı kabul eden, görüşlerini ve önerilerini katkı sağlayan sayın hocalarım Döç. Dr. Yusuf KARATAŞ ve Döç. Dr. Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Akademik hayatımda benden maddi ve manevi desteklerini veren, her kararında arkamda duran, her adıma saygı gösteren, uzaktan bana hep dua eden annem Amall BAKRY, babam Kadry ABDULRADY ve kardeşlerim'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Akademik hayatım boyunca bana destek olan arkadaşlarıma da sonsuza kadar teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı bulunan herkese kalbimden şükranlarımı sunarım.

ETKİ İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

.03.2025

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel “intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Esraa K. A. ABDELRAKY

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

.03.2025

Bu tezi hazırlarken ChatGPT, Gemini, DALL-E vb. üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Üretken yapay zekâ programlarından almadığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
Esraa K. A. ABDELRAKY

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	
ÖZET	iii
ABSTRAKT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
ETKİ İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	2
1.1 Dil	2
1.2 Kültür.....	3
1.3 Dil ve Kültür Arasındaki İlişki	4
1.4 Çeviri.....	4
1.4.1 Çevirinin Tarihi Gelişimi	6
1.4.2 Edebî Çeviri.....	10
1.4.3 Edebî Metin ve Çevirisi	11
1.4.4 Edebî Metin Çevirmeni	12
1.5 Çeviri Eleştirisi.....	13
İKİNCİ BÖLÜM: NECİB MAHFUZ VE <i>EL-LISS VE'L-KİLÂB</i> ROMANI.....	15
2.1 Necib Mahfuz	15
2.1.1 Necib Mahfuz Hayatı.....	15
2.1.2 Eğitimi.....	16
2.1.3 Edebî Kişiliği	16
2.1.4 İş Hayatı ve Ödülleri	17
2.1.5 Eserleri.....	18
2.1.5.1 Romanları.....	19
2.1.5.2 Kısa Öykü Hikâyeleri	20
2.1.5.3 Çeviri Kitabı	21
2.1.5.4 Diyalog Türü Kitapları.....	21

2.1.5.5 Film Senaryoları	22
2.1.5.6 Tiyatro Oyunları.....	23
2.2 El-Liss ve'l-Kilâb Romanının Özeti	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	26
3.1 Kültürel Öğeler	26
3.2 Kültürel Öğelerin Çevirisi ve Karşılaşılan Sorunları.....	27
3.3 Peter Newmark 'ın Kültürel Öğeler Sınıflandırması	28
3.4 Kültüre Özgü Öğelerin Sınıflandırılması	30
3.4.1 Ekolojik, Jeolojik ve Coğrafi Öğeler.....	31
3.4.1.1 Yer Adları	31
3.4.1.2 Hayvan Adları	41
3.4.1.3 Bitki Adları	44
3.4.2 DİLLE ALAKALI ÖGELER	45
3.4.2.1 Atasözü, Deyimler ve Kalıp İfadeler	46
3.4.2.2 Dile Has İfadeler	62
3.4.2.3 Seslenme İfadeleri.....	67
3.4.2.4 Duygu Belirten İfadeler ve Ünlem İfadeleri	69
3.4.2.5 Kelime Oyunları	78
3.4.2.6 Tebrik, Teselli, Özür, Teşekkür ... vb İfadeleri.....	80
3.4.3 DİNÎ ÖGELER	85
3.4.3.1 Dinî İfadeler ve Terimler	85
3.4.3.2 Dua ve Beddua İfadeleri	97
3.4.3.3 Ayet ve Hadisler	98
3.4.4 ETNOGRAFİK ÖGELER.....	100
3.4.4.1 Kişi Adları.....	100
3.4.4.2 Ünvanlar.....	102
3.4.4.3 Yiyecek ve İçecekler.....	103
3.4.4.4 Kıyafetler	108
3.4.4.5 Para ve Ölçü birimi	112
3.4.4.6 Küfürler.....	115
3.4.4.7 Aletler.....	115
3.4.4.8 Ev Eşyaları	116

3.4.5 TOPLUMSAL ÖGELER	119
3.4.5.1 Milli Sanatçılar	119
3.4.5.2 Meslekler	119
3.4.6 SİYASİ VE EKONOMİK TERİMLER.....	121
3.4.6.1 Siyasi ve Ekonomik Kavramlar	121
3.4.6.2 Siyasi ve Ekonomik Olaylar	121
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	127

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.4.1.1.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Yer Adları.....	31
Tablo 3.4.1.1.2 Özel Adların Kullanıldığı ve Söylendiği gibi Yazılan Yer Adları.....	33
Tablo 3.4.1.1.3 Betimleme Yapılarak Çevrilen Yer Adları.....	37
Tablo 3.4.1.1.4 Açıklama Yapılarak Çevrilen Yer Adları	38
Tablo 3.4.1.1.5 Hedef Metinlerde Farklı Çevrilen Yer Adları.....	38
Tablo 3.4.1.1.6 Çevirilerde Yer Almayan Yer Adları.....	41
Tablo 3.4.1.2.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Hayvan Adları.....	42
Tablo 3.4.1.2.2 Hedef Metinlerde Farklı Çevrilen Hayvan Adları.....	43
Tablo 3.4.1.2.3 Teşbih (Benzetme) için Kullanılan Hayvan Adları.....	43
Tablo 3.4.1.3.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Bitki Adları.....	44
Tablo 3.4.2.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler.....	46
Tablo 3.4.2.1.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler.....	49
Tablo 3.4.2.1.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler.....	55
Tablo 3.4.2.1.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler.....	56
Tablo 3.4.2.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dile Has İfadeler.....	63
Tablo 3.4.2.2.2 HM1’de Birebir HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dile Has İfadeler.....	63
Tablo 3.4.2.2.3 HM1’de Farklı HM2’de Birebir Aktarılan Dile Has İfadeler.....	65
Tablo 3.4.2.2.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dile Has İfadeler.....	66
Tablo 3.4.2.3.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Seslenme İfadeler.....	67
Tablo 3.4.2.4.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Duygu Belirten ve Ünlem İfadeler.....	69

Tablo 3.4.2.4.2 HM1’de Birebir HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Duygu Belirten ve Ünlem İfadeler.....	72
Tablo 3.4.2.4.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Aktarılan Duygu Belirten ve Ünlem İfadeler.....	87
Tablo 3.4.2.4.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Duygu Belirten ve Ünlem İfadeler.....	87
Tablo 3.4.2.5.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kelime Oyunları.....	78
Tablo 3.4.2.5.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kelime Oyunları.....	79
Tablo 3.4.2.6.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri.....	80
Tablo 3.4.2.6.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri.....	82
Tablo 3.4.2.6.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri.....	84
Tablo 3.4.2.6.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri.....	84
Tablo 3.4.3.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dinî İfadeler ve Terimler.....	85
Tablo 3.4.3.1.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dinî İfadeler ve Terimler.....	88
Tablo 3.4.3.1.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Dinî İfadeler ve Terimler.....	95
Tablo 3.4.3.1.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dinî İfadeler ve Terimler.....	96
Tablo 3.4.3.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dua ve Beddua İfadeleri.....	97
Tablo 3.4.3.2.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dua ve Beddua İfadeleri	97
Tablo 3.4.3.2.3 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dua ve Beddua ifadeleri.....	98
Tablo 3.4.3.3 Ayet ve Hadisler.....	98

Tablo 3.4.4.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kişi Adları.....	100
Tablo 3.4.4.1.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kişi İsimler.....	101
Tablo 3.4.4.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Ünvanlar.....	102
Tablo 3.4.4.2.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Ünvanlar.....	102
Tablo 3.4.4.3.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Yiyecek ve İçecekler.....	104
Tablo 3.4.4.3.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Yiyecek ve İçecekler.....	105
Tablo 3.4.4.3.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Yiyecek ve İçecekler.....	106
Tablo 3.4.4.3.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Yiyecek ve İçecekler.....	106
Tablo 3.4.4.4.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kıyafetler	108
Tablo 3.4.4.4.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kıyafetler.....	108
Tablo 3.4.4.4.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Kıyafetler.....	111
Tablo 3.4.4.5.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Para ve Ölçü birimi.....	112
Tablo 3.4.4.5.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Para ve Ölçü birimi	113
Tablo 3.4.4.5.3 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Para ve Ölçü birimi.....	114
Tablo 3.4.4.6.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Küfürler.....	115
Tablo 3.4.4.6.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Küfürler.....	115
Tablo 3.4.4.7.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Aletler.....	115
Tablo 3.4.4.8.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Ev Eşyaları.....	116

Tablo 3.4.4.8.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Ev Eşyaları.....	117
Tablo 3.4.4.8.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Ev Eşyaları.....	118
Tablo 3.4.5.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Milli Sanatçılar.....	119
Tablo 3.4.5.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Meslekler.....	119
Tablo 3.4.5.2.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Meslekler.....	120
Tablo 3.4.6.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Siyasi ve Ekonomik Kavramlar.....	121
Tablo 3.4.6.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Siyasi ve Ekonomik Olaylar.....	121

KISALTMALAR

Ar	: Arapça
Çev	: Çevirmen
HM	: Hedef Metin
DiY	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İng	: İngilizce
KM	: Kaynak Metin
S.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tür	: Türkçe
Vb.	: Ve benzeri
ص.	: صفحة (sayfa)

GİRİŞ

Çeviri, insanlık tarihinin en eski faaliyetlerinden biri olarak kabul edilir ve dillerin ortaya çıkışıyla birlikte toplumlar arasında iletişimi sağlayan temel bir köprü işlevi görmüştür. Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürün bir taşıyıcısı ve şekillendiricisidir. Her dil, kendine özgü sosyal, kültürel ve tarihsel bir bağlama sahiptir ve bu bağlam, çeviri sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Çeviri, diller arasındaki bu farklılıkları dengelemeyi amaçlayan bir sanat ve bilim dalı olarak, okuyucunun zihinsel ve dilsel ufkunu genişletmekte ve farklı kültürler arasındaki anlayışı zenginleştirmektedir.

Edebî çeviri, yalnızca diller arasında anlam aktarımını değil, aynı zamanda metinlerin estetik, sanatsal ve kültürel boyutlarının korunmasını gerektirir. Bu bağlamda, çevirmenin dilbilimsel yeterliliğinin yanı sıra kaynak ve hedef kültürlerle dair derin bir anlayışa sahip olması gerekir. Peter Newmark'ın kültürel ögeler sınıflandırması, çeviri sürecinde kültürel unsurların aktarımında bir çerçeve sunarak, kültürel ögelerin anlam kaybı yaşamadan nasıl taşınabileceğine dair önemli bir rehber niteliğindedir.

Bu çalışmada, Necib Mahfuz'un *El-Lıss ve'l-Kilâb* adlı romanının Arapça-Türkçe ve Arapça-İngilizce-Türkçe çevirilerindeki kültürel unsurların aktarımı incelenmektedir. Araştırmanın temel amacı, kaynak metindeki kültürel unsurların hedef metne nasıl aktarıldığını ve bu süreçte hangi stratejilerin kullanıldığını belirlemektir. Ayrıca, kültürel ögelerin çevrimi sırasında karşılaşılan zorluklar ve bu zorluklara yönelik çözümler tartışılmaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çeviri ve kültür ilişkisi kavramsal bir çerçevede ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Necib Mahfuz'un hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine odaklanılmaktadır. Üçüncü bölüm ise, *el-Lıss ve'l-Kilâb* romanının Türkçe çevirisinde kültürel ögelerin aktarımı ve İngilizce ara dilin rolü üzerine bir analiz sunmaktadır. Peter Newmark'ın kültürel ögeler sınıflandırması temel alınarak yapılan bu inceleme ile, edebî çeviriye kültürel unsurların hedef dilde korunması ve yorumlanması açısından katkı sağlaması hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Dil

Dil toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarını yansıtan bir araçtır. Toplumların ahlaki, kültürel, sosyal ve adalete ilişkin değerleri yalnızca dil aracılığıyla ifade edilebilmekte ve dilin korunmasıyla sürekliliği sağlanmaktadır. Dil toplumun algı, ilgi alanlarına ve kültürel değerlerine dayanan somut ürünler aracılığıyla vücut bulmaktadır (Göçer, 2012, s.53).

Dil, insanın yaşamının her anında bulunduğu için dil ile insanlar arasında çok sıkı bir bağ kurulmuştur. Dil ve dildeki “ifade biçimleri” ne baktığımızda, tarih boyunca ulusların tüm duygularını, düşüncelerini ve hayallerini yansıtan özleri olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda dil, ulusun yaşamının bir aynasıdır. Dolayısıyla dil, insanın yaşamının her anında bulunur. Bebek doğmadan önce bile annesinin karnında çevresinde söylenenleri duymaktadır. Bilinci henüz gelişmemiş olmasına rağmen işitebilmektedir. Doğumundan sonra da annesi, babası, kardeşi, komşusu veya arkadaşı, farkında olmadan onun etrafında bir dil ağı örür. Bebeğin zihni, tüm bu şeyleri canlı bir şekilde kaydetmektedir. Başlangıçta, bebek bu kelimeler ve cümlelerin ne anlama geldiğini bilmesine gerek yoktur; ancak sevdiği şeyleri bir melodi gibi tekrar etmektedir. Sadece bunların belirli şeylerle ilgili olduğunu farkındadır. Çocuk binlerce kelimeyle, cümleyle ve ifadeyle sokakta, okulda, kitaplarda, radyo ve televizyonda karşılaşmaktadır. Bir insanın kültürel hazinesi bu şekilde oluşmaktadır. Sosyal bir ortamda günlük yaşamda kullanılan kelimeler ve cümleler ortak bir dil oluşturulmasını sağlamaktadır (Kaplan, 2010, s.134).

Heidegger, varoluşçu felsefenin kurucularından biri olarak dile daha derin bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Ona göre, “Dil insanın evidir”. İnsan dil ile yaşar. Hayatın tüm deneyimleri kaçınılmaz olarak dilde yansır. Sabah akşam konuşan ve tüm duygu, düşünce ve eylemlerini dil aracılığıyla ifade eden insan, dili varlığına uyar. Bu nedenle dil, insan varoluşunun ifadesidir (Kaplan, 2010, s.167-168).

Ayrıca, edebî eserler, dilin olanaklarını, zenginliğini ve güzelliğini gösteren en önemli araçlardır. Ne kadar zengin ve etkili bir dilse o kadar canlı ve dinamik bir kültüre sahip olmaktadır. Dilbilimcilerin dili "bir toplumsal kurum" olarak tanımlaması, dilin toplumun

kültürünü ve yaşam tarzını yansıtan önemli bir araç olduğunu göstermektedir (Göçer, 2012, s.53).

1.2 Kültür

Kültür, bir toplumun özünü oluşturan ve diğerlerinden ayıran tüm yaşam belirtileridir. Yaşam belirtileri, her ulusun benzersiz millî ve manevi değerleridir. Bu değerler genel olarak din, dil, gelenekleri, adetler ve dünya ve yaşama bakış gibi faktörleri içerir. Bu unsurlar arasında en önemlisi dilidir (Kaplan, 2010, s.201-145).

Bir başka deyişle kültür, Bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür (Gökalp, 1975, s.27). Kültürel miras da, nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi değerlerin bir koleksiyonu olarak tanımlanır. Bir ulusun yaşam tarzı, yüzyıllara yayılan ilgi alanlarını, kavramları, duruşları ve davranışları içerir ve bu, tarih, sanat, edebîyat, şiir ve halk şarkıları gibi alanlarda açıkça görülür. Tüm bu unsurlar, ait olduğu ulusun dil, gelenek ve adetlerinin izlerini taşır. Kültür, bireylerin yaşamları ve toplumlarının ihtiyaçları, olayları, gerçekleri ve deneyimleriyle etkileşime girerek boyutlarını değiştirebilir. Kültür yayılabilir, seyahat edebilir ve gerektiğinde seyahat ettiği her yere uyarlanabilir (Göçer, 2012, s.51-53).

Akarsu (2000, s.11)'ya göre, "Kültürün değişime açık bir doğası vardır; yani bir toplumun dili, düşüncesi, gelenekleri ve adetleri değişir ve bunun sonucunda kültürü, bireyin yaşadığı dönemin genel seyrine uygun olarak değişir. Ayrıca bireylerin ihtiyaçları da farklılık gösterebilir."

Ali Göçer (2012, s.51)'e göre de kültür, birikim sürecidir. Ulusal veya bireysel ve toplumsal bakış açısından, kültür birikim ve süreklilikle şekillenir. Kültür, bireylerin deneyimlediği güzelliklerin paylaşımıyla kazanılır ve böylece toplumlarında zengin ve yüksek düzeyde kültürel birikim oluşturulur.

Kültür kelimesi tanımlardan daha geniş bir anlam taşır. Kültür, sadece güncel faaliyetleri değil; aynı zamanda geçmiş faaliyetleri de içerir. Din, edebiyat ve felsefe kültürün büyük bir kısmını oluşturur. Ayrıca, kültür, edebiyatı besleyen en önemli hazinelerden biridir. Aynı zamanda, edebî ürünler kültürü teşvik etmek ve yaymak için önemli araçlardır. Edebî metinler, kültürel süslemelerle zenginleşirken aynı zamanda ait olduğu kültürün değerlerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlar.

1.3 Dil ve Kültür Arasındaki İlişki

Dil, duygu ve düşüncenin taŐındıĐı bir araçtır. Bir ulusun duyguları ve düŐüncelerinin tüm hazine ve zenginlikleri dilinin kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil aracılığıyla bir yerden bir yere, bir kuşaktan bir kuşağa taŐınır. Bu nedenle yazı, dilin sesini kaydetmek için araç olarak dilin bir parçasıdır. Kültür aynı zamanda kelimeler aracılığıyla uluslar arasında da yayılır. Bu nedenle, kültür ve dil, edebiyat gibi ulusun tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Dil, kültürün temelidir ve bir ulusun dilinde ifade edilen her Şey kültür kavramı içinde yer alır. Bu nedenle, dil ve kültürü ayrı düŐünmek mümkün değildir. Kısaca dil olmadan, kültür temelsiz bir yapı gibi olur (Kaplan, 2010, s.154).

Ziya Gökalp (1975)'e göre dil kültürün en temel unsurudur. Dilin, kültürün en temel ögesi olduğu konusunda hem fikir olan önemli dilciler antropologlar ve antropologlar vardır. Dil, kültürün en etkili taŐıyıcısıdır. Sözlü ve yazılı kültürel ürünlerin nesilden nesile dil aracılığıyla aktarıldığı kabul edilir.

Ali Göçer (2012, s.55)'e göre kültürü, bir milletin geçmiŐinden günümüze kadar yaŐadıklarını, geçmiŐini, tarihî görünümünü bir yük trenine benzetirsek; dil, her vagonunda o ulusun deĐiŐik dönemlerine ait değerlerini, yaŐanmışlıklarını taşıyan bu trenin günümüze ve geleceğe ulaşmasını sağlayan raylar gibidir. Nasıl raylar olmadan tren ilerleyemez, olduğu yerden hareket edemez ve doğal olarak ulaşım iŐlevini yerine getiremez; dil de olmadan kültürle ilgili olarak geçmiŐe ait ne varsa ne günümüze ne de geleceğe taŐınabilir. Bu dil rayları sayesinde milletin geçmiŐine ait ne kadar değer varsa ne kadar yaŐanmışlık ve hatıralar varsa ne kadar tecrübe varsa hepsi gelecek kuŐaklara ulaŐtırılır. Yahya Kemal'in ifadesiyle, dilin demir yollarının paslanmasına izin vermeden, geçmiŐle geleceği aynı anda yaŐamak ve korumak bizim görevimizdir.

Dil, tarih ve kültür arasındaki iliŐkiyi bilen bir kişi yalnızca dil öğrenmez. Tarih ve kültür, aynı zamanda dilin imlasını, sesini, Şeklini ve anlamını belirleyenlerdir. Her ulusun dili, o ulusun yaşadığı tarihin ve kültürün bir  zeti gibidir, bu nedenle dilin ötesindeki bu bağlamı anlamak önemlidir.

1.4 Çeviri

Dil, tüm toplumlar için duysal ve zihinsel iletişimi sağlayan en önemli araçtır ve dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan farklı kültürlerin kendi dilleri aracılığıyla

birbirleriyle etkileşimde bulunmasını sağlar. Tarih boyunca, farklı kültürlerin birbiriyle karşılaştığı zamanlarda iletişimi sağlamak için çeviri yapılmasına da ihtiyaç duyulmuştur. Ancak çeviri alanı uzun bir süredir garip bir çelişkiye sahiptir. Bir yandan, bazıları çeviriyi tamamen sezgisel bir süreç olarak görür, yarısı teknik ve yarısı edebî olan, herhangi bir teori veya düşünce gerektirmeyen bir işlem olarak kabul eder (Berman, 1995, s.311).

Yaşadığımız çağda, insanlar dünyadan izole edilmiş değildir, farklı coğrafi bölgelerde yaşayan hemen hemen her toplum farklı kültürlerle ve dillerle etkileşimde bulunmaktadır. Bu nedenle, dinlerin ve kültürlerin birbirleriyle iletişim kurmaları gerekmektedir (Sarıkaya, 2003, s.133). Bu çeviri ile ilgili pek çok tanımın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tanımların bazıları birbirleriyle örtüşmekte, bazıları ise farklılık göstermektedir. Ancak, tanımların hepsi çeviri eylemi, yöntemleri, karmaşıklıkları ve çeşitli türlerdeki sorunları konusunda hemfikirdir.

Çeviri, kaynak metindeki kelimelerin, başka bir dilde aynı anlamı veya çağrışımı taşıyan eşdeğer kelimelerle değiştirilmesi sürecidir. Ayrıca, çeviri, bir düşüncenin iletilmesi veya bir bildirimin başka bir dile aktarılması ve bu aktarımın işitsel, yazılı bir biçimde sunulması ya da alıcı dildeki biçimiyle uyumlu bir şekle sokulması olarak da tanımlanmaktadır (ed-Dîdâvî, 1992, s.110). Aynı dili konuşmayan toplumlar ve bireyler arasında iletişimi sağlayan önemli bir bilgi aktarım etkinliğidir. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz ki çeviri, anlamların ve fikirlerin bir dilinden başka bir diline doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarılması işlemidir. Metni orijinal anlamını değiştirmeden başka bir dile aktarma sürecidir. Bir yazının manasının müellifin orjinal dilde oluşturduğu yolla diğer bir dilde hayat bulmasıdır (Newmark, 2001, s.19).

Çeviri, kaynak metnin niyetini yansıınca ve ona sadık kaldıkça, başarılı olma olasılığı artar (Tosun, 20013, s.165). Anlam, ancak okur tarafından alımlandığı sürece somutlaşır ve bütünleşir (Moran, 2001, s.241).

Çeviri, genel olarak, bir metnin veya metnin bir kısmının bir dilden (kaynak dil) başka bir dile (erek dil) aktarılması veya çevrilmesi anlamına geldiğinden, kültürel anlayış, dil bilgisi, anlam derinliği, metnin türü gibi faktörlere de bağlıdır. Bu nedenle Bugün çeviribilim alanında yapılan araştırmalar, çeviri metni ile kaynak metin arasındaki kelime ve cümle eşdeğerliklerinden ziyade, iki metin arasındaki bağlantıları ve ilişkileri daha çok

vurgulamaya yönelik olup metinsel bütünlük içerisinde herhangi bir anlam kayması veya kayıp olup olmadığını belirlemeye çalışır (Yazıcı, 2005, s.22-27).

Bugün, çeviri çalışmaları metinler arasında kelime ve cümle eşdeğerliği yerine daha çok metinlere ve çevrilen kaynaklara odaklanmaktadır. Bağlantıları ve ilişkileri ortaya çıkarmaya ve metnin bütünlüğü içinde anlam sağlanmaya çalışmaktadır. Herhangi bir kayma veya kayıp olup olmadığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de çeviri işlemi, en az iki farklı dilde yazma ve okuma ile ilgili karmaşık sorunları içermektedir (Akşit, 1986, s.52).

Çeviri, bir yeniden yapılanma süreci olduğu için hedef dil, kültür ve edebî ortam gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle, iyi bir çeviri metni doğru bir şekilde taşır ve hedef dil ve kültürün gereksinimlerini karşılar. Dolayısıyla, tüm bu tanımların ortak noktası, çeviri faaliyetinin kaynak dilden hedef dile dilsel bir aktarım olması diyebiliriz.

Çeviri alanı üzerinde bilimsel tartışmalar da yapılmaktadır. 1972 dilbilim konferansında, James Holmes çeviri çalışmalarını, teorik ve pratik olmak üzere iki alt dalı olan bir bilim alanı olarak açıklamıştır. Ancak Gideon Toury, bu görüşe itiraz etmiştir ve çeviri çalışmaları alanının sadece teorik olduğunu ve pratik olmadığını belirtmiş ve bu şekilde olması gerektiğini önermiştir (Yazıcı, 2005, s.17).

1.4.1 Çevirinin Tarihi Gelişimi

Çeviri tarihi çalışmaları, tercümenin dilin evrimine başladığı zamandan beri insanlar, toplumlar ve medeniyetler arasında insan etkinliği olduğunu düşündürmektedir. Sözlü çeviri tarihi insanlığın başlangıcına kadar uzanır; çünkü çeviri, doğadaki şeylerin seslere, yazıya ve resimlere dönüştürüldüğü ilk etkinlik olmalıdır. Yazının icadıyla, çeviri sözlü alandan, yazılı çeviri alanına geçilmiştir. İlk yazılı çeviri örneklerine Sümer tabletlerinde rastlanmıştır. Arkeolojik araştırmalar, Mısır, Çin, Yunan, İbrani ve Arap alfabelerinin keşfedilmesini takiben çevirinin sürekliliğini göstermektedir. Kültürel yazılım ve çeviri, antik çağlardan beri birbirini sürekli besleyen iki ayrı dal olmuştur (Yazıcı, 2005, s.30).

Baker (2005, s. 321)'e göre, Araplar tarihteki ilk geniş kapsamlı ve örgütlü çeviri hareketini başlatmışlardır. Bu hareket, Emevi yönetimi döneminde (661-750 Miladi) başlamıştır. Çeviriyle ilgilenen ilk kişinin, Hicri 85 yılında (704 Miladi) ölen ve

Muaviye'nin torunu olan Emevi halifesi Hâlid bin Yezîd el-Emevî olduğu ileri sürülmektedir.

Abbâsîler döneminde, Tercüme hareketi ivme kazanmıştır. Ahmed Emin (1934: 1: 264-265), Abbâsîler dönemindeki tercüme faaliyetlerini üç dönemde incelemektedir (Suçin, 2007, s.23-24). Birinci Dönem: el-Mansûr'un halifeliğinden, er-Reşîd döneminin sonuna kadar olan süreyi kapsamaktadır (Hicri 136-193 arası). Bu dönemde Kelile ve Dimne Klasik Farsça'dan, Sindhind adlı eser de Sanskritçeden çevrilmiştir. Ayrıca, Aristoteles'in mantıkla ilgili bazı yapıtları ve astronomiyle ilgili bazı kitapları Arapçaya çevrilmiştir. Bu dönemin en ünlü çevirmenlerinden İbn el-Mukaffa, Curcis bin Cebra'II, Yuhannâ bin Mâseveyh sayılabilir.

İkinci Dönem: Me'mûn döneminden (Hicri 168-300), (Miladi 784-912) yılına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönemin en ünlü çevirmeni Yuhanna veya (Yahya) el- Batrik'tir. Bu dönemde felsefe ile ilgili çeviriler tıp alanındaki çevirilerden daha yoğundur. Aristoteles'in bir çok yapıtı bu dönemde Arapçaya çevrilmiştir. Dönemin isim yapmış çevirmenleri arasında Haccâc bin Yusuf bin Matar el-Verrak el Küfi, Kusta bin Lûka el-Ba'albeki, Abdu'l-Mesih bin Na'îme el-Humsi, Huneyn bin İshak, İshak bin Huneyn, Sabit bin Kurre, Hubeyş el-A'sem sayılabilir. Huneyn bin İshak, daha önce çevrilmiş olan bazı eserleri yeniden gözden geçirmiştir. Phisagos, Pokrat ve Galinos ve Platon'un kimi eserlerini Arapçaya çevirmiştir. Aristo'nun eserlerinin çoğu, Huneyn bin İshak'ın oğlu İshak bin Huneyn tarafından Arapçaya çevrilmiştir.

Üçüncü Dönem: Hicri 300 yılından sonraki dönemdir. Bu dönemin önemli çevirmenleri arasında 320 yıllarında Bağdat'ta yetişmiş olan Mattâ bin Yûnus, Sinân bin Kurre (ö. Hicri 360, Miladi 970), Yahya bin Udayy (Hicri 364, Miladi 974) ve İbn Zur'a sayılabilir. Bu çevirmenler, Aristo'nun mantık ve doğa bilimleriyle ilgili yapıtlarını Arapçaya çevirip bunları şerhlerle yorumlamışlardır. Buna göre Abbâsîler döneminde (750-1258), özellikle de Memun döneminde (813-833), en yüksek noktasına ulaşmıştır. Memun, 830'da İslam dünyasındaki en önemli yüksek öğretim kurumunu kurmuştur ve bu kurum Arap tarihinde en ünlü çeviri merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bağdat'taki Beytü'l Hikme, akademik bir kurum, kütüphane ve çeviri bürosu olarak hizmet veren 65 tercümanlık ekibini bünyesinde barındırmıştır. Bu dönemde iki farklı çeviri yöntemi benimsenmiştir. Birinci yöntem "harfi çeviri" yöntemi, her Yunanca kelimenin karşılığı olan bir Arapça kelime

ile çevrilmesini içeriyordu; ancak eşdeğer bulunamadığında Yunanca kelime Arapçada kullanılıyordu. Ancak kelime kelime çeviri yöntemi başarılı olmadı. İkinci yöntem ise “anlamsal çeviri” olarak adlandırıldı ve anlam, anlamla çevrilmekteydi. Bu yöntemle, orijinal metnin anlamı bozulmadan akıcı çeviriler üretilmiştir. Bu dönemde çeviri, okuyucuyu etkileme ve bilgiyi anlama konusunda daha doğru hâle gelmiştir (Baker, 2005, s.321).

Öte yandan, Yunanlar, çeviri faaliyetini icat eden ve Batı kültürünün temelini atanlar olarak kabul edilmektedir. Helenler, öncelikle ticari amaçlar için bir araç olarak çeviriyi kullandılar, kültürel ve siyasi merkez Atina’dan İskenderiye’ye taşındı ve eski Yunan kültürü temel alındı, eski Yunanca da resmî dil olarak kabul edildi. Yunanlıların Doğu’daki geniş siyasi alanlarda üstünlük sağlaması ve İskender’in fetihleriyle Akdeniz’in bir parçası hâline getirmeleri, Yunancanın bölgede yayılmasına yol açmıştır ve bu durum "Helenleşme" fenomeni olarak anılmaya başlamıştır. Bu süreçte Yunanlılar, önemli çeviri hareketlerinden biri olan Rosetta Taşı ve Septuagint’in tercümesi gibi sonuçları doğuran Yunancaya çeviri yapmaya başladılar. Daha sonra, çeviri yoluyla Babil ve Mısır medeniyetlerini de öğrendiler (Yazıcı, 2005, s.30).

Antik Roma döneminin başlangıcında, çeviride formalist yaklaşım hakimdir. Çevirmenler, metin bağlamını koruyarak sadık kalmayı, ancak edebî bağlamı dikkate almadan kelime kelime çeviri yapmayı tercih etmektedir. Bu dönemde, klasik Yunan dönemine ait eserler tercüme edilmiştir ve bu sayede tercüme işlemleri, bu felsefi mirası diğer kültürlerle ve medeniyetlere aktarmada öncü bir rol üstlenmiştir. tarihteki ilk tercüman olarak kabul edilen Livius Andronicus, MÖ 240 yılında, Odysseia’yı Yunanca’dan Latince’ye şiir şeklinde çevirmiştir. Toplumun o dönemdeki epik şiirlerden beklentisi, insanları eğlendirmek ve bir araya getirmek suretiyle kültürel bir birlik oluşturmaktı, bu nedenle şiirsel biçim de bu amaca hizmet etmiştir. Andronicus’un bu çevirisi, tercüme çalışmalarında ona büyük bir önem kazandırmıştır. Cicero (MÖ 106-MS 43) ise tarih boyunca çeviri sorunlarını ilk kez “Hatip gibi” ve “Çevirmen gibi” adlı eserleriyle ortaya koyan kişidir. Bu iki kavram arasında, “ut orator”, “Çevirmen gibi”, yani çevirmenin, mümkün olduğunca dilbilimsel ve anlamsal açıdan metni sadakatle çevirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, Cicero’nun, “kelime kelime çeviri” terimini kullanan ilk kişi olduğunu söyleyebiliriz. İkinci kavram olan “ut interpres” “Hatip gibi”,

çevirmenin, hedef kitle üzerinde kelimelerin etkisine dayanarak çeviri yapması ve aynı zamanda kaynak metnin anlamını koruması gerektiğini ifade etmektedir. Bu, dil kullanımında daha fazla özgürlük anlamına gelirken, anlamın korunmasını sağlamaktadır. Bu eser, Romalıların, Yunanca metinlerin çevirileri yoluyla retorik sanatının inceliklerini öğrenmek isteyenlerin karşılaştığı çeviri sorunlarına dayanmaktadır.

Tarih boyunca kutsal metinlerin çevirisi, sadece kaynak dildeki cümle yapısı ve düzeninin kullanılmasıyla gerçekleştirilmiş, hedef dildeki cümle yapısı ve kelime düzeni göz ardı edilmiştir. Ancak anlam odaklı çeviride, metin bağlamının da dikkate alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Yeni Ahit ve Eski Ahit'in Latinceye çevirisi olan Vulgata ile tanınan Hieronymus (MÖ 348-MS 423), sırasıyla İbranice ve Yunancadan bu eserleri çevirirken kelime kelime çeviri anlayışına karşı gelerek zamanına göre bir devrim niteliği taşımıştır. Çünkü Kutsal Kitap'taki kelime sıralaması da kutsal olarak kabul edilirdi. Martin Luther'in (1483-1546) Vulgata'yı kullanarak İncil'i tercüme etmesi, bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir (Yazıcı, 2005, s.32-34).

Bu çeviri, Reform Hareketi ile ilişkilendirilmiş ve Luther, Eski ve Yeni Ahit'i 1534 yılında tercüme etmiştir. Bu tercümenin Alman diline ve edebiyatına büyük etkisi olmuş ve çeviri faaliyetini etkilemiştir. Bu tercüme, Alman kültürünün bir parçası hâline gelen bir çeviri geleneği ve anlayışı oluşturmuş ve farklı bir dinî dönemin temellerini atmıştır (Antoine, 1984, s.43-60).

Çeviri bilimsel olarak ancak 70'li yılların başında ele alınmaya başlamıştır. İlk dönemlerinde çeviri, metne sadık olmasıyla ya da kelimesi kelimesine çeviri olarak yapılması açısından incelenirdi. Bir çeviri kaynak metne ne kadar sadıksa ve kaynak metnin yazarının niyetini ne kadar yansıtırsa o kadar başarılıydı (Tosun, 2013, s.165.). Çeviri, çağlar boyunca gelişmeye devam etmiştir ve Rönesans dönemiyle birlikte çeviri faaliyetleri artmıştır.

Avrupa'da çeviri, gelişimini sürdürmüş ve özellikle 18.yüzyılda tercümanlar, hedef dil ve toplumsal estetikle uyumlu eserler vermeye çalışmışlardır. 1789'daki Fransız Devrimi'nden sonra, çeviri faaliyetlerinde bir artış yaşanmış ve çeviri eleştirisine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Eleştiri disiplini edilmeye çalışılarak birçok eserin eleştirisinin yapılmasına çalışılmıştır (Mounin, 1967, s.44). Aynı dönemde, Osmanlı Devleti "Lâle Devri" olarak adlandırılan bir döneme tanıklık etmektedir. Bu dönemde çeviri faaliyetleri

büyük bir artış görmüş ve tıp, tarih ve fizik gibi alanlarda birçok bilimsel eser Avrupa dillerinden Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir (Kayaoğlu, 1998, s.30).

19. yüzyılda, çeviri ne kadar sadık ve özgüns, o kadar yabancı kabul edilir düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu durumda, amaç, hedef dildeki okuyucuyu kaynak dile taşımaktır. Kaynak metnin tüm yabancı özelliklerini yansıtmak da hedeflenmekteydi. Alman bilim adamı Friedrich Schleiermacher (1768-1834) “Çeviri Yöntemleri Üzerine” adlı makalesinde, çeviri yönteminin metnin türüne göre vurgulanmasının önemine dikkat çekmiştir (Aksoy, 2002, s.15-20). Aynı yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu’nun II. Abdülhamid döneminde, Yayın ve Çeviri Dairesi açıldı ve birçok edebî eser Fransızcadan Türkçeye çevrildi.

20 yüzyılda, çeviri teorileri geliştirilmeye başlanmış ve çeviri alanı bilimsel bir kimlik kazanmıştır. Bu yüzyılda teorilerin ortaya çıkmasıyla, çeviri alanında teorik ve pratik çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır (Yalçın, 2015, s.26.). Bu sayede birçok uluslararası eser farklı dillere çevrilmiş ve çeviribilim gelişmiş, çeviri alanı diğer bilim dalları içinde özel bir konuma sahip olmuş, kendi teorileri ve yöntemleriyle bağımsız bir bilim dalı hâline gelmiştir. Çeviri alanının tarihi sürecine bakıldığında, insanlık ve medeniyet devam ettikçe çeviribilimin kendini sürekli olarak geliştirmeye devam edeceği söylenebilir.

1.4.2 Edebî Çeviri

Edebî çeviri, edebiyatın farklı türleri olarak adlandırılan dalları veya şiir, hikâye, tiyatro gibi farklı edebî türleri çevirme işlemidir (Anânî, 2003, s.55). Edebî çeviri, edebî tarzda yazılmış ve edebî bir nitelik taşıyan her şeyi kapsar (İsam ed-Dîn, Ahmad, 1986, s.71). Edebî çeviri, aynı görevi başka bir dilde yeniden kuran bir uğraş alanı olduğu için, aynı zamanda öteki olanı tanımada da vazgeçilmez bir araçtır (Ülsever, 2005, s.108).

Edebî çeviride, çevirmen metni hedef dilde yeniden üretirken, orijinal metni anlama ve analiz etme üzerine inşa etmektedir. Çevirmenin kaynak dile bağlı kalma ve hedef dilde çekici bir eser üretme arasında bir denge bulması gerekir, bunu da hedef dilin dil ve kültür özelliklerini dikkate alarak yapabilir. Edebî çeviride anlama, amaç ve kullanılan dil önemli unsurlardır. Edebî çeviri, sadece bir dilbilimsel çaba değil; yazarların ve şairlerin edebî yaratıcılığına yaklaşan bir edebî iş olarak da kabul edilmektedir (Anânî, 2003, s.118-232).

Edebî eserlerden bahsederken, romanlar, hikâyeler ve şiir gibi tüm kurgusal metinlerin akılda tutulması gerekmektedir. Bu tür eserlerde duygular ve düşünceler ortaktır, bu yüzden onları tercüme etmek büyük bir zorluk olabilir (Arabacıoğlu, 2020, s.1006). Bu yüzden edebî çeviri, başka bir dilde aynı görevi yerine getiren edebî çalışmaların bir alanıdır. Edebî çevirilerde tüm bu alanların yöntemlerinden ve verilerinden faydalanmak gerektiği gibi; çevrilen eserlerin dilbilimsel yapısı, toplumsal, tarihsel, kültürel bağlamı ve hedef dil içindeki metinler arası ilişkileri de dikkate alınmalıdır. Kaynak dilde veya çeviri dilindeki bu karmaşık faktörler ayrıca, bir edebî çevirinin sadece dil yapısı veya belirli bir dil işleviyle açıklanamayacağını göstermektedir (Göktürk, 1986, s.52). Bu bölümde öncelikle edebî metin ve çevirisi ele alınacak, ardından edebî metin çevirmeninin sahip olması gereken özelliklerden söz edilecektir.

1.4.3 Edebî Metin ve Çevirisi

Metin, ifadelerin ve anlayışın bir aracıdır, cümlelerden oluşur veya daha doğru bir ifadeyle cümlelerle örülmüştür. Bir satırdaki her dil birimi, sesten paragraftaki seslere kadar uzanarak metnin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Metnin türü, boyutu, ifade tarzı ve dil özellikleri, hedef kitle aracılığıyla belirlenmektedir. Günlük yaşamın seyrini düzenleyen bilimsel, felsefi ve edebî metinler birbirinden farklı olmaktadır. Hedeflenen okuyucular, metnin yapısını ve ifadesini de etkilemektedir (Aktaş, 2009, s.189).

Her edebî türün kendi özellikleri olduğu için edebî metinlerin de kendine özgü bazı özellikleri olması doğaldır. Bu özellikler, çeviri kalitesini etkileyen ve göz önünde bulundurulması gereken özelliklerdir. Edebî metinler, estetik, üslup, dil kullanımı, yazıldığı dönemi temsil etme ve anlatım formları gibi faktörlerle diğer metin türlerinden ayrılmaktadır. Bu özellikler, edebî metinleri diğer metinlerden ve diğer çeviri türlerinden ayırır. Bu yüzden çeviri metnine yeni bir metin olarak ve çevirmene yeni bir bakış açısı olarak yaklaşılması gerekmektedir (Arabacıoğlu, 2019, s.660). Her alanın kendi özel dili olduğu gibi edebiyatın da kendi özel dili vardır. Bunu dilin sunulmasında kullanılan terimler ve kavramlar belirlemektedir.

Edebî metinler duygusal tepkileri uyandırmayı ve düşündürmeyi hedeflemektedir. Bu, edebî metnin okuyucusunun, metni kendi arka planı ve kişisel zevki doğrultusunda anlamasını sağlamaktadır. Her edebî metinden farklı anlamlar çıkarılabilir. Dolayısıyla

bir edebî metni, yazarın kastettiği anlamının yanı sıra her okuyucunun kendi yorumlarıyla yeniden yazması da mümkündür. İşte edebî metnin okunma şekli budur (Aktaş, 2009, s.194-197).

Edebî metinlerde, kurgusal anlatımlarda ve hatta şiirde; bakış açısı, farklı anlatıcılar, karakter, zaman ve biçim değişiklikleri gibi öğeler özel bir dikkat gerektirir. Ayrıca bu metinlerde, yazarların belirli bir etki elde etmek için kullandığı farklı dil kullanımları, çeşitli ifadeler, karmaşık cümle yapıları, okuyucunun zihninde tamamlanması gereken belirsizlikler veya boşluklar, göndermeler, düzyazıda şiir, şiirde düzyazı ve tekrarlar bulunabilir. Tüm bu unsurlar, normal metinlerde bulunmayan ve edebî metinleri ve çevirilerini diğerlerinden ayıran özelliklerdir (Salman, 1996, s.253-254).

1.4.4 Edebî Metin Çevirmeni

Edebî metinler diğer metinlerden farklı olarak, sanatsal bir dil de içerdiği için, edebî metin çevirmeninin bu özellikleri aktarırken aynı sanatsal özellikleri ve estetik yapıyı koruyabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, çevirmenin, kaynak dili ve hedef dili tam anlamıyla iyi bilmesi gerekmektedir. Her iki dile hakim olamamak veya en azından bazı yönleriyle bilmemek çevirilerin yanlış anlaşılmasına neden olabilmekte ve asıl metindeki anlamın kaybolmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, çevirmenin açık mesajın yanı sıra kelimelerin hassas ve duygusal değerlerini de anlaması gerekmektedir. Çevirmen, kaynak dilin ve hedef dilin kaynaklarını sağlam ve kesin bir şekilde bilmelidir. Bu, sadece çevirmenin kendi dilinde doğru bir şekilde okuyup yazabilme yeteneğine sahip olması değil; aynı zamanda dilbilgisel kuralları ve ifadeyi alıcı dilin gerektirdiği biçimde düzenleyebilme yeteneğine de sahip olması anlamına gelmektedir. Çeviri hataların çoğu, öncelikle alıcı dilin tam bilincinden yoksun olmaktan kaynaklanmaktadır. Çevirmen dili, estetik ve sanatsal bir şekilde kullanılmalıdır. Ayrıca, her iki dilin dilbilgisini tam olarak bilmek ve her zaman metnin niteliğini de göz önünde bulundurmak, önemlidir. Geçmiş dönemlerde yazılmış metinler, başka bir dile aktarılırken de çevirmenin kullanılan kelimenin tarihini göz önünde bulundurması ve anlatım tarzını bozmadan orijinaline mümkün olduğunca yakın bir çeviri yapması gerekmektedir (Newmark, 1964, s.229-230). Diğer bir deyişle, edebî çevirmen, kaynak dildeki dil işaretlerini hedef dildeki dil işaretlerine dönüştürürken dilbilgisel denklemleri, hedef dildeki dilbilgisel denklemlere uydurmak için çaba sarf etmeli, standart dilbilgisel eşdeğerlikleri aşabilmelidir. Bu

süreçte hem kaynak dildeki hem çeviri dilindeki metin türlerinin tüm geleneklerinden yararlanmak da gerekmektedir (Göktürk, 1986, s.53).

Çevirmenin dilbilgisel etkileşimi ve yabancı kelimeleri kullanma konusundaki tutumu, yazarın yaklaşımını takip etmelidir. Eğer yazar kendi ana dilindeki dilbilgisel yapılarla bağlıysa, çevirmen de aynı yaklaşımı sürdürmelidir. Eğer yazar, dilbilgisel çeşitliliğine bağlı kalıyorsa, çevirmen de aynı şekilde davranmalı ve hedef dildeki kelime zenginliğine dayanmalıdır. Nida'ya göre, çevirmenin hem kaynak dili hem de hedef dili mükemmel bir şekilde bilmesi ve ana diline çeviri yapması idealdir. Ancak, bu tür çözümler nadiren gerçekleşmektedir; çünkü çevirmenin kaynak ve hedef dille olan ilişkisi, onlara ne kadar hakim olduğuna ve ne kadar yetenekli olduğuna bağlı olarak değişmektedir (Nida, 1964, s.241-247).

Son olarak, çevirmenin çeviri dilini her zaman canlı tutması ve onun gelişimini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Ayrıca, kaynak metnin zorluk seviyesinin de çeviri metinde korunması gerekmektedir.

1.5 Çeviri Eleştirisi

Edebî eleştiri, edebî eserlerin hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Eserlerin yönlerini vurgulamak ve analiz etmek suretiyle, okuyucular için anlaşılır ve etkileyici hâle getirir. Eleştiri, bu eserleri belgeler ve onlara zamandan ve mekandan bağımsız edebî bir değer verir, böylece parıldamasını ve ölümsüzleşmesini sağlar. Edebî eleştiri aracılığıyla, edebî eserler derinlemesine analiz edilir, bu da okuyucunun onları daha iyi anlamasını ve kavramasını sağlar. Farklı eleştiri türleri olmasına rağmen, edebî ve kültürel mirasın temel bir parçasıdır. Ayrıca, çeviri eleştirisi bir çevirinin incelenmesi ve analizidir. Çeviri eleştirisinin amacı, çevirinin hedef dilde istenen hedefleri gerçekleştirip gerçekleştirmediğini belirlemektir. Bu anlamda, eleştiri yeni fikirlerin ortaya çıkmasına ve daha sağlam çalışmaların yapılmasına zemin hazırlar (Aksoy, 2002, s.165). Çeviri eleştirisinin diğer amaçları arasında başarılı çevirilerin analizi yapmak ve edebî çeviri hareketini ileriye taşımak ve kültürel ve edebî ilişkilerdeki rolünü aktifleştirmek bulunmaktadır. Ayrıca, çevirmenin yolunu kesen hataları belirleyerek ve zorlukları tespit ederek çeviri sürecini iyileştirmek de amaçlanır.

Yılmaz (2012, s.41)'a göre çeviri eleştirisinin amacı hataları bulmak değil, kaynağın etkisinin hedef dilde aynı şekilde yansıtılıp yansıtılmadığını analiz etmektir. Karşılaştırmalı ve düzenli bir analizle, kaynağın yakalanıp yakalanmadığının ortaya çıkarılması gerektiğini ifade eder.

Çeviri eleştirisi bir yazın eserinin çevirisini inceleyip tüm yönleriyle değerlendirmektir. Çeviri eleştirisinde amaç eserlerin artı ve eksi yönlerini, eserin dilsel, sanatsal ve fikişel özelliklerini ve bunların dış etkenlerle olan ilişkilerini değerlendirmektir (Aksoy, 2002, s.165).

Bu bakımından Berman, eleştiri teriminin tarihini gözden geçirerek, başlangıçta hatalara odaklanan olumsuz bir süreç olduğunu vurguluyor, ancak bu fikre meydan okuyor ve eleştirinin doğası gereği olumlu olduğunu savunuyor. Çeviri eleştirisinin, orijinal eserler kadar çevirileri de analiz etmeyi ve değerlendirmeyi amaçlayan yeni bir edebiyat eleştirisi türü olduğuna dikkat çekiyor (Berman, 2009, s.15).

Tosun (2013, s.166)'a göre çeviri eleştirisinin ilk dönemlerinde, çevirinin, kaynak metne daha sadık olması ve kaynak metnin yazarının niyetini ne kadar yansıttığına bağlı olarak başarılı kabul edildiğini belirtiyor. Ancak 20 yüzyılın ikinci yarısında, çeviri Levi (1969), Reiss (1971), House (1977/1997), Holmes (1978), Koller (1979) ve Beaumgrande (1980) Gerzymisch-Arbogast 1994 gibi birçok model tarafından detaylı olarak sorunsallaştırılmıştır. Günümüzde ise, çeviri eleştirisinin hedef metin bağlamında değil, kaynak metin bağlamında yapılması gerektiğini belirtiyor. Çünkü çeviri eleştirisi, nihai bir ürün olarak, çevirmenlerin çalışmalarını değerlendirmenin bir yolu ve çevirinin etkinliğini artırmak için standartların geliştirilmesi için ne yapılabilir sorusunun da ortaya konması gerektiğini ifade ediyor.

İKİNCİ BÖLÜM: NECİB MAHFUZ VE *eL-LISS VE'L-KİLÂB* ROMANI

2.1 Necib Mahfuz

2.1.1 Necib Mahfuz Hayatı

Necib Mahfuz, Necib Mahfuz, modern çağın en önemli ve ünlü Arap romancılarından biri olarak kabul edilir ve edebiyat dünyasında kayda değer bir miras bırakmıştır. Romanları, Mısır toplumunun farklı dönemlerindeki gerçekliğin çeşitli yönlerini ve eski Mısır mahallelerindeki halk yaşamını başarıyla yansıtmıştır. Yazarın edebî başarıları, 1988 Nobel Edebiyat Ödülünün de yer aldığı birçok yerel ve uluslararası ödülle taçlandırılmıştır. Bu kısımda yazarın hayatından, eğitiminden, sanatı ve edebî kişiliğinden, iş hayatı ve eserlerinden bahsedilecek; son olarak da çalışmanın konusunu oluşturan *el-Liss ve'l-Kilâb* adlı romanı hakkında bilgi verilecektir.

Asıl adı Necib Mahfuz Abdu'l-Azîz'dir (Kazım Ürün, 2002, s.59). Babası, Kahire'nin ünlü doğum doktoru Necib Mahfuz Paşa'nın isminden esinlenerek ona Necib Mahfuz adını vermiştir (Mahfûz, 1985, s.11). Ailesinin en küçük çocuğu olan Necib Mahfuz'un dört kardeşi vardı, hayatının ilk yılları Cemâliyye Mahallesi'nde geçmiştir. Ailedeki en küçük çocuklarla arasındaki yaş farkı on yaş kadardı. Gençlik dönemine geldiğinde, kız kardeşleri evlenmişti. Bir kardeşi doğaya ve kimyaya ilgi duymuş, diğeri ise bir subay olmuş ve Sudan'a gitmişti. Bu nedenle Necib Mahfuz, kardeşlerinin arkadaşlığından yoksun bir ortamda büyüdü ve dinî bir çevrede yetişti. Bu durum, daha sonraki kültürel ve edebî hayatının şekillenmesinde arkadaşlığın büyük bir rol oynamasına neden oldu. İlerleyen yıllarda Abbasiyye ve El-Acuza Mahallesi'nde yaşadı (Bedr, 1981, s.67).

Necib Mahfuz, çocukluk döneminin ilk on iki yılını el-Cemâliyye'de geçirdi ve ailesiyle birlikte 1924 yılında el-Abbasiyye'ye taşındı. Artık ergenlik çağına girmiş olan Mahfuz, yaşamına yeni değerler ve kavramlar eklenmiş ve hayata ve çevresine yeni bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Yeni ortama uyum sağlamaya çalışsa da, kalbi her zaman el-Cemâliyye'de kalmıştır (Kazım Ürün, 2002, s.68). Necib Mahfuz 1954 tarihinde evlendi. Bu evliliği uzun bir süre gizli tuttu. Bu evlilikten Ümm Kulsûm ve Fatıma adında iki kızları oldu (Tâhâ Bedr, 1981, s.84).

Necib Mahfûz, 14 Ekim 1994 tarihinde Nil kıyısında yaptığı bir yürüyüş sırasında bir genç tarafından bıçaklı saldırıya uğradı ve bu saldırıda boyun bölgesine aldığı ağır

darbeyle yanal olarak kurtuldu. Bir dizi ameliyat geçirdikten sonra sağ tarafında felç olduğu için eli kalemi tutamaz hâle geldi. 19 Temmuz 2006'da yürüyüş sırasında düşmesiyle başından yaralanarak hastaneye kaldırıldı. Kaldırıldığı hastanede 30 Ağustos 2006 tarihinde vefat etti (Yıldız, 2009, s.19).

2.1.2 Eğitimi

Eğitimine dört yaşındayken eş-Şeyh Buhayri adındaki mahalle mektebinde başladı. Daha sonra el-Huseyniyye ilkokuluyla el-Huseyniyye lisesini bitirdi. Matematik, tarih ve Arapça dersleri güçlü, yabancı dilde zayıftı. Üniversitede felsefe okumaya karar verdi ve Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden 1934'te mezun oldu (Kazım Ürün, 2002, s.59-60). İngilizcesi zayıf olduğu için İngilizcesini kuvvetlendirmek için İngilizceden *Mısru'l-Kadîma* adlı eseri Arapçaya çevirmiştir (Tâhâ Bedr, 1981, s.83).

2.1.3 Edebî Kişiliği

Öncelikle, Necib Mahfuz'un edebî kişiliğinin oluşumunda anne ve babasının büyük bir etkisi olmuştur. Babası, siyasi konularda önemli bir rol oynamış, annesi ise edebî hayatı üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Çocukluğunda annesinin onu Mısır Arkeoloji Müzesi'ne götürdüğünü hatırlar (Tâhâ Bedr, 1981, s.66). Mahfuz'un başta Kur'ân-ı Kerim olmak üzere, tefsir, hadis ve İslam felsefesi üzerine dinî kitapları okuduğunu ve bunların gerek düşüncesinde gerekse üslubunda etkili olduğunu, eserlerinden çıkarabiliriz. Mahfuz'un edebî oluşumunda, çok erken yaşlarda okumaya başladığı ansiklopedik mahiyetteki Arap dili ve edebiyatı kaynaklarının payı büyüktür (Kazım Ürün, 2002, s.100).

Necib Mahfuz, üniversiteden mezun olduktan sonra edebiyat ve kültürle ilgilendiğini belirtir ve edebî kültüründen sıkça bahseder. Mahfuz, edebî yolculuğuna polisiye romanlar okuyarak başlamıştır. Öte yandan Mahfuz'un ilk eserlerinde Menfalûtinin izleri açıkça görülecektir. Necib Mahfuz, dünya çapında ünlü edebiyatçılardan Tolstoy, Dostoyevski, Maupassant, Shakespeare, İbsen, Flaubert, Camus, Mauriac gibi yazarların eserlerini okudu ve bunlardan etkilendi (Fuâd Devvâre, 1989, s.212-214).

Arap dünyasında Menfalûti'de onun etkisinde kaldığı, düşünce yapısının ve kişiliğinin oluşumunda rol oynadığı bilinen en önemli yazarlar Selâme Musa (1887-1958), Abbâs Mahmûd el-Akkâd (1889-1964) ve Tâhâ Hüseyin (1889-1973) dir (Tâhâ Bedr, 1981,

s.68). Bizzat kendisi yazarlığı Abbâs Mahmûd el-Akkâd dan, akılcılığı ve Batıyla verimli iletişim kurmayı ise Tâhâ Huseynden öğrendiğini söylemektedir. Ayrıca, edebî konuları ele alış biçiminde Necib Mahfuz'un özellikle Dostoyevski'den etkilendiğini de görebiliriz. Dostoyevski, bu konuyu Suç ve Ceza ile Karamazov Kardeşler gibi eserlerde, Mahfuz ise, “*Bidâye ve Nihaye*”, “*Zukâku'l-Midakk*”, “*el-Lıss ve'l-Kilab*” gibi eserlerde işlemektedir (eş-Şeyh, 1987, s.29). Bu faktörler, onun ünlü edebi kişiliğini şekillendirmede önemli rol oynamıştır.

2.1.4 İş Hayatı ve Ödülleri

1934'te eğitimini ikinci sırada tamamlayarak fakülteden mezun oldu ve 1938'e kadar üniversite yönetiminde katip olarak görev yaptı ve lisansüstü başlayarak, yüksek lisans tezini hazırladı (Fuâd Devvâre, 1989, s.316).

1938'de, Vakıflar Bakanlığı'nda sekreterlik yaptı. Sekreter olarak çalışırken, “*Abesu'l-Akdâr*” adlı romanını yayınladı. “*Râdûbîs*” ve “*Hânu'l-Halîlî*” romanlarını çıkardı. Ardından “*Râdûbîs*” romanıyla Kûtû'l-kulûbî'd-Demerdeşiyye ödülü'nü kazandı ve 1946'da “*Han el-Halili*” romanı ile Arap Dili Akademisi Ödülü'nü aldı (el-Gîtânî, 1980, s.103).

1939'da Fu'âdül-Evvel üniversitesinde sekreter olarak çalışmaya başladı daha sonra vakıflar Bakanlığına memur olarak görev yaptı. Burada yaklaşık on beş yıl çalışmıştır ve 1944'te “*Kifah Tîba*” romanıyla Eğitim Bakanlığı Ödülü'nü kazandı (Kazım Ürün, 2002, s.78).

1945 yılında, “*el-Kârdû'l-Hasen*” projesini kurdu ve bu proje ile Faizsiz Kredi Kurulu'nun başkanlığını yaptı ve 1954'e kadar bu görevde kaldı. Bu dönemde Batı edebiyatıyla tanıştı ve Conrad, Shakespeare, Ibsen, Proust, Stendhal ve diğerlerinin eserlerini okudu (el-Gîtânî, 1980, s.105).

1954 yılında ise Vakıflar Bakanlığı'na tayin edildi. 1954 yılında denetleme müdürü olarak görev yaptı, ardından Sinema Destek Vakfı'nın müdürülüğünü yaptı (Tâhâ Bedr, 1981, s.67).

1960'ta Sinema Destek Kurumu'nun genel müdürü oldu ve ardından 1962'de Sinema, Radyo ve Televizyon Genel Kuruluşu için danışmanlık yaptı. 1966'da Sinema Genel

Kuruluşu Yönetim Kurulu Başkanı olarak atandı ve 1968’de Kültür Bakanlığı’nda Sinema İşleri Danışmanı olarak görev yaptı (el-Gîtânî, 1980, s.105).

2.1.5 Eserleri

Necib Mahfuz, çağdaş Mısır edebiyatının en ünlü roman yazarlarından biri ve Mısır’ın yaratıcı hareketinin öncülerinden biridir. Bu başarısı, edebiyatında ele aldığı konulara dayanmaktadır. 20. yüzyıl Mısır’ının toplumsal, siyasal ve dini hayatının gerçekçi bir şekilde tasvir etmesiyle dikkat çekti. Bu romanlardan biri olan “es-Sülâsiyye” Mısırlı bir ailenin üç nesli etrafında dönen olayları anlatır ve “*Beyne ’l-Kasrayn*”, “*Kasru ’ş-Şevk*” ve “*es-Sukkeriyye*”yi içerir. 1988 yılında edebiyat alanında “*Zukâku ’l-Midakk*”, “*Evlâdu Hâratinâ*”, “*es-Sulâsiyye*” ve “*Sersera Fevka ’n-Nil*” isimli kitabıyla Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmıştır. 1939 yılından 1997 yılına kadar geçen sürede toplam otuz beş roman yayınlamıştır ve edebiyatı üç aşamada değerlendirilir (Kazım Ürün, 2002, s.226-228).

Tarihsel aşama: Bu dönemde, Necib Mahfuz, Mısır’ın antik tarihine yönelerek üç roman sunmuştur. *Abesu ’l-Akdâr* (1939), *Râdûbîs* (1943) ve *Kifâh Tîbe* (1944).

Toplumcu gerçekçi aşaması: Bu dönemde, Necib Mahfuz’un eserleri toplumsal, gerçekçi, doğal ve çağdaş temalara odaklanmıştır. Bu romanları arasında önemli olanlar, *el-Kâhiretu ’l-Cedide* (1945), *Hanu ’l-Halili* (1946), *Zukaku ’l-Midakk* (1947), *es-Serâb* (1948), *Bidâye ve Nihâye* (1949), *Beyne ’l-Kasrayn* (1956), *Kasru ’ş- Şevk* (1957), *es-Sukkeriyye* (1957) yer almaktadır.

Sembolik Aşaması: Bu dönem düşünsel ve felsefî bir aşama olarak da bilinir. Sembolik gerçeklik, gerçeküstü gerçeklik, gerçeklik sonrası gibi adlarla anılır. Bu dönemdeki eserlerinden bazıları şunlardır: *Evlâdu Haratinâ* (1967), *el-Lıss ve ’l-Kilâb* (1961), *es-Summân ve ’l-Harîf* (1962), *et-Tarik* (1964), *eş-Şehhâz* (1965), *Sersera Fevka ’n-Nil* (1966), *Miramar* (1967).

Necib Mahfuz’un eserlerini romanları, kısa öyküler, çeviri kitabı, film senaryoları ve Tiyatro Oyunları olmak üzere altı ana başlık altında ele almak mümkündür.

2.1.5.1 Romanları

Necib Mahfuz roman yazmaya 1936 yılında başlamış (Şukrî, 1988, s.63.). ve ilk romanı olan *Abesu'l-Akdâr* 1939 yılında yayınlamıştır (Kazım Ürün, 2002, s.226-230).

- 1- *Abesu'l-Akdâr* (1939)
- 2- *Râdûbîs* (1943)
- 3- *Kifâh Tibe* (1944)
- 4- *el-Kâhiretu'l-Cedîde* (1945)
- 5- *Hânu'l-Halîlî* (1946)
- 6- *Zukâku'l-Midakk* (1947)
- 7- *es-Serâb* (1948)
- 8- *Bidâye ve Nihâye* (1949)
- 9- *Beyne'l-Kasrayn* (1956)
- 10- *Kasru's-Şevk* (1957)
- 11- *es-Sukkeriyye* (1957)
- 12- *el-Lıss ve'l-Kilâb* (1961)
- 13- *es-Summân ve'l-Harîf* (1962)
- 14- *et-Tarîk* (1964)
- 15- *eş-Şehhâz* (1965)
- 16- *Sersera fevka'n-Nîl* (1966)
- 17- *Mîrâmâr* (1967)
- 18- *Evlâdu Hâratinâ* (1967)
- 19- *el-Merâyâ* (1972)
- 20- *el-Hubbu Tahte'l-Matar* (1973)
- 21- *el-Kernek* (1974)
- 22- *Hikâyât Hâratinâ* (1975)

- 23- *Kalbu 'l-Leyl* (1975)
- 24- *Hadratu 'l-Muhterem* (1976)
- 25- *Melhametu 'l-Harâfîş* (1977)
- 26- *Asru 'l-Hubb* (1980)
- 27- *Efrâhu 'l-Kubbe* (1981)
- 28- *Leyâlî Elf Leyle* (1982)
- 29- *el-Bâkî mine 'z-Zemen Sâ'a* (1982)
- 30- *Rihle İbn Fattûme* (1983)
- 31- *el- 'Â'îş fî 'l-Hakîka* (1985)
- 32- *Yevme Kutile 'z-Zaîm* (1985)
- 33- *Hadîsu 's-Sabâh ve 'l-Mesâ'* (1987)
- 34- *Kuştumur* (1988)

2.1.5.2 Kısa Öykü Hikâyeleri

1932'de Necib Mahfuz kısa öykü yazmaya başladı ve 1946'da *Hânu 'l-Halîlî* romanını yayınladıktan sonra kısa öykü yazmayı bıraktı. Kısa öykü yazmaya 1963 yılında tekrar döndü (Tâhâ Bedr, 1984, s.73). Kısa öykü yazarı olarak okuyucunun karşısına ilk kez 1938 yılında *el Mecelletü 'l-Cedîde* dergisinde yayınladığı öyküleriyle çıkmıştır. İlk öykü koleksiyonu olan *Hemsu 'l-Cunûn*'u 1960 yılında yayımlanmasından 2004 yılına kadar geçen sürede 19 kısa öykü koleksiyonu yayımlamıştır.

Necib Mahfuz roman yazarı olarak şöhret bulmuş olmakla birlikte, modern Arap edebiyatına öykü yazarı olarak da önemli katkılarda bulunmuştur. Onun öykü koleksiyonları yayınlanış sırasına göre şöyledir (Yıldız, 1992, s.22)

- 1- *Hemsu 'l-Cunûn* (1938)
- 2- *Dunyâ Allâh* (1963)
- 3- *Beyt Seyyi 'u 's-Suma* (1965)
- 4- *Hammâretu 'l-Kitti 'l-Esved* (1968)

- 5- *Tahte'l-Mizalle* (1969)
- 6- *Hikâye bi-lâ Bidâye ve-lâ Nihâye* (1971)
- 7- *Şehru'l-Asel* (1971)
- 8- *el-Cerîme* (1973)
- 9- *el-Hubbu Fevka Hedabeti'l-Herem* (1979)
- 10- *eş-Şeytân Yaiz* (1979)
- 11- *Ra'eytu fîmâ Yerâ'n-Nâ'im* (1982)
- 12- *et-Tanzîmu's-Sirrî* (1984)
- 13- *Sabâhu'l-Verd* (1987)
- 14- *el-Fecru'l-Kâzib* (1989)
- 15- *Asdâ'u's-Sîreti'z-Zâtiyye* (1995)
- 16- *el-Karâru'l-Ahîr* (1996)
- 17- *Sadâ'n-Nisyân* (1999)
- 18- *Futuvvetu'l-Utûf* (2001)
- 19- *Ahlâmu Fetreti'n-Nekâhe* (2004)

2.1.5.3 Çeviri Kitabı

Mısru'l-Kadîme İngiliz yazar James Baiki'nin *Ancient Egypt* (Eski Mısır, Londra 1912) adlı eski Mısır tarihini konu edinen ve 13 bölümden oluşan kitabının Arapçaya çevirisidir (Somekh, 1973, s.42. Aktaran Allen, 1995, s.111).

2.1.5.4 Diyalog Türü Kitapları

Emâme'l-Arş (1983): Firavunlar dönemi Mısır'ından Enver Sedat dönemine kadar yaşamış yöneticilerin bir nevi hesaba çekilmesi ya da sorgulanması şeklinde hayalî diyaloglar içermektedir.

Vatânî Misr (1997): Muhammed Selmâvî'nin Necîb Mahfûz'la Mısır tarihi, mevcut durumu, yaşanan problemler ve eserleri konularında yaptığı söyleşileri içeren bir kitaptır. Kahire'de Dâru'l Şurûk yayınları arasında basılmıştır. Bu kitap, önce 1996 yılında

Fransızca olarak *Mon Egypte: Dialogues avec Mohamed Salmawy* (Benim Mısır'ım: Muhammed Selmâvî ile Söyleşiler) adıyla Pariste JC Lattès yayınları arasında çıkmıştır (Yıldız, 2009, s.23).

2.1.5.5 Film Senaryoları

Aşağıda, Necib Mahfuz'un senaryo türünde yazdığı eserler ve yayınlanma tarihleri verilmiştir.

- 1- *el-Muntekim* (1947)
- 2- *Muğâmerât Anter ve Able* (1948)
- 3- *Leke Yevm Yâ Zâlim* (1951)
- 4- *Rayâ ve Sekîne* (1953)
- 5- *Fetevât'ul-Huseyniyye* (1954)
- 6- *Ce'alûnî Mucrimen* (1954)
- 7- *el-Vahş* (1954)
- 8- *Derb'ul-Mehâbîl* (1955)
- 9- *Şebâb'u İmrae* (1955)
- 10- *en-Nemrûd* (1956)
- 11- *el-Fetve* (1957)
- 12- *et-Tarîk el-Mesdûd* (1957)
- 13- *Mucrim fî İcâze* (1958)
- 14- *Sâhiru'n-Nisâ'* (1958)
- 15- *Cemîle* (1958)
- 16- *el-Hârîbe* (1958)
- 17- *Ene Hurra* (1959)
- 18- *İhnet-Telâmize* (1959)
- 19- *Beyne's-Semâ ve'l-Ard* (1960)

2.1.5.6 Tiyatro Oyunları

Necib Mahfuz, tek perdelik altı kısa tiyatro oyunu yazdıktan sonra, tiyatro çalışmaları 1967 ile 1979 yılları arasında yayınlanmıştır. İlk beş oyun Ekim ve Aralık 1967 ayları arasında *el-Ahrâm* gazetesinde yayınlandı ve şunlardır:

- 1- *Yumût ve Yuhyî*
- 2- *et-Terike*
- 3- *en-Necât*
- 4- *Meşrû'li'l-Munâkaşa*
- 5- *el-Muhimme*

Necib Mahfuz'un altıncı eseri, 1973 yılında yayınlanan *el-Cerîme* adlı hikaye koleksiyonunda bulunanlar:

- 1- *el-Mutârada*

1979 yılında yayınlanan *eş-Şeytân Ya 'iz* isimli hikaye koleksiyonunda bulunanlar:

- 1- *el-Cebel*
- 2- *Hikâyât Elf Leyle ve Leyle*

2.2 El-Liss ve'l-Kilâb Romanının Özeti

Hırsız ve Köpekler romanı, dünya çapında tanınan yazar Necib Mahfuz'un öne çıkan eserlerinden biridir. Bu roman, hem kültürel alanlarda hem de geniş bir okur kitlesi arasında büyük bir etki yaratmıştır. Necib Mahfuz'un diğer romanları gibi, bu roman da büyük bir üne kavuştu. Bu roman, diğer romanları ve eserleri gibi yayınlandığı zaman en çok satan kitaplar listesinin başına geçti ve şöhreti hâlâ devam etmektedir. Bu eserde Mahfuz, romanın önde gelen karakterlerini derinlemesine işleyerek, okuyucuyu her bir karakterin kaderiyle baş başa bırakıyor. Suç, günah ve ihanet duygularını karakterler aracılığıyla canlandıran Mahfuz, okuyucuyu bir tuzağa çekiyor. Onları suçluyla empati kurmaya, hikâyenin sonunu merak etmeye ve romanın bitimine kadar düşüncelere dalıp gitmeye yönlendiriyor.

Roman, sosyalist fikirlerle organize edilmiş hırsızlık operasyonları düzenleyen ve bu yüzden yakalanan Said Mahran'ın hikayesini anlatmaktadır. Romanın başında, Said

Mahran hapishanede dört yıl geçirdikten sonra cumhurbaşkanlığı affıyla serbest bırakılır. İlk hırsızlığını, annesi hastalanıp fakir oldukları için hastaneler tarafından kabul edilmediğinde yapmıştır. Rauf Alvani'nin devrimci fikirleri Said'i düşünsel olarak etkiliyordu ve Rauf Alvan'ın fikirlerinden etkilenen Said zenginlerden çalmayı meşru görüyor. Said hapisteyken, ona hırsızlığı öğreten ve onun himayesinde olan Aliş, Said'in karısıyla evlenmiş ve kızı da dahil olmak üzere, tüm mal varlığını ve her şeyi ele geçirmiştir. Hapisten çıktığında, Said kızını görmek için evine gider ama kızı onu tanımaz ve karısı Aliş ile evlenmiştir. Eski karısından intikam almayı düşünür ama tekrar hapse girmek istemez. Said, babasının bağlı olduğu Şeyh Ali Cüneydi'nin evine sığınır. Said orada geçirdiği çocukluk anılarını hatırlar ve Şeyhle biraz konuştuktan sonra geceyi orada geçirir.

Ertesi gün, eski arkadaşı Rauf Alvan'nin çalıştığı gazeteye gider. Rauf, önceleri onun düşüncelerini geliştirmiş ve sosyal adaletsizliğe karşı isyan etmeyi öğretmişti. Said, Rauf'un büyük gazete binasındaki ofisini bulur ve sekreterin ofisine girer. Ama Rauf orada değildir. Said bu lüks hayatı görünce Rauf'un değişmiş olabileceğinden endişelenir. Adresini bulur ve evinin önünde onu bekler. Rauf geldiğinde, Said'i nazikçe karşılar ve onu lüks evine davet eder. Ancak Said, bu nazikliğin yapay olduğunu hemen anlar. Rauf artık eski devrimci entelektüel değildir, Said'e zamanın değiştiğini, artık mücadele etmeye gerek olmadığını söyler. Değişen koşullarda kendine iyi bir yer bulmuş ve pozisyonunun avantajlarının tadını çıkarıyormuş gibi görünmektedir. Rauf, Said'e dürüst bir işe başlamasını önerir, ama Said bunu şiddetle redd eder ve hırsızlığa dönmeyi ima eder. Said, Rauf'un çalıştığı gazetede yazar olarak iş ayarlamasını istediğinde, Rauf bunu kabul etmez. Çünkü Said yeni hapisten çıkmıştır ve Rauf, Said'in böyle bir iş için uygun olmadığını düşünmektedir. Said, Rauf'a karşı büyük bir hayal kırıklığı hisseder. O gece, Said Rauf'un evini soymaya karar verir, ama Rauf buna hazırlıklıdır ve Said'i evinden kovar. Said'in intikam arzusu başka bir forma dönüşür; uzun zamandır onu seven Nur'un yardımıyla zengin bir adamın arabasını ve cüzdanını çalar ve daha sonra Nur'un evinde kalır.

Bir süre sonra Said, intikam almak için Aliş'in evine gider ve kapıyı açan adama ateş edip Şeyh Ali Cüneydi'nin evine kaçar. Ertesi gün, ateş ettiği adamın Aliş olmadığını, Şaban Hüseyin adında başka biri olduğunu öğrenir. Günler geçer ve Nur'un dairesi de artık onun

için güvenli değildir. Bu yüzden Said tekrar Şeyh Ali Cüneydi'nin evine sığınır. Ancak resmi elbisesini evde unuttuğunu hatırlar ve polisin eline geçmesinden endişelenir. Geri dönüp almak istediğinde, dairede yeni kiracılar olduğunu fark eder. Kiracı onu tanıyınca Said kaçar, peşindeki polisler onu sıkıştırmaya başlar. Bir kez daha mezarlık yolundan kaçmaya çalışır, ancak köpekler izini bulur ve polis tarafından kuşatılır. Silahını ateşlediğinde, polis de ateş açar ve Said orada ldrlr.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, *el-Lıss ve'l-Kilâb* romanının Arapça-Türkçe ve Arapça-İngilizce-Türkçe Çevirileri kültürel öğelerin çevirisi ve karşılaşılan sorunlar bağlamında incelenecektir.

3.1 Kültürel Öğeler

Kültür, insanların yüzyıllar boyunca edindiği ilgi, algı, tutum ve davranışlardır. Uygur (2006, s.71)'a göre, kültür tanımında insan unsurunun önemini vurgular ve şöyle eder: “Kültür, insanın yarattığı ve içinde bulunduğu tüm gerçekliği ifade eder.” insanların yarattığı her şeyin kültür kapsamında olduğunu ve insanların kendilerine bakış açısından başlayarak değerlerini ve hedeflerini nasıl planladıklarının da kültür unsurları arasında yer aldığını belirtir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, kültür, maddi ve manevi değerler bütünü ve yaşam tarzlarıdır; yüzyıllar boyunca ilgi alanları, gelişmeler, tutumlar ve davranışlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan unsurlardır. Kültür, nesiller boyunca aktarılan ve bir toplumun kültürünü oluşturan bazı unsurları içerir. Bu unsurlar, diğer kültürlerden farklılıklarını ortaya koyan özellikleri kapsar; giyim tarzı, yiyecek ve içecek türleri, kurumlar, beden dili ve ifadeler, dini kutlamalar, atasözleri ve deyimler, çevresel ve jeolojik özellikler gibi (Newmark, 1988, s.94.)

Yukarıdakilerden yola çıkarak, kültürel öğelerin, kültürel olarak var olan ve diğer şeylerden ayırt edilebilen her şey olduğunu söyleyebiliriz. Bu, bir kişi, yer, nesne, duygu, içerik, kavram veya fikir olabilir. Kültürün oluşumu ve kökleşmesi, kültürel unsurların oluşturulması ve bunların toplum hafızasında kök salmasıyla gerçekleşir. Kültür, onu oluşturan unsurlar aracılığıyla anlam ve değer kazanır. Kültürel unsurlar, ilgili kültürün ortak değerlerini temsil eder. Toplumun sahip olduğu tüm birikimler, kültürel unsurları oluşturur. Dil, din, sanat, tarih, gelenekler ve görenekler, halk oyunları, şarkılar, hikayeler ve yemekler, bir ülkenin kültürünü oluşturan unsurlardır.

Bu bölümde kültürel öğelerin çevirisi ve karşılaşılan sorunları, ardından Peter Newmark'ın kültürel öğeler sınıflandırılması, son olarak da bu çalışmada incelenecek kültürel öğelerin nasıl sınıflandırılacağından bahsedilecektir.

3.2 Kültürel Ögelerin Çevirisi ve Karşılaşılan Sorunları

Edebî eserlerin tercümesi karmaşık bir süreçtir ve çevirmen, diğer eserlerin çevirisine göre daha fazla zorluk yaşar. Bir edebî eseri çevirirken, yazarın duygularını ve koymak dil okurlarının aldığı zevki aktarmakta zorlanabilir. Çevirmen, tercüme edilecek metni düşünerek işe başlar; öncelikle tercüme edilecek cümlelerdeki kelimelerin anlamlarını analiz eder. Bu anlamları belirleyip kavradıktan sonra da çeviri işlemini uygulamaya başlar (Baykan, 2005, s.180).

Çevirmen, özellikle kültürel değerlerin aktarımında zorluk yaşar. Bu değerlerin aktarım şekilleri yüzyıllar boyunca kademeli olarak değişmiş ve bu değişiklikler kültürel çeşitliliğe neden olmuştur. Bugün bildiğimiz unsurlar, geçmişteki oluşumlarına dayanarak şekillenmiş ve toplum ve birey tarafından ayrılarak günümüze ulaşmıştır. Bu bağlamda, çevirmenin kültürel bir uzman olması, karşılaşılan sorunların üstesinden gelmesi için gereklidir. Ayrıca, her çeviri eylemini hedef dile yönelik kültürel bir ürün olarak kabul etmesi önemlidir. Her millet ve ulus farklı kültürü temsil etmektedir.

Çoruk, Büyük ve Kayalı (2016, s.118)’a göre, kültürel ögelerin anadilden hedef dile ya da hedef dilden anadile aktarımı sırasında kullanımsal ve deneyimsel eşdeğerlik açısından çeşitli sorunlar ve zorluklarla karşılaşıldığını ifade etmektedir. Araştırmacılar, her toplumun kendine özgü davranış biçimleri, kuralları, gelenekleri ve alışkanlıklarının bulunduğunu ve bu farklılıkların dillerin çeşitliliğiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Dil ve onun ürünü olan kültürde açıkça görülen bu farklılıklar, toplumların düşünme ve kendini ifade etme şekillerinde farklı yönlerle gitmesine neden olur. Bu farklılıkların çevirisinde, birebir karşılıklar ya da eşanlamlılar bulmaya çalışmaktansa, benzerlikleri ve kültürel çağrışımları yakalamaya odaklanılması gerektiği öne sürülmektedir. Bu farklılık, toplumları kendilerini ifade etme ve düşünme yollarında farklı yollara yönlendirir. Bu farklılıkları çevirirken, eşdeğerler veya eşanlamlılar aramaktansa benzerlikleri ve bağlantıları yakalamak gerektiği savunulmaktadır (Arabacıoğlu, 2020, s.1006). Ancak (1988, s.94.)’a göre, çeviri için temel koşul, kaynak metni ve kültürü iyi analiz edebilme yeteneğidir. Bu nedenle, çeviride ortaya çıkan kültürel sorunlar, kaynak kültürün veya dilin anlaşılmasının bir sonucudur. Kültür, çeviride odak noktası haline geldiğinde, genellikle “kaynak ve hedef diller” olarak adlandırılır.

Hedef dil ile kaynak dil arasındaki kültürel boşluk veya mesafeden kaynaklanan çeviri sorunları, çevirmenin karşılaştığı en zor sorunlardandır. Dil ve sanat kullanımlarını aktarma sorunları gibi. Eğer kaynak metindeki bir kültürel kavram, hedef dil ve kültürde mevcut değilse, bu durum çevirmen için bir sorun oluşturur (Ülsever, 2005, s.115). Bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, çeviri eylemini gerçekleştirmede başarı, çeviri sırasında sorunlarla karşılaşmadan elde edilebilir.

3.3 Peter Newmark 'ın Kültürel Öğeler Sınıflandırması

Peter Newmark, *The Textbook of Translation* kitabındaki “Translation and Culture” (Çeviri ve Kültür) bölümünde (1988, s.94-103), Nida'nın çalışmalarından esinlenerek kültürel öğelerin sınıflandırmasını sunmuştur (Newmark, 2010, s.175 aktaran Yıldırım, 2015, s.224). Bu sınıflandırmaya göre, beş maddeden oluşan kültürel öğeler aşağıdaki sınıflandırılır:

- 1- **Ekoloji:** Bitkiler, hayvanlar, rüzgarlar,
- 2- **Maddi Kültür:** Yiyecekler, Giyecekler, Ulaşım Araçları, Ev ve Şehirler (Yerler)
- 3- **Sosyal Kültür:** Çalışma ve Boş Zaman Faaliyetleri
- 4- **Kuruluşlar, Gelenek Görenekler, Faaliyetler, Prosedürler, Kavramlar :** Politik ve İdari Dini ve Sanatsal
- 5- **Jestler ve Alışkanlıklar:** El veya göz ile yapılan jestler..... vb.

Newmark, 1988 yılında yaptığı bu sınıflandırmayı 2010 yılında yayınladığı “Translation and Culture” (Çeviri ve Kültür) adlı makalede altı başlık halinde yeniden düzenlemiştir. Bu yeni düzenleme, kültürel öğelerin daha geniş ve kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlar:

- 1- **Çevresel Unsurlar:** Coğrafi çevreye ilişkin durum ve ifadeleri kapsamaktadır.
- 2- **Kamu Hayatı:** Politika, hukuk ve yönetime ilişkin durum ve ifadeleri kapsamaktadır.
- 3- **Sosyal Yaşam:** Ekonomi, meslekler, sağlık, toplumsal refah ve eğitime ilişkin durum ve ifadeleri kapsamaktadır.

- 4- **Kişisel Yaşam:** Ev eşyaları, yiyecekler ve kılık kıyafetlere ilişkin durum ve ifadeleri kapsamaktadır.
- 5- **Gelenek, görenekler ve aktiviteler:** Toplumlara özgü gelenek-görenekler ve aktivitelere özgü durum ve ifadeleri kapsamaktadır. Örneğin: kriket ve futbol gibi sosyal etkinlikler ve bunlara bağlı tüm ulusal deyimler.
- 6- **Kişisel Merak ve Tutkular:** Müzik, din, sinema gibi çeşitli alanlar ve bu alanlara ilişkin kurum ve kuruluşları ifade eden unsurları kapsar.

Öte yandan, araştırmacılar, kültürel öğelerle ilgili özel sınıflandırmalar sunmaktan kaçınırlar, çünkü anlamı ilişkilendirmek için kolektif bir sezgiye güvenirler, bu da kültürel öğelerin okuyucu veya çevirmen tarafından sezgisel olarak algılanabileceğini ima eder. Ancak yine de Newmark'ın sınıflandırmasına benzer bir sınıflandırma "Aixela" tarafından sunulmuştur. Aixela (1996, s.52-78)'a göre kültüre özgü öğeleri "özel isimler" ve "ortak ifadeler" şeklinde iki başlık altında toplar ve bununla birlikte, bu sınıflandırmayı belirli kategoriler altında sunmamıştır. Fakat B. Howard (2009)'a göre "özel isimler" belirli bir kişiye, yere veya nesneye atıfta bulunur ve genellikle büyük harfle yazılır. Bununla birlikte Howard özel isimleri 8 başlıkta toplar:

- 1- Kişi adları,
- 2- Evcil hayvanlara verilen adlar,
- 3- Coğrafya ve gökyüzüyle ilgili adlar,
- 4- Anıtlar, binalar, toplantı ve zirve adları,
- 5- Tarihsel olaylar, belgeler, yasalar ve dönemlerle ilgili adlar,
- 6- Gruplar ve dillerle ilgili adlar,
- 7- Dinler, tanrılar, kutsal metinlerle ilgili adlar,
- 8- Ödüller, araçlar, araç modelleri, marka isimleri ile ilgili adlar.

Aixela'nın önerdiği ikinci kategori "ortak ifadeler" dir. Aixela (1996, s.52-78)'a göre, "ortak ifadeler" kategorisine giren kültüre özgü öğeler, özel isimler arasında yer almayan nesneler, kurumlar, alışkanlıklar ve görüşleri içermektedir. Başka bir ifadeyle, bu kategori, özel isimler sınıfına dahil olmayan ve büyük harfle başlamayan çeşitli kültürel

unsurları kapsar. Çeviri açısından, bu tür kültüre özgü ögeler daha büyük zorluklar yaratır, çünkü bunların tanımlanması ve çeviri aracılığıyla anlamlarının doğru bir şekilde iletilmesi daha karmaşıktır. Bununla birlikte “ortak ifadeler” kategorisinin 138 alt başlığa ayrılabilceğini belirten Litvanyalı araştırmacılar (Blazyte ve Liubiniene, 2016, s.43)’e göre söz konusu kategoriye 6 alt başlığa ayırmaktadırlar:

1. Ritüeller, Gelenekler, Din ve Manevi Yaşam,
2. Kavramlar, Sloganlar ve Popüler Kültüre Ait Unsurlar,
3. Kurgusal Karakterler,
4. Yiyecek ve İçecek Adları,
5. Milliyetler ve Diller,
6. Para ve Ölçü Birimleri

3.4 Kültüre Özgü Ögelerin Sınıflandırılması

Sınıflamanın nasıl yapılacağını belirlemek zor bir görevdir. Çünkü sınıflamalar, kültürden kültüre farklılık gösterebilir ve bir araştırmacı tarafından yapılan sınıflama, başka bir araştırmacı tarafından yapılan sınıflamadan farklı olabilir. Ayrıca, bu sınıflamalar, araştırmacının çalışmasında farklı şekillerde analiz edilebilir. Newmark’ın sınıflaması ve bahsedilen diğer sınıflamalara dayanarak, bu çalışmada kaynak metin ve hedef metinlerde analiz edilecek kültürel unsurlar şu şekilde sınıflandırılabilir.

- 1- Ekolojik, Jeolojik ve Coğrafi Ögeler: Yer adları, hayvan adları, bitki adları.
- 2- Dille Alakalı Ögeler: Atasözü ve deyimler, dile has ifadeler, seslenme ifadeler, kelime oyunları, duygu belirten ve ünlem ifadeleri ve teşekkür, tebrik, özür ve teselli... vb.
- 3- Dinî Ögeler: Dinî ifadeler ve terimler, dua ve beddua cümleleri, aeyat ve hadisler.... vb.
- 4- Etnografik Ögeler: Kişi Adları, ünvanlar , yiyecek ve içecekler, kıyafetler, para birimi, küfürler, aletler, ve ev eşyaları...vb
- 5- Toplumsal Ögeler: Milli sanatçılar, kültür- sanat ögeleri ve meslekler.

- 6- Siyasi ve Ekonomik Ögeler: Siyasetçiler, siyasi ve ekonomik kavramlar, siyaset ve ekonomi ile ilgili olaylar ve politikalar.

Aşağıda bu çalışmada ele alınan kültürel ögeler yukarıdaki sınıflandırmaya göre incelenmektedir.

3.4.1 Ekolojik, Jeolojik ve Coğrafi Ögeler

Coğrafi ve jeolojik ögeler başlığı altında, yer adlarını içeren coğrafi ögeler ile bitki ve hayvan isimlerini içeren çevresel ögeler içerir. Fakat romanda iklim ve hava durumu gibi doğal olaylar rastlanmamıştır.

3.4.1.1 Yer Adları

Anıtlar, binalar, toplantı ve sokak ve cadde adları, evin bölümleri, bir ünlü kişi veya tarihi bir olayın anısına inşa edilen anıt-bina isimleri ve toplantıların yapıldığı yerlerin isimlerini içerir (Howard, 2009).

Tablo 3.4.1.1.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
الخمارات ص ٨	Meyhaneler s.30	Barlar s.6
الحواري ص ٨	Dar sokaklar s.31	Ara Sokaklar s.6
الجوامع الشاهقة ص ٨	Ulu camiler s.31	Büyük camiler s.7
الميدان ص ٨	Meydan s.30	Meydan s.7
ميدان القلعة ص ٨	Kale Meydanı s.31	Kale meydanı s.7
وسط الميدان ص ٨	Meydanın ortası s.31	Meydan s.7
الدكاكين ص ٩	Dükkanlar s.31	Dükkânlar s.7
المحكمة ص ١١	Mahkeme s. 33	Mahkeme s.9
دهليز المدخل ص ١٨	Giriş boşluğu s.40	girilen koridor s.15
البدرود ص ٢٦	Bodrum s.49	bodrum s.23
مكتب الاستعلامات ص ٢٦	Danışma bürosu s.49	Danışma masası s.23
بهو الاستقبال ص ٢٩	Kabul salonu s.51	hol s.26

Tablo 3.4.1.1.1 (Devam) Birebir Çevrilerek Aktarılan Yer Adları

الفراند ص ٣٠	Veranda s.52	Veranda s.27
الجريدة ص ٣٠	Gazete s.52	Gazete s.27
السطح ص ٣٩	Çatı s.62	Çatı s.35
المطبخ ص ٣٩	mutfak s.62	Mutfak s.35
التكنات ص ٥٠	Kışlalar s. 73	Barakalar s.45
وكالة خيش ص ٥٤	Çuval dükkânı s. 76	Çuval bezi atölyesi s. 48
القرافة ص ٥٤	Mezarlık s. 76	Mezarlık s.48
القسم ص ٥٤	polis s.77	Karakol s.48
ميدان القلعة ص ٥٦	kale meydanı s.78	Hisar meydanı s. 49
بئر السلم ص ٦٠	merdiven dibi s. 83	merdiven sahanlığı s.54
بيت الطلبة ص ٧٢	öğrenci yurdu s.96	öğrenci yurdu s.66
العوامة ص ١٠٣	Gemi s.130	Yat s.98

Tabloda belirtilen örneklerde kaynak metinde geçen yer isimlerinin her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarıldığı görülmektedir. Ancak bazı ufak farklılıklar mevcuttur.

KM’de geçen “الخمارات” kelimesi HM1’de “meyhaneler”, HM2’de “barlar” olarak çevrilmiştir. Metinde eski mekânlar kastedildiği için HM1’deki çeviri bağlama daha uygundur.

KM’de yer alan “الحواري” kelimesi için HM1’de “dar sokaklar” HM2’de aynı anlamı karşılayan “ara sokaklar” çevirisi kullanılmıştır.

KM’deki “وسط الميدان” ifadesi HM1’de birebir karşılığı ile “Meydanın ortası” şeklinde verilirken HM2’de “Meydan” olarak çevrilmiştir.

KM’de geçen ve “karşılama salonu, resepsiyon salonu, kabul lobisi” gibi çevrilebilecek olan “بهو الاستقبال” ifadesi HM1’de birebir aktarılırken, HM2’de “karşılama, kabul” anlamına gelen kelimeye çeviride yer verilmeyerek ifade sadece “hol” kelimesi ile karşılanmıştır.

KM’de bir yolu betimlerken kullanılan “الثكنات” kelimesi HM1’de birebir karşılığı olan “kışlalar” kelimesi ile çevrilirken HM2’de kışlalar yerine askeri barakalar kastedilerek “barakalar” kelimesi kullanılmış ancak bu çeviri bağlamı değiştirmemiştir.

KM’de “وكالة خيش” olarak geçen yer ismi HM1’de birebir çeviri yapılarak “Çuval dükkanı” şeklinde aktarılmıştır. HM2’de ise “Çuval bezi atölyesi” şeklinde çevrilmiştir. HM2’de kullanılan “atölye” kelimesi bağlamı tam olarak yansıtmamaktadır.

KM’de geçen ve “polis merkezi” anlamında kullanılan “القسم” kelimesi HM1’de “polis”, HM2’de “karakol” olarak çevrilmiştir. Her iki çeviri de bağlamı doğru yansıtmaktadır.

KM’deki “ميدان القلعة” için HM1’de “kale meydanı” ifadesi, HM2’de ise kale yerine eşanlamlısı tercih edilerek “hisar meydanı” ifadesi kullanılmıştır.

KM’deki “العوامة” kelimesi “yüzer ev, denizde sabit duran tekne vb” anlamlarda kullanılan bir kelimedir, bu şekilde çevrilmesi edebî metnin bütünlüğünü bozacağı için HM1’de “gemi”, HM2’de “yat” kelimesi ile karşılanmış, her iki çeviride de bağlam doğru olarak yansıtılmıştır.

Tablo 3.4.1.1.2 Özel Adların Kullanıldığı ve Söylendiği Gibi Yazılan Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
عطفة الصيرفي ص٨	es-sayrafi sokağı s.30	el- Sayrafi Sokağı s.6
حي الدراسة ص١٨	ed-Derrâse semti s. 40	Darrasa Mahallesi s.15
القائم بين ذراعي المقطم ص١٨	el-Mukattam Dağının yamaçları arasında kalan s.40	Mukattam tepesinin sırtıyla çevrilmiş s.15
الجيزة ص٢٥	Gîza s.39	Giza s.21
بيت الشيخ على الجنيدى ص٢٦	Şeyh Ali el- Cüneydi’nin evi s. 48	Şeyh el-Cüneydi’nin evi s.23
ميدان المعارف ص٢٦	Maarif meydanı s.40	Maarif meydanı s.23
مجلة النذير ص٢٧	Nezir (“Uyarıcı”) dergisi s.49	El-Nadir dergisi s.24
فيلا فاضل باشا حسنين ص٣٠	Fadıl Paşa Haseneyn’in villası s. 52	Fadıl Hüseyin Paşa’nın villası s.27
فيلا الممثلة كواكب ص٣٠	Sanatçı Kevâkib’in villası s. 52	film yıldızı Kavakib’in villası s.27

Tablo 3.4.1.1.2 (Devam) Özel Adların Kullanıldığı ve Söylendiği Gibi Yazılan Yer Adları

جسر عباس ص ٣٨	Abbas köprüsü s.60	Abbas Köprüsü s.34
شاطئ النيل ص ٤٢	Nil kıyısı s. 65	Nil'in kıyısı s.38
العباسية ص ٥٢	Abbasiye s.75	Abbasiyya s.46
قهوة طرزان ص ٥٢	Tarzan'ın kahvesi s. 75	Tarzan'ın kahvesi s. 46
قراقة باب النصر ص ٥٤	Babunnasr mezarlığı s.76	Bab el-Nasır mezarlığı s.48
صحراء زينهم ص ٥٥	Zinhem çölü.s. 77	Zinhum çölü s.48
منشية البكري ص ٥٨	Menşiyetu'l-Bekri s.81	Menşiyet el-Bekri s. 51
جريدة "أبو الهول" ص ٦٣	Ebulhevl ("Sfenks") gazetesı s.87	Sfenks s 57
فى طريق مديرية الجيزة ص ٧٢	Gîze ilçesi yolunda s. 96	Giza yolu s.66
سيرك الزيات ص ٧٤	Zeyyat sirki s. 99	el-Zeyyat Sirki s.68
البلينا ص ٧٨	Bellina s. 104	el-Balyana s.73
مستشفى القصر العيني ص ٨٢	Kasru'l-Aynî Hastanesi s.108	Kasr el-Ayni Hastanesi s.77
القاهرة ص ٨٧	Kahire s.115	Kahire s.83
روض الفرع ص ٩٥	Ravdulferec s.122	El-Farag Yolu s.91
شارع العباسية ص ٩٨	Abbasiye Caddesi s.125	Abbasiyya Caddesi s.93
جسر الجلاء ص ٩٨	Celâ Köprüsü s.125	Gala Köprüsü s.93

Tablodaki verilen örnekler incelendiğinde özel mekân adlarının hedef metinlerde Arapçada okundukları şekilde yazıldığı görülür. Bununla birlikte hedef metinler arasında bazı farklar da tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları sadece imlâ farklarıdır. HM1’de “Gîza”, HM2’de “Giza”; HM1’de “Dükkanlar”, HM2’de “Dükkânlar” şeklinde yazılması ya da KM’deki “صحراء زينهم” ifadesinin HM1’de “Zinhem çölü”, HM2’de ise Mısır’daki yaygın telaffuzu ile “Zinhum çölü” olarak aktarılması gibi. Diğer farkları şu şekilde sıralamak mümkündür.

KM'deki “حي الدراسة” ifadesi HM1’de “ed-Derrâse semti”, HM2’de “Darrasa Mahallesi” olarak çevirmiştir. HM2’de harfî tarif kullanılmadığı ve ismin İngilizce telaffuza göre yazılmış olduğu görülür.

KM’de geçen “القائم بين ذراعي المقطم” ifadesinin HM1’de “el-Mukattam Dağının yamaçları arasında kalan” şeklinde birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı, HM2’de ise “yamaçları arasında” yerine “sırtıyla çevrilmiş” ifadesi ile yorumlanarak çevirildiği söylenebilir. HM1’de “el-Mukattam” şeklinde harfî tarif kullanılırken HM2’de harfî tarif eki kullanılmamıştır.

KM’deki “مجلة النذير” ifadesi HM1’de “Nezir (Uyarıcı) dergisi” şeklinde, HM2’de ise “El-Nadir dergisi” şeklinde çevrilmiştir. HM 2’de İngilizce üzerinden Türkçeye aktarım yapıldığı için bazı seslerde değişimler olduğu anlaşılmaktadır. İngilizcede “e” olarak telaffuz edilen “a” harfî Türkçeye aktarılırken olduğu gibi bırakılınca, Türkçede uyarıcı veya uyarıcı anlamına gelen “nezir” kelimesi HM2’de “nadir” şeklinde okunmuştur. Bu nedenle, HM1’deki çevirinin daha uygun olduğu söylemek mümkündür.

KM’deki “فيلا فاضل باشا حسنين” ifadesi HM1’de “Fadıl Paşa Haseneyn’in villası”, HM2’de “Fadıl Hüseyin Paşa’nın villası” olarak çevrilmiştir. KM’deki “حسنيين” (Haseneyen) isminin HM2’de “Hüseyin” olarak aktarıldığı görülür. Bunun sebebi Arapçaki “حسنيين” (Haseneyen) isminin Türkçede kullanılmaması veya çeviri sırasında yanlış okunması olabilir.

KM’deki “فيلا الممثلة كواكب” ifadesi her iki hedef metinde de birebir çevirmekle birlikte “ممثلة” kelimesi için HM1’de “sanatçı”, HM2’de film “yıldızı” karşılığı tercih edilmiştir ve “كواكب” kelimesi HM2’de İngilizce telaffuzu ile verilmiştir.

KM’deki “شاطئ النيل” ifadesi HM1’de “Nil kıyısı” şeklinde belirtisiz, HM2’de “Nil’in kıyısı” şeklinde belirtili isim tamlaması yapısında Türkçeye çevrilmiştir.

İsim tamlamaları aktarılırken HM1’de tamlamaların Arapça okunuşları esas alınmıştır. “Menşiyetu’l-Bekri”, “Kasru’l-Aynî Hastanesi”, “Babunnasr mezarlığı” gibi. HM2’de ise tamlayan ögesinin (muzafun ileyhin) başındaki harfî tarifin ayrı okunduğu görülür: “Menşiyet el-Bekri”, “Kasr el-Ayni Hastanesi”, “Bab el-Nasır mezarlığı” şeklinde. Tamlamalar okunurken HM1’de ifadelerin Arapça aslına uygun ve dildeki telaffuzu doğru

yansıtan şekilde, HM2’de İngilizce imlaları doğrultusunda Türkçeye aktarıldığı anlaşılmaktadır.

KM’de yer alan “جريدة أبو الهول” ifadesinin ise HM1’de “Ebulhevl (“Sfenks”) gazetesi” olarak çevrildiği görülür. “أبو الهول” ifadesinin “Ebulhevl” şeklinde Arapça okunuş biçimi korunarak Türkçeye aktarıldığı bunun yanı sıra Türk okurlarda benzer etkiyi oluşturmak adına parantez içinde Türkçede bilinen karşılığının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan HM2’de sadece “Sfenks” ifadesinin kullanıldığı ayrıca “gazete” kelimesinin çeviride yer almadığı fark edilir.

KM’deki “فى طريق مديرية الحيزة” ifadesi HM1’de “Gîze ilçesi yolunda”, HM2’de “Giza yolu” şeklinde çevrilmiştir. İfadede geçen ve “il veya ilçe yönetimi\idaresi” anlamına gelen “المديرية” kelimesine her iki çeviride de yer verilmediği görülür. Ancak “المديرية” kelimesinin çıkarılması bağlamı aktarma konusunda bir eksikliğe yol açmamıştır.

Öte yandan KM’deki “سيرك الزيات” ifadesi HM1’de “Zeyyat sirki” şeklinde çevrilirken HM2’de “el-Zeyyat Sirki” olarak harfi tarif kullanılarak Türkçeye aktarılmıştır.

KM’deki “البلينا” kelimesi HM1’de harfi tarifsiz “Bellina”, HM2’de ise harfi tarif kullanılarak ve “el-Balyana” şeklinde verilmiştir. Mısır’da yaygın telaffuzu ise “el-Belyene” şeklindedir.

KM’de geçen “روض الفرع” ifadesinin HM1’de okunduğu şekliyle “Ravdulferec” şeklinde aktarıldığı, HM2’de ise “روض” kelimesinin “yol” olarak çevrildiği ve “el-Farag” kelimesinin okunduğu şekliyle aktararak ifadenin “El-Ferec Yolu” olarak aktarıldığı görülür. Ravdulferec, Kahire’nin kuzeyinde yer alan semtlerden biridir. Bu bağlamda özel adın bu şekilde çevrilmesi metni KM’den uzaklaştırmıştır.

Cim harfinin okunuşunda HM1’de “c” telaffuzu esas alınırken, HM2’de Mısır’a özgü “g” telaffuzu tercih edildiği görülür. Bu tercih bazı adların okunuşunda farklılık ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örneğin “جلاء” kelimesi HM1’de “Celâ” HM2’de “Gala” biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo 3.4.1.1.3 Betimleme Yapılarak Çevrilen Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.> İng.>Tür.)
هذا الشارع ذا البواكى العابسة ص ٨	somurtkan kemerlerin yer aldığı bu caddeyi s.30	kasvet verici ara sokaklardan s.6
طريق الملاهي البائدة ص ٨	Köhnemiş gazinoların bulunduğu cadde s.3	İnsanların bir zamanlar eğlendikleri sokak s.6
رأس القلعة ص ٨	kalenin zirvesi s.31	(arkasına gökyüzünü almış) kale s.7
حوش كبير غير مسقوف ص ١٨	Üstü açık büyük bir avlu s. 40	Büyük, açık avlu s.15
الفلا رقم ١٨ ص ٢٨	On sekiz numaralı villa s.50	18 numaralı villa s. 25
القصر رقم ١٩ ص ٤٦	On dokuz numaralı köşk s. 69	19 numaralı villa s.42
الحوش غير المسقوف ص ٥٩	üstü açık bir avlu s. 82	açık avlu s.53

KM'deki bazı yer adları çevrilirken yorumlama yoluna gidildiği de görülür. KM'deki “البواكى العابسة” sıfat tamlaması için HM1'de birebir çeviri kullanılarak “somurtkan kemerler” tamlaması ile ana metinde yapılan kişileştirme sanatının korunduğu, HM 2'de ise “kasvet verici” ifadesi kullanılarak anlamın ortaya konduğu görülmektedir.

Söz gelimi Türkçesi “çok eski/köhne eğlence yerlerinin yolu” olan “طريق الملاهي البائدة” HM1'de “Köhnemiş gazinoların bulunduğu cadde” şeklinde birebir çevrilirken, HM2'de daha farklı ifade edilerek “İnsanların bir zamanlar eğlendikleri sokak” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır.

KM'de geçen “رأس القلعة” ifadesinin, HM1'de birebir çeviri kullanarak “kalenin zirvesi” şeklinde çevrildiği görülür. HM 2'de ise çeviriye parantez içinde “arkasına gökyüzünü almış” ifadesi ilave edilip “zirve” kelimesi eksiltiyle aktarıldığı görülmektedir.

KM'deki “القصر رقم ١٩” ifadesinde geçen “القصر” kelimesi için ise HM1'de “köşk”, HM2'de “villa” kelimesinin tercih edildiği görülür. “القصر” kelimesinin villadan daha büyük, görkemli ve eski bir yapıyı ifade ettiği dikkate alınacak olursa “köşk” kelimesinin bağlama “villa” dan daha uygun olduğu söylenebilir.

KM'deki "حوش كبير غير مسقوف" ifadesi HM1'de "üstü açık bir avlu" şeklinde , HM2'de "açık avlu" olarak çevrilmiştir.

Tablo 3.4.1.1.4 Açıklama Yapılarak Çevrilen Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
الصعيد ص ٨٣	Güney s. 110	Nil nehrinin kuzeyi s.78

Tabloda verilen "الصعيد" kelimesinin incelenen çevrilerde birbirinden farklı aktarıldığı görülmektedir. HM1'de kullanılan "Güney" kelimesi, "الصعيد" bölgesinin Mısır'ın güneyinde olması dolayısıyla bu yerin coğrafi konumunu ifade eder. HM 2'de ise "الصعيد" kelimesi "Nil nehrinin kuzeyi" şeklinde çevrilmiştir. Bu ifade kaynak metindeki yerin coğrafi konumunu tam olarak yansıtmamaktadır. Öte yandan hedef metinlerde "الصعيد" kelimesinin neden telaffuz edildiği biçimde "es-Saîd" şeklinde aktarılmadığı düşünülebilir. Ancak bu durumda Türk okurunun bu ifadeyi romanın kahramanının adı olan ve Arapçada "sin" harfi ile yazılan "Said" kelimesi ile karıştırması tehlikesi ortaya çıkacağı için çevirmenlerin açıklama yolunda gittikleri düşünülmektedir.

Tablo 3.4.1.1.5 Hedef Metinlerde Farklı Çevrilen Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
طريق الجبل ص ١٨	Dağ yolu s.40	Cebel yolu s.15
أمام مبنى جريدة الزهرة ص ٢٦	ez-Zehre gazetesi binasının önünde s.48	Sahra binası s.23
شارع محمد علي ص ٢٧	Muhammed Ali caddesi s.49	Şeriya Muhammed Ali Mahallesi s.24
كورنيش النيل بشارع النيل ص ٢٧	Nil caddesindeki Nil kordonu s. 50	Şeriya el-Nil Irmağı'nın kıyısı s. 24
شارع النيل ص ٢٧	Nil caddesi s. 50	Şeriya el-Nil s.24
مدفن الشهيد ص ٤٩	eş-Şehîd mezarlığı s.71	Şehitler Anıtı s.44
صحراء العباسية ص ٥٠	Abbasiye çölü s.73	çöl s.45
شارع نجم الدين ص ٥٤	Necmeddin caddesi s.76	Şeriya Necmeddins.48

Tablo 3.4.1.1.5 (Devam) Hedef Metinlerde Farklı Çevrilen Yer Adları

رأس الدراسة صد ٥٤	ed-Derrâse'nin başı s.77	Şeriya Darrasa'nın tepesi s.48
مفرق ثلاث عطفات بحارة سكة الإمام صد ٥٦	Sikketu'l-İmam semtindeki üç yol ağzı s.78	İki sokağın İmam Yolu'nda bulunduğu kavşak s.49
حارة سكة الإمام صد ٥٦	Sikketu'l - imâm semti s.78	İmam Yolu s.49
شارع الجيش صد ٥٨	Ordu caddesi s.81	Şeriya el-Geyş s.51
محل الخردوات صد ٦٤	Hırdavat mağazası s. 87	Tuhafiye dükkânı s.58
طريق المصانع صد ٨٣	Fabrikalar yolu s.109	Şeriya Masani s.78
طريق المديرية صد ٨٩	Vilayet Caddesi s. 116	Müdüriye Yolu s.85
شارع الجيزة صد ٩٩	Gîze Caddesi s.126	Şeriya Gize s.94
شاطئ النيل صد ١٠٠	Nil kıyısı s.127	nehir s.95
بشارع نجم الدين صد ١١٢	Necmeddin caddesi s.139	Necmeddin köşesi s.107

Tablodaki belirtilen birinci örnekte kaynak metinde geçen “طريق الجبل” ifadesinin HM1’de birebir çeviri yapılarak “dağ yolu” şeklinde, HM2’de ise “Cebel” özel bir isim gibi telakki edilerek çevrilmeden okunduğu gibi kullanılarak aktarılmıştır. HM1’deki çevirinin bağlamı daha doğru yansıttığı söylenebilir.

Tabloda belirtilen örnekte kaynak metinde geçen “جريدة الزهرة” özel bir isim olan yerine özel isim olduğu gibi aktarılmıştır ve “ez-Zehre” olarak kullanılmıştır. Öte yandan HM2’de İngilizce telaffuzu esas alan “Sahra” şeklindeki yazım “Zehre” kelimesinden uzaklaşarak Arapçadaki “çöl” anlamına gelen “sahra” kelimesini çağrıştırmaktadır. Buna göre HM1’de yapılan çevirinin daha açık olduğu söylenebilir.

Tabloda verilen örnekte kaynak metinde geçen yer isiminin, HM1’de birebir çeviri yapılarak “Nil caddesindeki Nil kordonu” şeklinde doğru olarak aktarıldığı, HM2’deki çevirinin ise eksik olduğu görülür. HM2’de “cadde” anlamına gelen “شارع” (şâri‘) kelimesi özel ad olarak alınmış ve çevrilmeden bırakılmıştır. Arapçada “deniz kenarındaki yol, sahil yolu, kıyı yolu kordon” gibi anlamlara gelen “كورنيش” için HM2’de kıyı kelimesi kullanılmış, “Şeriya el-Nil Irmağı’nın kıyısı” ifadesiyle iki farklı tamlama birleştirilerek zincirleme bir isim tamlaması oluşturulmuştur. HM2’de “şâri‘” (cadde)

kelimesinin yanlış okunarak “şeriya” şeklinde yazılması ve “Nil caddesi” yerine sadece “şeriya” ifadesinin kullanılması KM’de kastedilen anlamın ortaya konmasını engeller.

HM1’de “eş-Şehîd mezarlığı” Arapça telaffuzu esas alınmıştır. HM2’de “Şehitler Anıtı” birebir çevirmiş ve bağlamı tam ifade edemiyor. Buna göre HM1’deki çevirinin daha doğru olduğunu söylemek mümkündür.

Tablodaki belirtilen örneklerde kaynak metinde geçen yer isimlerinin, HM1’de birebir çevrildiğini görülmektedir. HM2’de “العباسية” kelimesine yer verilmemiştir ve “çöl” kelimesinin ise birebir çevrildiği görülmektedir.

Tablodaki belirtilen kaynak metinde geçen yer isminin, HM1’de “الدراسة” anlamına gelen “ed-Derrâse” okunduğu gibi çevilirken; “رأس” kelimesi “başı” şeklinde birebir çeviri kullanarak çevirilmiştir. HM2’de ise “رأس الدراسة” kelimesiyle anlam belirtilmek için “Şeriya” kelimesini Arapça metinde “cadde” anlamına gelen “Şari” kelimesi şeriya eklenmiştir. Buna göre HM2’deki çevirinin daha uygun olduğu söylenebilir.

Tabloda belirtilen ve kaynak metinde “مفرق ثلاث عطفات” olarak geçen zincirleme isim tamlaması HM 1’de “üç yol ağzı” ifadesi kullanılarak birebir çevrilmiştir. HM2’de ise üç yerine “iki sokağın bulunduğu kavşak” ifadesi olarak aktırıldığı görülmektedir. Özel isim olan “Sikketu’l-İmam” HM1’de olduğu şekliyle kullanılırken HM2’de “İmam Yolu” şeklinde Türkçe çevirisiyle verilmiştir. “Mahalle” veya “semt ” anlamına gelen “حارة” kelimesine karşılık verilmemiştir. Buna göre HM1’deki çevirinin bağlamı daha doğru yansıttığı söylenebilir.

KM’de “شارع الجيش” ifadesi HM1’de “Ordu caddesi” birebir çevrilirken, HM2’de “Şeriya el-Geyş” okunduğu gibi şeklinde aktarılmıştır.

Tabloda belirtilen kaynak metinde “محل الخردوات” yer isminin, HM1’de birebir çeviri kullanarak çevirilmiştir. HM2’de ise “Tuhafiye” kelimesi ile verilmiştir ve bağlamı tam karşılamıyor. Muhtamelen ara dilden çeviri sebebiyle anlamdan uzaklaşmıştır.

Tabloda belirtilen kaynak metinde geçen yer ismi, HM1’de birebir çeviri kullanılarak çevrilmiştir. HM2’de ise “طريق” kelimesi Arapçada “Cadde” anlamına gelen “şari” kelimesi kullanılarak ifade edilmiştir. Fabrikalar anlamına gelen ve özel bir isim olmayan “Masani” kelimesinin olduğu gibi bırakılarak aktırıldığı görülmektedir. Buna göre HM1’deki çeviri uygun görünmektedir.

Tabloda belirtilen örnekte kaynak metinde geçen “طريق المديرية” ifadesi, “bölge idaresi”, “il yönetimi” gibi anlamlara gelebilecek “المديرية” kelimesinin HM1’de “villayet” olarak çevrildiği HM2’de olduğu gibi bırakıldığı görülür.

Tabloda belirtilen örneklerde kaynak metinde geçen yer isimlerinin özel isim olan kısmının her iki hedef metinde okunduğu şekliyle veya olduğu gibi aktarıldığı görülmektedir. “cadde” anlamına gelen “شارع” kelimesinin ise HM1’de birebir çeviri “cadde” kelimesiyle; HM2’de ise okunduğu gibi “cadde” kelimesi “şeriya” şeklinde okunarak aktarılmıştır.

“شاطئ النيل” tamlaması “Nil sahili” , “Nil kıyısı” olarak çevrilebilir. HM1’de birebir çevirilirken HM2’de genel bir ifade olan “Nehir” kelimesi ile çevrilmiştir. Bağlama aktarma bakımından HM1’indeki uygun olduğu görülmektedir.

Tabloda belirtilen kaynak metindeki yer isiminin “بشارع نجم الدين” her iki hedef metinde okunduğu şekliyle aktarıldığı görülmektedir. Ama “شارع” kelimesinin anlamı HM1’de birebir çeviri kullanılarak “cadde” kelimesiyle aktarılmıştır, HM2’de ise “شارع” ifadesi için “köşe” kelimesi kullanılmıştır. Buna göre HM1’deki çevirinin uygun olduğunu söylenebilir.

Tablo 3.4.1.1.6 Çevirilerde Yer Almayan Yer Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
بسيدي الأربعين ص ٧٤	Türkçe çeviride yer almıyor s.99	Sidi el-Arbain s.68
مستشفى صابر ص ٨١	Türkçe çeviride yer almıyor.s.107	Türkçe çeviride yer almıyor.s.76

KM’deki “بسيدي الأربعين” ifadesine HM1’de yer verilmemiştir. HM2’de ise bu ifade yer almakla birlikte el-Erbe’in şeklinde değil “el-Arbain” şeklinde İngilizce telaffuza göre yazılmıştır. “Sâbır hastanesi” şeklinde çevrilebilecek “مستشفى صابر” ifadesine ise her iki hedef metinde de yer verilmemiştir.

3.4.1.2 Hayvan Adları

Evcil hayvanlara verilen adlar, hayvanlara verilen takma adları ve isimleri kapsar (Howard, 2009)

Tablo 3.4.1.2.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Hayvan Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
السّمكة ص ٧	balık s.30	balık s.6
الكلب ص ٨	Köpek s.30	bir köpek s.6
الذباب ص ١١	sinekler s.33	sinekler s.9
فيل ص ١١	fil s.34	fil s.9
نمر ص ١١	kaplan s.34	kaplan s.9
الخنافس والعقرب والدودة ص ١٢	bokböcekleri, akrepler ve kurtçuklar s.34	Böcekler, akrepler ve solucanlar s.9
حمار ص ٢٢	bir eşek s.44	bir eşek s.19
عصفورة ص ٣٧	serçe s.60	serçe s.33
قطّة ص ٣٧	kedi s.60	Kedi s.33
كلب ص ٣٩	köpek s.61	köpek s.35
قرود ص ٣٩	Maymun s.61	bir maymun s.35
خفاشا ص ٦٦	yarasa s.90	yarasa s.61
الأسد ص ٧٠	aslan s.94	aslan s.64
ثور ص ٧٤	boğa s. 99	bir boğas.68
فراشة ص ٧٩	kelebek s. 105	bir pervane s.74
جمل ص ٨٣	deve s.110	deve s. 78

Tabloda kaynak metinden alıntılanan hayvan isimlerinin her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarıldığı görülür. HM2’de “bir köpek , bir eşek, bir maymun, bir boğa” örneklerinde belgisiz sıfat kullanımı dikkat çekmektedir. KM’deki “فراشة” kelimesi, HM1’de birebir çevrilmiştir. HM2’de “pervane” kelimesi tercih edilmiştir. Ancak “pervane” kelimesi minik kelebek demektir. Buna göre çeviri her iki hedef metinde de doğrudur.

Tablo 3.4.1.2.2 Hedef Metinlerde Farklı Çevrilen Hayvan Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
الصقر ص ٨	kartal s.30	şahin s.6
الفأر ص ٨	fare s.30	sıçan s.6
الفئران المتوجسة ص ٩	Huylanan fareler s.31	Ürkek fareler s.7
العصافير ص ٧٣	serçeler s. 97	kuşlar s. 67
الفئران والثعابين ص ٨٣	Fareler ve yılanlar s. 110	Fareler ve tilkiler

Kaynak metinde geçen ve tabloda verilen bazı hayvan isimlerini hedef metinlerde Türkçeye farklı aktarıldığı görülür. Farklılık tespit edilen isimler şunlardır:

KM'deki "الصقر" için HM1'de "kartal", HM2'de "şahin" kelimesini kullanmıştır ve HM2 daha uygundur.

"الفأر" için HM1'de "fare", HM2'de "sıçan" kelimesi tercih edilmiştir ve iki kelime eşanlamlıdır.

"العصافير" için HM1'de "serçeler" kelimesi, HM2'de genel anlamlı "kuşlar" kelimesi kullanılmıştır. Buna göre HM1'deki çevirinin daha uygun olduğu söylenebilir.

"الفئران والثعابين" için HM1'de "Fareler ve yılanlar" birebir olarak çevrilmiştir. HM2'de ise "Fareler ve tilkiler" şeklinde "الثعالب" gibi okunarak "tilkiler" olarak verilmiştir.

Tablo 3.4.1.2.3 Teşbih (Benzetme) İçin Kullanılan Hayvan Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
كوجه بقرة ص ٢٩	inek yüzü gibi s.52	Yüzünün ineği andırdığı s.26
أبوه قوى وأهله كالنمل ص ٤٩	Babası güçlü biri, ailesi de karınca sürüsü gibi s.72	Babasının nüfuzu var, güçlü bir ailenden geliyor s.44
كالحدأة ص ٥٦	iki tarafı da keskin balta gibi s.78	Kartal gibi s.49
خنزيرة! ص ٦٩	Domuz kadın! s.93	Kancık! s.6
كالقطة ص ٧٤	kedi gibi s.98	kedi gibi s.68

Tablodaki belirtilen örneklerde kaynak metinden alınan hayvan isimleri incelendiğinde genelde birebir çeviri yapıldığı bazı yerlerde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Farklılıklar şu şekilde özetlenebilir:

KM'deki “كوجه بقرة” ifadesinin HM1'de birebir çeviri ile aktarıldığı, HM2'de “gibi” anlamına gelen “ك” edatının HM2'de “andırmak” fiili ile ifade edildiği görülür.

KM'deki “كالنمل” ifadesi, HM1'de “karıncalar” yerine “karınca sürüsü” şeklinde aktarılacak edebî metinde verilmek istenen anlam isabetli bir şekilde ortaya konmuştur. Nitekim Türkçede “karınca sürüsü” çokluk ve kalabalık ifade eder. HM2'de ise KM'de verilmeye çalışılan anlam “güçlü” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu çeviride kullanılan “güçlü bir aileden geliyor” ifadesinin tam olarak kalabalığı ifade ettiği söylenemez, HM2'deki çeviri bağlamda verilmek istenen anlamı tam olarak karşılamamaktadır.

KM'deki “كالحدأة” şeklindeki ifadede yer alan hayvan isiminin, HM1'de “balta” şeklinde çevrildiği görülür. HM2'de ise “Kartal” kelimesi ile çevrilmiştir. Türk kültüründe “حدأة” kelimesinin anlamı “yırtıcı çaylak kuşu” dur. Bu sebeple iki hedef metindeki çevirinin de tam olmadığı söylenebilir.

KM'deki “خنزيرة” kelimesinin, HM1'de birebir çevrilerek “domuz kadın” şeklinde kullanıldığı görülür. Burada çeviriye “kadın” kelimesi eklenerek anlam güçlendirilmiştir. HM2'de ise “خنزيرة” kelimesi olumsuz bağlamda kullanılan dişi hayvan anlamına gelen “kancık” kelimesi ile aktarılmıştır. Kelimenin kaynak verdiği olumsuz mânânın her iki metinde de karşılanmış olduğu görülür. Buna göre her iki çevirinin de uygun olduğu söylenebilir.

3.4.1.3 Bitki Adları

Romanda geçen bitki isimleri şu şekildedir:

Tablo 3.4.1.3.1 Birebir Çevrilerek Aktarılan Bitki Adları

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
نخلة عالية ص ١٨	ulu bir hurma ağacı s.40	yüksek bir palmye ağacı s.15
الشاي الأخضر ص ١٨	yeşil çay s. 41	yeşil çay s.15

Tablo 3.4.1.3.1 (Devam) Birebir Çevrilerek Aktarılan Bitki Adları

بلحة صد ٢٥	hurma s.46	Bir hurma s.21
الياسمين والبنفسج صد ٣٩	yasemin ve menekşeler s.61	yasemin ve menekşeler s.35
النخلة الفارعة صد ٥٩	ince uzun hurma ağacı s. 82	palmiye ağacı s.53
الصبارة والنخلة صد ٦٢	Firavun inciriyle hurma ağacı s.85	Kaktüs ve palmiye ağacı s.56
النخلة صد ٦٢	hurma ağacı s.85	palmiye ağacı s. 56
جرجيرا صد ٧٤	su teresi s. 99	çimler s.68
البقدونس صد ٩٢	Maydanoz s.119	Maydanoz s.87

Tablodaki verilen örnekler incelendiğinde bitki isimlerinin hedef metinlerde genellikle birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı görülür. Bununla birlikte bazı farklılıklar da tespit edilmiştir:

KM'deki “النخلة” kelimesi HM1'de birebir çevrilerek Türkçedeki karşılığı olan “hurma ağacı” ifadesi ile karşılaşmıştır. HM2'de ise “النخلة” kelimesi “palmiye ağacı” olarak çevrilmiştir. Diğer bir örnekte KM'deki “النخلة الفارعة” ifadesinin HM1'de “ince uzun hurma ağacı” şeklinde, HM2'de sadece “palmiye ağacı” olarak çevirildiği görülür. “النخلة” kelimesi Mısır'da hem hurma ağacı hem de meyvesiz olan palmiye için kullanıldığından her iki çevirinin de doğru olduğu ancak HM2'de “الفارعة” sıfatı için “ince ve uzun” sıfatlarının kullanımının ihmal edildiği söylenebilir.

KM'deki “الصبارة” bitki isminin, HM1'de “Firavun inciri”, HM2'de ise “kaktüs” kelimesi ile çevrildiği görülüyor. Mısır'da “الصبارة” genellikle “aloe vera” için kullanılan bir kelimedir.

Tablodaki belirtilen kaynak metindeki “جرجيرا” ismi, HM1'de “su teresi” HM2'de “çimler” olarak çevrilmiştir. “جرجيرا” Mısır'da “Roka ve tere” için kullanılan bir kelimedir. HM2'deki “çimler” çevirisi bağlamı tam olarak karşılamamaktadır.

3.4.2 DİLE ALAKALI ÖGELER

Atasözü ve deyimler, dile has ifadeler, hakaret ve ünlem ifadeleri, duygu ifade eden sesler, kelime oyunları bu başlık altında incelenecektir.

3.4.2.1 Atasözü, Deyimler ve Kalıp İfadeler

Tablo 3.4.2.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler

Tablo 1

KM	العاقل من اتعظ صد ١٠
HM1(Ar.>Tür.)	Akıllı olan, ders almış olandır! s. 32
HM1(Ar.>İng.>Tür.)	Aklı olan, ders alır s. 8

Tabloda gösterilen KM’de geçen “العاقل من اتعظ” ifadesi, her iki hedef metinde “Akıllı olan, ders almış olandır”, “Aklı olan, ders alır” şeklinde birebir çevrilmiştir.

Tablo 2

KM	اخذ الشيطان يا سعيد صد ١٣
HM1(Ar.>Tür.)	“Şeytanı utandır be Said!” s.36
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Barış barış, Şeytan’ı utandır, Said,” s.10

Tabloda koyu renkle gösterilen ifadenin birebir çevirisi “Şeytanı utandır Said” şeklindedir. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapıldığı, HM2’de “Barış barış” ifadesinin eklendiği görülür. Türk okuru için “şeytanı utandırmak” ifadesi çok anlamlı olmayabilir. Bu bakımdan HM1’de dipnot olarak “öfkeli bir insana öfkesine hâkim olması için söylenen kalıp ifade” bilgisine yer verilmek suretiyle açıklama yapılmıştır. HM2’de yer verilen “Barış barış” ifadesi ise tam olarak “öfkeyi dizginlemeyi, sakın olmayı telkin eden” bir söz öbeği değildir.

Tablo 3

KM	وغنى صوت لا حلاوة فيه " البخت والقسمة فين " صد ٢٢
HM1(Ar.>Tür.)	Hiç tadı olmayan bir ses “ Talih kısmet nerede? ” şarkısını söylüyordu. s.44
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Bir yerlerde gür bir ses, “ Hani nereye gitti talih ve kısmet? ” diye şarkı söylüyordu.s.18

Tabloda koyu renkle verilen ifade, her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılarak aktarılmıştır. Sadece HM2’de KM’deki “nerede” ifadesinin karşılığı olarak “Hani nereye gitti” cümlesi kullanılmıştır.

Tablo 4

KM	المأساة الحقيقية هي أن عدونا هو صديقنا في الوقت نفسه ص ٤٦ أبدا المأساة الحقيقية هي أن صديقنا هو عدونا ص ٤٦
HM1 (Ar.>Tür.)	“Gerçek trajedi düşmanımızın aynı zamanda dostumuz olması” s.68 “Tam tersi. Gerçek trajedi, dostumuzun düşmanımız olması” s.69
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Asıl trajedi düşmanımızın aynı zamanda dostumuz olması.” s.41 “Aksine, dostumuz aynı zamanda düşmanımız aslında” s.41

Tabloda verilen ilk cümle “عدونا هو صديقنا في الوقت نفسه”, her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. İkinci cümlelerin çevirisinde “asla, hiçbir zaman” gibi anlamlara gelen KM’deki “أبدا” kelimesi bağlamdaki asla öyle olmadığını ancak tam tersinin söz konusu olduğu durumu ifade etmek üzere HM1’de “tam tersi” HM2’de “aksine” kelimeleri ile karşılanmıştır. HM2’de ek olarak cümlelerin öznesi olan “Asıl trajedi” bir önceki cümlede kullanıldığı için çıkarılmıştır. Bu çevirilerin KM’deki bağlamı tam olarak yansıttığı görülür.

Tablo 5

KM	نار على عدوك بإذن الله.. ص ٤٧
HM1 (Ar.>Tür.)	“Allah’ın izniyle düşmanına sıkarsın” s.69
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Düşmanına karşı kullanırsın, inşallah. s.42

KM’den alıntılanan ve birebir çevirisi “Allah’ın izniyle düşmanına ateş” şeklinde olan bu cümle, muhatabına bir tabanca uzatan kişi tarafından söylenmektedir. HM1’de “ateş” kelimesi ateş etmekten kinaye olduğu için Türkçedeki kullanımıyla “sıkarsın” olarak verilmiş bağlam başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. HM2 ise bağlam “Düşmanına karşı kullanırsın” cümlesiyle ifade edilmiş, “Allah’ın izniyle” yerine benzer bir ifade olan “inşallah” kullanılmıştır.

Tablo 6

KM	بصنعة لطافة قل لنور أن تأتي.. ص ٤٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Nur’a nazik bir şekilde buraya gelmesini söyle. s.70
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Nur’a kibarca buraya gelmesini söyle. s.43

Tabloda verilen KM’de geçen “بصنعة لطافة” kalıp ifadesi, HM1’de “nazik bir şekilde” şeklinde, HM2’de “kibarca” şeklinde çevrilmiştir. Her iki çevirinin de birebir olduğu ve bağlamı doğru aktardığı görülür.

Tablo 7

KM	وجاء صوت نور متوسلا: في عرضك ص. ٥٠ في عرضك اتركني! ص ٥١
HM1 (Ar.>Tür.)	Nur’un yalvarır tarzdaki şu sesi geldi kulağına: “ Acı bize! ”. s.74 “ Yalvarırım bırak beni ” s.74
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“ Yalvarırım yapmayın, ” dedi Nur’un sesi. s.45 Lütfen bırak beni. Yalvarırım bırakın s.46

Yukardaki verilen “في عرضك” ifadesi, “lütfen merhamet et, bana acı, sana yalvarıyorum” gibi anlamlar ifade etmektedir. HM1’de “Acı bize!” şeklinde aktarılırken HM2’de ise “yapmayın” kelimesini de eklenerek çevrilmiştir. Buna göre her iki çevirinin de bağlamı doğru yansıttığı söylenebilir.

Tablo 8

KM	البعيد عن العين بعيد عن القلب ص ٧٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“Gözden ırak olan gönülden de ırak olur” s.99
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Gözden ırak gönülden ırak” s.68

Bu atasözü, gözümüzden uzak olan kişi hayatımızdan ve kalbimizden de uzak olduğunu anlatmak için kullanılır. Türkçede de aynı şekilde kullanılan bir atasözü olduğu için her iki metinde de birebir çeviri yapılmıştır.

Tablo 9

KM	نحن نتعلم من المهد إلى اللحد ص ٨١
HM1 (Ar.>Tür.)	“Biz beşikten mezara dek öğrenme sürecindeyiz.....” s.107
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“beşikten mezara dek öğrenmeye devam ederiz,.....” s.76

Bu atasözü, “öğrenme sürecinin bebeklikten yaşlılığa veya ölüme kadar devam ettiğini” ifade için kullanılır. “Beşikten mezara” şeklindeki deyimsel ifade Türk kültüründe de yaygın olarak kullanıldığı için her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır.

Tablo 3.4.2.1.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler

Tablo 1

KM	ولكن لا يعيب الرجل إلا العيب ص ١١ لا يعيب الرجل إلا العيب ص ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	...ama insan ancak kabahatiyle ayıplanır. s.34 İnsan ancak kabahatiyle ayıplanır. s.34
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Ama sadece utanılacak şeyler lekeler insanın şerefini s.9 Sadece utanılacak şeyler lekeler insanın şerefini." s.9

Kaynak Metinde geçen “لا يعيب الرجل إلا العيب” ifadesi, “ bir kişinin değerinin sadece kendisinden kaynaklanan kusurlar veya hatalar nedeniyle düşebileceğini” ifade eden bir deyimdir. “Ayıp, kusur, kabahat, eksiklik, noksan” anlamlarına gelen KM’deki “العيب” kelimesi HM1’de “kabahat” kelimesi ile çevrilmiştir. HM2’de ise “العيب” kelimesi “utanılacak şeyler” olarak yorumlanmıştır. Ayrıca HM2’de “ayıplanmak” fiili için “şerefın lekelenmesi” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade Arapça metnin aslında geçen deyimden daha ağır bir anlam içermektedir.

Tablo 2

KM	القسمة والنصيب والواجب أيضا ص ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Ama bu bir kısmet ve nasip aynı zamanda da görev. s.35
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Kısmen alın yazısı ve koşullar, kısmen de görev. s.10

Tabloda verilen ve KM’de “القسمة والنصيب والواجب أيضا” şeklinde geçen ifade birebir “kısmet, nasip ve aynı zamanda görev” anlamına gelir. HM1’de bu ifadenin başına işaret sıfatı eklenerek birebir çevrildiği görülür. HM2’de ise “القسمة والنصيب” ifadesi “alın yazısı ve koşullar” olarak çevrilmiş, KM’de olmayan “koşullar” kelimesi çeviriye ilave edilmiştir. Ayrıca KM’de geçen “hem, ayrıca, dahi, da, aynı zamanda” anlamına gelen “أيضا” kelimesi, HM1’de aslına uygun olarak “aynı zamanda” ifadesiyle HM2’de ise KM’deki anlamdan uzaklaşarak “kısmen” kelimesiyle karşılaşmıştır. Bu durumda HM2’deki çevirinin bağlamı tam olarak ifade etmediği söylenebilir.

Tablo 3

KM	لا يسر بها عدو ولا حبيب صد١٣
HM1 (Ar.>Tür.)	..., durum ne dostu ne de düşmanı sevindirecek gibiydi.s.35
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Kadın çok müşkül durumdaydı. s.10

KM’den alıntılanan ve tabloda koyu renkle gösterilen atasözü “birebir çevirisi ile “ne düşmanı ne de dostu sevindirir” anlamına gelir. Hedef dildeki kullanıma uygun şekilde HM1’de “ne dostu ne de düşmanı sevindirir” şeklinde Türkçeye kelime dizilimleri yer değiştirilerek aktarılırken HM2’de yorum yapılarak bağlamsal anlamın dışına çıkmıştır. HM2’deki anlamın KM’den uzaklaşmış olduğu söylenebilir.

Tablo 4

KM	ضعف الطالب والمطلوب.. صد٢٢
HM1 (Ar.>Tür.)	İsteyen de istenen de zavallıdır. s.44-45
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Ancak güçsüz olanlar arar ve aranır. s.19

Tabloda aktarılan KM’deki “ضعف الطالب والمطلوب” ifadesi, “belirli bir hedefe ulaşmak için gösterilen çabaların zayıflığını veya yetersizliğini ve aynı zamanda hedefin değersizliğini” ortaya koymak için kullanılır. HM1’de birebir çeviri yapıldığı, HM2’deki “güçsüz olanlar arar ve aranır” ifadesinin ise bağlamdan uzaklaşmış olduğu, kaynak metindeki anlamı tam olarak ifade edemediği görülür. Buna göre HM1’de çevirinin daha açık olduğu söylenebilir.

Tablo 5

KM	أنا واثق من أنني أخذت من وقتك أكثر مما يجوز. فقال رءوف بصراحة شمس يوليو نعم فأنا مرهق بالعمل! ص٣٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Vaktinizi gereğinde çok aldığımı eminim Rauf, Temmuz güneşi açıklığında cevap vererek: “Evet, zira işlerimden dolayı çok yorgunum.” s.58
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Çok fazla zamanını aldığımdan eminim,” dedi Said yavaşça “Evet” dedi Rauf, Temmuz güneşi kadar dosdoğru. “yapmam gereken bir sürü iş var.” s.31

“بصراحة شمس يوليو” ifadesi, bir şeyin “netliğini ve açıklığını, Temmuz güneşi gibi son derece belirgin ve güçlü bir şeye” benzetmek için kullanılır; Temmuz ayının güneşi, belirgin, parlak ve güçlüdür. HM1’de “صراحة” “açıklık” kelimesi için birebir çeviri ile anlam aktarılırken, HM2’deki “doğruluk” kelimesi kullanılmıştır. HM1’deki “açıklık” ifadesi bağlama daha uygundur.

Tablo 6

KM	”خير البر عاجله“، ص٣٨
HM1 (Ar.>Tür.)	İyiliğin en iyisi, en çabuk yapılandır. s.60
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“En iyisi şimdi yapmak,” s.34

KM’de koyu renkli geçen “خير البر عاجله” ifadesi, hedef kültürde benzer bir ifade bulunması dolayısıyla HM1’de birebir çeviri yapılarak verilmiştir. HM2’de ise genel bir ifade özele çevrilmiştir.

Tablo 7

KM	أنا فاهمك وحافظك عن ظهر قلب ص ٤٠
HM1 (Ar.>Tür.)	“Ben seni anlıyor ve ezbere biliyorum.” s.63.
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Seni iyi tanıyorum. Açık bir kitap gibi okuyabilirim seni.” s.37

KM’de alıntılan “عن ظهر قلب” ifadesi, “ezbere” anlamında kullanılan bir deyimsel ifadedir. HM1’de birebir çeviri yapılırken, HM2’de bağlamda verilmek istenen anlam başka bir

deyimisel ifade ile ortaya konmaktadır. Her iki çevirinde bağlamı doğru olarak yansıttığı görülür.

Tablo 8

KM	يا أرض احفظي ما عليك! صد ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Ey yeryüzü, üzerindeki sen koru!” s.66
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Türkçe çeviride yer almıyor. s. 39

Kaynak Metinde geçen “يا أرض احفظي ما عليك!” ifadesi, HM1’de birebir çevrilmiştir. HM2’de ise bu ifadeye yer verilmediği görülür.

Tablo 9

KM	ليلة بيضا بالصلاة على النبي صد ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Peygambere dualarla ağarmış bir gece.” s.66
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Türkçe çeviride yer almıyor. s.39

Kaynak Metinde geçen “ليلة بيضا بالصلاة على النبي” ifadesi, birebir olarak çevrildiğinde “Peygambere salavat ile ağarmış bir gece” karşılığını verir. Ama mecazi olarak güzel bir haber, sevinçli bir durumda şaşırma ve mutluluğu ifade için kullanılan bir ifadedir. HM1’de birebir çeviri ile aktarılmış, “salavat getirme” yerine “dualar” karşılığı kullanılmıştır. Ancak KM’deki mecaz anlamın tam olarak verilemediği görülmektedir. HM2’de ise ifade çevrilmemiştir.

Tablo 10

KM	قلبك أبيض، أما أنا فلا أحب أصحاب المصانع.. صد ٥٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“Senin kalbin çok temiz. Bense fabrikatörleri sevmiyorum.” s.75
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Çok yufka yürekli. Bana gelince, fabrikatörlerden pek hazzetmem.” s.46

Tabloda koyu renkle gösterilen “قلبك أبيض” ifadesi, KM’de muhatabın “iyi niyetli ve saf” olduğunu alaycı bir tonla ifade etmektedir. HM1’de “Senin kalbin çok temiz” cümlesi ile birebir çeviri yapılarak bağlam ortaya konmuştur. HM2’de ise aynı anlam “yufka yürekli” ifadesi ile karşılanmıştır.

Tablo 11

KM	وارتمى على إحدى الكنبتين المتقابلتين وهو يقول متشكياً: جئت عند منتصف الليل، ولبثت أنتظر حتى شاب شعري.. ص ٦٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Said, kendisinin karşılıklı kanepelerden birine bırakarak, şikayetçi bir dille dedi ki: “Gece yarısı geldim ve bekleye bekleye saçlarım ağardı. ” s.91
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Gece yarısıydı geldiğimde,” dedi Said, kendine karşı karşıya duran iki kanepeden birine bırakarak. “ Zaman geçmek bilmedi. ” s.62

KM’de yer alan “ولبثت أنتظر حتى شاب شعري” ifadesi “saçlarım ağarınca kadar beklemeye devam ettim” anlamına gelir. HM1’de kullanılan “bekleye bekleye saçlarım ağardı” sözü kaynak metinde verilmek istenen anlamı karşılamaktadır. HM2’de de “uzun bekleyiş”, “zaman geçmek bilmedi” ifadesi ile karşılamıştır. İki çeviri de uygun görünmektedir.

Tablo 12

KM	فقلت ضاحكة وكأنها وثقت من امتلاكه إلى الأبد: -أحطك في عيني واحل عليك! ص ٦٩
HM1 (Ar.>Tür.)	Ona sonsuza dek sahiplenmiş olduğundan eminmişcesine gülererek dedi ki: “ Seni gözüme koyar, üzerine de sürme çekerim! ” s.93
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Ona sonsuza dek sahip olduğundan eminmiş gibi gülererek, “ Merak etme, çok iyi gizlerim ben seni. ” dedi. s.63

KM’de koyu renkle gösterilen ifade, “karşıdaki kişiyi koruyup gözetmeyi” ifade eder. HM1’de birebir çeviri yapılırken, HM2’de verilmek istenen anlam deyimisel olarak değil doğrudan ifade edilmiştir. Türkçede koruyup kollamak için “gözüme koyarım” ifadesinden ziyade “gözüm gibi korur sakladım” ifadesi kullanılır. HM1’deki çevirinin KM’deki deyimisel anlamı taşımadığı görülmekle birlikte verilmek istenen anlamın iletildiği söylenebilir.

Tablo 13

KM	البوليس لا يعجبه العجب! فتمتم سعيد: ولا صيام في رجب.. ص ٨٤
HM1(Ar.>Tür.)	“Hiç bir şey hoşuna gitmez ki polisin!” Said de mırıldanarak: “Ne de orucu Receb’in”! s.110
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Polis hiçbir şeyden etkilenmez,” dedi sonunda, soluğunu toparladıktan sonra. “Hiçbir şeyden,” diye onayladı Said. s.79

KM’de koyu renkle gösterilen atasözü, “Hiçbir şey hoşlanmayan, başkalarının yaptıkları işleri kişi” için kullanılır. “Recep orucu” Mısır kültüründe üç kutsal ay olan Recep-Şaban-Ramazan aylarından ilki olan Recep ayında tutulan ve toplum içinde takdir ve beğeni ile karşılanan bir ibadeti ifade eder. Burada Recep ayındaki orucu bile beğenmeyen kişinin hiçbir şeyi beğenmeyeceğine dair kinaye vardır. Öte yandan atasözündeki “aceb” ve “Receb” arasında da bir kafiye olduğu görülür. HM’1de “Hiçbir şey hoşuna gitmez ki, Ne de orucu Receb’in” şeklinde birebir ve biraz şiirsel bir çeviri yapılmıştır ama Türkçede böyle bir deyiş olmadığı için kaynak metindeki aynı etkiyi yarattığı söylenemez. HM2’de ise “Recep orucu” İngilizce okurlara bir şey ifade etmeyeceği için anlam “Hiçbir şeyden” olarak verilmiş, çeviride kaynak metindeki kafiyeli atasözünün verdiği etki oluşturulamamıştır.

Tablo 14

KM	وقال الشيخ له ” نم فالنوم عبادة لأمثالك“ ص ١٢٠
HM1(Ar.>Tür.)	Şeyh: “Uyu” dedi, “Zira uyku, senin gibiler için bir ibadettir.” s.148
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Uyu, uyku dua yerini tutar senin gibiler için,” dedi şeyh. s.114

KM’de geçen “نم فالنوم عبادة لأمثالك” ifadesi, Arapçada “uyu, çünkü uyku senin gibiler için bir ibadettir” anlamına gelir. Bu söz ile Arapçadaki “zalimin uykusu ibadettir” deyimine gönderme yapılır. Bu ifade zalim bir kişinin uykusunun uyanırlığından daha iyi bir eylem olduğunu belirtir. HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise “عبادة” kelimesi “dua” olarak çevrilmiştir. İngilizce çeviride kayıp yaşandığı görülüyor.

Tablo 3.4.2.1.3 *HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Atasözü, Deyim ve Kalıp İfadeler*

Tablo 1

KM	ادخلوا في الموضوع صد ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“...sadede gelin” s. 34
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Konuya gir, ...” s.9

Tabloda verilen KM’deki “ ادخلوا في الموضوع ” kelime kelime “konuya giriniz” anlamına gelir. HM2’de “Konuya gir” şeklinde tekil yapıda birebir çeviri yapılmış, HM1’de ise bu ifade Türkçeye uyarlanarak “sadede gelin” deyimini ile ifade edilmiştir. Her ikisi de doğru olmakla birlikte bu sözün “sıkıntı ile” söylendiğine dikkat edilecek olursa HM1’deki çevirinin durumu daha iyi yansıttığı söylenebilir.

Tablo 2

KM	لا عاش من أحوجك إلى اعتذار صد ٤
HM1(Ar.>Tür.)	“Paranın lafı mı olur, canın sağ olsun!” s.67
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Hiç kimseden asla özür dilemen gerekmiyor! s.40

KM’de geçen ve bir kişinin parası olmadığı için mahcup durumda olan isterken sözünü tamamlayamayan muhatabını teselli bağlamında parmağını dudaklarına götürerek “sus” işareti yaptıktan sonra söylediği “لا عاش من أحوجك إلى اعتذار” ifadesi, birebir olarak “seni özür dilemek zorunda bırakan kişi yaşamaz olsun” anlamına gelir. Bu şekilde çevrilmesi Türk okur için anlamlı olmayacağından dolayı HM1’de deyimsel çeviri yapılarak “Paranın lafı mı olur, canın sağ olsun!” ifadesi kullanılmış Arapça bağlamdaki anlam tam olarak karşılanmıştır. HM2’de ise Arapça aslına yakın bir çeviri ile “Hiç kimseden asla özür dilemen gerekmiyor!” cümlesi ile sıkıntı ve mahcubiyet içinde sözünü tamamlayamayan muhatabın durumuna uygun bir çeviri yapılmıştır.

Tablo 3

KM	ركبه سابت، مسكين! ص ٥٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“Adamın korkudan ödü patladı. Zavallı!” s.75
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Zavallı çocuk, dizleri titriyordu,” s.46

Kaynak Metinde geçen “ركبه سابت” ifadesi “dizleri titriyor” anlamına gelir bir kişinin çok korktuğunu korkudan dizlerinin titrediği ifade eder. HM1’de bu anlam Türkçede kullanılan başka bir deyimle karşılanırken HM2’de birebir çeviri yapılmıştır.

Tablo 3.4.2.1.4 Hedef metinlerde Türkçeye uyarlanan atasözü, deyim ve kalıp ifadeler**Tablo 1**

KM	أنتم تعمالن لهذا اليوم ألف حساب ص ٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Siz ikiniz, bugün için binbir hesap yapıyorsunuzdur. s.29
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Yıllardır bugünü düşünüyordunuz mutlaka s.5

“Bin hesap” anlamına gelen “ألف حساب” ifadesi HM1’de “Binbir hesap” olarak çevrilmiştir. Arapçada her ne kadar “Bin” kelimesi çokluktan kinaye olarak kullanırsa da Türkçeye çevirirken “Binbir” şeklinde uyarlamak yerinde olmuştur. Öte yandan HM2’de “bin hesap” anlamına gelen “ألف حساب” ifadesi atlanmış ve “yıllardır” ifadesi ve “düşünüyordunuz” fiili ile bu anlam verilmeye çalışmıştır. Arapçadaki deyimsel ifade HM1’de yansıtılmış olsa da HM2’de tam olarak karşılanmamıştır.

Tablo 2

KM	سعيد مهران! ألف نهار أبيض.. ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Said Mehran!” diye bir ses geldi. “Binlerce geçmiş olun”.s.31
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Seni görmek ne güzel! s.6

KM’de “ألف نهار أبيض” ifadesi kelime kelime “Bin beyaz gün” demektir. Bu şekilde Türkçeye çevrilse hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Arapçadaki “ألف نهار أبيض” ifadesi Türkçede, “ne güzel bir sürpriz!”, “ne mutlu”, “ne güzel” gibi anlamlar verir. HM1’de “ألف” kelimesinden yola çıkarak “binlerce geçmiş olsun” ifadesi kullanılmıştır. HM2’de

ise “Seni görmek ne güzel” şeklinde çevrilmiştir. Her iki çeviri de bağlamı karşılamakla birlikte HM1’in KM’deki anlama daha yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 3

KM	وأعفونا من اللف. ص ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“Lafi evirip çevirmeyi bırakın” s.34
HM2(Ar.>İng.> Tür.)	“lafı geveleme” s.9

Tabloda verilen KM’deki “وأعفونا من اللف” ifadesi ise kelime kelime “bizi dolanmaktan kurtarın” anlamına gelir. Ancak Türkçede benzer durumlarda “lafı dolandırmak, lafi gevelemek” deyimleri kullanılır. Bu bakımdan HM1’deki “lafı evirip çevirmeyi bırakın” ifadesinin, HM2’deki tekil biçimde olsa da “lafı geveleme” ifadesinin doğru ve yerinde çeviriler olduğu söylenebilir.

Tablo 4

KM	بنتك في الحفظ والصون، مع أمها ص ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“Kızın bakılıyor ve korunuyor. Annesinin yanında.” s.34
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Kızın annesinin güvenli ellerinde,” s.10

KM’de “بنتك في الحفظ والصون” ifadesi, kelime kelime “Senin kızın bakım ve korumada, annesinin yanında” anlamındadır. HM1’de Arapçada şibhul cümle yapısındaki bu ifade Türkçeye isim-fiil zarf-fiil şeklinde değil fiil şeklinde çevrilmiş ve çekimlenmiştir. HM2’de ise “korunma ve bakım”, “annesinin yanında” ifadeleri ayrıca kullanılmamış, bu anlam “annesinin güvenli ellerinde” deyimini ile ifade edilmiştir. Her iki çeviri de farklı ifadelerle olsa da bağlamda verilmek istenen anlamı doğru olarak yansıtmaktadır.

Tablo 5

KM	يضع سره في أصغر خلقه ص ٢١
HM1 (Ar.>Tür.)	Sırrını yaratıklarının en küçüğüne bildiriyor! s.43
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Allah sırlarını en küçük kullarına açar!” s.18

Tabloda verilen ve KM’de “يضع سره في أصغر خلقه” şeklinde geçen atasözünün, her iki hedef metinde de Türkçeye uyarlanarak çevrildiği görülmektedir. HM1’de KM’de yer alan

“koyuyor” anlamındaki “يضع” fiili “bildiriyor” şeklinde, HM2’de ise “açar” şeklinde Türkçeye uyarlanmıştır. “سرّه” ifadesi HM1’de tekil olarak “sırrını” şeklinde HM2’de çoğul olarak “sırlarını” şeklinde, “خلقه” ifadesi HM1’de birebir karşılığı ile “yaratıkları”, HM2’de “kulları” kelimesi ile karşılanmıştır. Ayrıca HM 2’de çeviriye “Allah” kelimesi eklenerek açıklama yapılma yoluna gidilmiştir.

Tablo 6

KM	وأخرج رؤف حافظة نقوده فأعطاه منها ورقتين من ذات الخمسة جنيهات قائلا: حتى تفرج صد ٣٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Rauf cüzdanını çıkartıp ona iki adet beş Cüneyhlik kağıt para vererek dedi ki: Hiç olmazsa biraz rahatlarsın. s.58
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Rauf cüzdanını çıkarıp iki elli liralık bankont uzattı. “Al şunu, seni bir süre idare eder” s.31

Tablodaki KM’de geçen “حتى تُفرج” ifadesi, HM1’de “Hiç olmazsa biraz rahatlarsın” şeklinde çevrilirken HM2’de “Al şunu, seni bir süre idare eder” olarak uyarlanarak aktarılmıştır. “تُفرج” ifadesi, her iki hedef metinde yer değiştirme yöntemi kullanılarak Türkçe dil yapısına uygun olacak şekilde aktarılmıştır. Ayrıca bu ifadelere alternatif olarak “her şey düzelene kadar” veya “her şey yoluna girene kadar” ifadeleri de kullanılabilirdi.

Tablo 7

KM	حملق الرجال القليلون بأعين لا تصدق، وقاموا قومة رجل واحد صد ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	hepsi yek vücut ayağa kalktılar: s.66
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	herkes... aynı anda ayağa kalktı. s.39

Tablodaki koyu renkli geçen “وقاموا قومة رجل واحد” ifadesinin kelime kelime karşılığı “herkes tek bir adımmışçasına ayağa kalktı” şeklindedir. HM1’de tek bir adamın kalkışı “yek vücut” ifadesi ile HM2’de ise “aynı anda” ifadesi ile karşılanmıştır.

Tablo 8

KM	وكل شيء بأوان صد٣٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“Her şey zaman içinde düzelecek.” s.66
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Onların da sırası gelecek s.39

“وكل شيء بأوان” ifadesi, kelime kelime “her şeyin bir zamanı var” anlamına gelir. HM1’de metnin anlamına uygun yorum katılarak çeviriye “düzelecek” kelimesi eklenmiştir. HM2’de ise “sırası gelecek” ifadesi ile bu anlam verilmiş, “onlar” özne olarak eklemiştir. Her iki hedef metinde de bağlamı doğru olarak karşılayan çeviriler yapılmıştır.

Tablo 9

KM	لم كفى الله الشر؟ صد٤٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“Allah göstermesin! Neden böyle?” s.67
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Ne diyorsun? Bu çok kötü” s.40

KM’de geçen “لم كفى الله الشر؟” ifadesinin birebir karşılığı “Allah neden kötülüğe bir son vermiyor?” şeklindedir. İfade bu şekilde birebir çevrildiğinde Türk okurlara kaynak metnin bağlamında verilmek istenen mesajı iletemeyeceği için Türkçeye uyarlanarak aktarılmıştır. HM1’de kullanılan “Allah göstermesin! Neden böyle?” HM2’de yer verilen “Ne diyorsun? Bu çok kötü” ifadeleri, güvenilecek kimse bulamadığından şikayet eden kişiye verilen cevaplar olarak anlamlıdır.

Tablo 10

KM	فقالت وهي تهز رأسها لتزيح خصلة شعر عن عينيها: إنه لا يعرف رأسه من رجليه! صد٤٨
HM1 (Ar.>Tür.)	Nur, gözlerinin üzerine gelen saçlarını uzaklaştırmak için başını sallayıp şöyle dedi: “O aptalın teki” s.71
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Feci sarhoş” dedi Nur, başını sallayıp gözüne düşen saçını geriye atarak s.44

Tabloda koyu renkle verilen KM’deki “إنه لا يعرف رأسه من رجليه” ifadesinin birebir karşılığı “başını ayaklarından ayıramaz” şeklindedir. Bu ifade “kişinin sağlıklı ve mantıklı bir şekilde davranamayacak derecede kafa karışıklığı veya zihinsel karışıklık içinde olduğu”

durumlar için kullanılır. HM1’de yorum katılarak “O aptalın teki” ifadesi kullanılmış bağlam doğru olarak yansıtılmıştır. HM 2’de ise “Feci sarhoş” şeklinde uzak bir yorumla çevrilmiştir.

Tablo 11

KM	ثم بشيء من الاهتمام: قيل إنه لفظة؟ -نعم، وسنذهب بسيارته إلى مدفن الشهيد فهو يحب الخلاء! ص ٤٩
HM1 (Ar.>Tür.)	Sonra biraz ciddileşerek: “Desene bir enayi buldun!” “Evet. Arabasıyla eş-Şehîd mezarlığına gideceğiz. Issızlığı seviyor!” s.71
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“...Yağlı bir parça düşürmüşsün duyduğuma göre,” diye ekledi, Nur’un dikkatinden kaçmayan meraklı bir bakışla. “Öyle. Arabasıyla Şehitler Anıtı’na gideceğiz...”. s.44

Tablodaki verilen “لفظة” kelimesi, “mükemmel bir fırsat” ya da “nadir ve değerli bir kişi” anlamına gelir. HM1’de “لفظة” için kullanılan “enayi” kelimesi “kişinin kolayca kandırılabilceğini” ima etmektedir ve muhtemelen bu cümle hedef dilde anlaşılır olmayacağı için tam anlam verilmemiştir. Türkçe kelimeye ayrıca fiil de eklenerek anlamın daha açık bir şekilde ortaya konması sağlanmıştır. HM2’de ise “yağlı bir parça düşürmüşsün” ifadesi ile bahsedilen kişinin hem değerli hem de kandırılmaya müsait olduğuna gönderme yapılır.

Tablo 12

KM	بل أنت تفكر في اللفظة! ص ٤٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Hayır, senin aklın o enayide.” s.72
HM2(Ar.>İng.> Tür.)	“Sen o zavallı balığı düşünüyorsun sadece.” s.44

KM’den alıntılanan “لفظة” ifadesi için, HM1’de yine “enayi” anlamı verilerek çeviri yapılmış, HM2’de “لفظة” için daha önce “yağlı parça” ifadesi kullanılırken bu defa “zavallı balık” şeklinde çevrilmiştir. Burada avlanmaya müsait bir av imgesine gönderme yapılmıştır.

Tablo 13

KM	فقال والسيارة تتطلق بسرعة مخيفة: بلى ريقك صد ٥٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Said de, araba korkunç bir hızla hareket ederken : “Ağzını ıslat” dedi. s.75
HM2(Ar.>İng.> Tür.)	“Şu içkiden bir yudum alalım” dedi Said yola çıkar çıkmaz, son sürat gitmeye devam ederek. s.46

Tabloda koyu renkle verilen “بلى ريقك” ifadesinin birebir karşılığı “tükürüğünü ıslat” olsa da burada tükürük ağızdan kinayedir ve “ağzını ıslat” anlamına gelir. Bu bakımdan HM1’deki çevirinin birebir olduğu söylenebilir. HM2’de ise bağlamda verilmek istenen anlamın ağzı içki ile ıslatmak olması dolayısıyla “Şu içkiden bir yudum alalım” şeklinde ekleme ile çeviri yapılmıştır. KM’deki emir yapısı, HM1’de korunurken, HM2’de istek kipi kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 14

KM	يا خبر! متى خرجت من السجن؟ أول أمس. صد ٥٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“İşe bak sen! Hapisten ne zaman çıktın?” “Önceki gün.” s.75
HM2(Ar.>İng.> Tür.)	“Tanrım! Ne zaman çıktın cezaevinden?” “Evvelsi gün.” s.47

KM’de verilen “يا خبر” ifadesi, Mısır’da günlük dilde büyük bir şaşkınlık veya sürprizi ifade etmek için kullanılır. HM’de “İşe bak sen” şeklinde, HM2’de “Tanrım!” olarak çevrilmiştir. Hedef metinlerde “يا خبر” ifadesi için kullanılan yapılar “hayret, şaşırma veya sürpriz” ile karşılaştığı duygusunu açıkça yansıtmaktadır.

Tablo 15

KM	فذهبت وهي تقول: -أنت لا تدري النافع من الضار.. صد ١٠٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Nur da giderken: “Sen kim, yararlıyı zararlıdan ayırdetmek kim?!” s.129
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“İyiden kötüden ne anlarsın sen,” dedi Nur, odadan çıkarak. s.97

KM’de yer alan “أنت لا تدري النافع من الضار” ifadesi birebir çeviri ile “sen faydalıyı zararlıdan ayıramazsın” şeklindedir. HM’1de “Sen kim, yararlıyı zararlıdan ayırdetmek kim” şeklinde soru edatı kullanılarak kaynak metinde kastetilen aşağılama anlamı çeviriye yansıtılmıştır. HM2’de “İyiden kötüden ne anlarsın sen,” çevirisi ile “kim” yerine “ne” soru edatı kullanılarak aynı şekilde aşağılama anlamı çeviriye kazandırılmıştır. Eğer Arapça cümle birebir çevrilerek Türkçeye aktarılmış olsa verilmek istenen “aşağılama” mesajı iletilemezdi. Buna göre iki hedef metinde de bağlamın doğru olarak yansıtıldığı söylenebilir.

Tablo 16

KM	لا مؤاخذه يا حضرة الطابط ص ١١١
HM1 (Ar.>Tür.)	“Kusura bakmayın komutanım....” s. 139
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Çok özür dilerim efendim,” s.107

Tablodaki verilen “لا مؤاخذه” kalıp ifadesi birebir “suçlama yok” anlamına gelse de “affedersin, özür dilerim, bağışlayın, kusura bakmayın” karşılığı olarak kullanılan bir yapıdır. Hedef metinlerde bağlama uygun bir şekilde aktarılmıştır.

Tablo 17

KM	الحمد لله على سلامتكم ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Geçmiş olsun! s.32
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“İyi görünüyorsun, maşallah” s.7

Tabloda yer verilen “الحمد لله على سلامتكم” ifadesi Arapçada uzun bir yoldan gelen, bir tehlikeden kurtulan veya bir hastalıktan iyileşen kişi için kullanılır. Bu bağlam için Türkçede “Geçmiş olsun!” temenni cümlesini kullanmak uygundur. Kalıp ifade HM1’de “Geçmiş olsun!”, HM2’de ise “İyi görünüyorsun, maşallah” şeklinde çevrilmiştir. Her iki hedef metinde de anlamın doğru olarak aktarıldığı söylenebilir.

3.4.2.2 Dile Has İfadeler

Belirli bir dile özgü, o dilin kültürel, tarihi ve sosyal bağlamıyla şekillenmiş ifadelerdir. Bu tür ifadeler, başka bir dile birebir çevrilemeyebilir ve genellikle mecazlar, deyimler, atasözleri veya argoya dayanır.

Tablo 3.4.2.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dile Has İfadeler

Tablo 1

KM	جاء دوري في الجهادية ص ٧٩
HM1(Ar.>Tür.)	“Savaşmada sıram geldi!” s.104
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Askerlik görevimi yapma zamanım geldi. s.73

Tabloda verilen “جاء دوري في الجهادية” ifadesinde geçen “askerlik” anlamında kullanılır. Bağlamda kendisine asker kıyafeti dikerek polisten kaçmak isteyen Said tarafından ironik olarak söylenmiştir. HM1’de “Savaşmada sıram geldi!” şeklinde, HM2’de “Askerlik görevimi yapma zamanım geldi” olarak çevrilmiştir. Her ikisi de bağlamdaki ironiyi yansıtmaktadır

Tablo 3.4.2.2.2 HM1’de Birebir HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dile Has İfadeler

Tablo 1

KM	ابحث أولاً عن طريق مستقيم تأكل منه لقمتك ص ١٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Her şeyden önce sen kendine geçimini sağlayacağın doğru dürüst bir yol ara s.38-39
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Sen önce kendine dürüst bir iş bul,” s.13

Tablodaki verilen örnekte KM’deki “ابحث أولاً عن طريق مستقيم تأكل منه لقمتك” ifadesinde yer alan “طريق مستقيم” ifadesi “doğru, dürüst, ahlaklı, erdemli bir hayatı” ifade eder. Devamında gelen “تأكل منه لقمتك” ifadesindeki “لقمة” (lokma) kelimesi “helal lokma, rızık, ekmek parası, geçim” gibi ifadelerle karşılanabilir. “Helal lokma kazanacağın, rızıkını çıkaracağın, geçimini sağlayacağın” şeklinde çevirebilir. HM1’de birebir çeviri yapılmış ve bağlamda verilmek istenen anlam doğru olarak ifade edilmiştir. HM2’de ise “تأكل منه لقمتك” çevrisine hiç yer verilmemiş anlam dolaylı olarak yansıtılmıştır. Buna göre HM1’de ifadenin, kaynak metni daha iyi yansıttığı söylenebilir.

Tablo 2

KM	فمن المضرج في دمه؟ قصته بارزة أمام عينيه، فضيحة مذاعة كالغبار الخماسيني، الرجل الذي خرج من السجن ليجد امرأته زوجة لأحد أتباعه، ولكن من المضرج في دمه؟ ص ٦٣ الخيانة في عينيه أضحت كرائحة الغبار في اليوم الخماسيني ص ١٠٩
HM1 (Ar.>Tür.)	Peki kanlar içindeki kim öyleyse? Hikayesi gözleri önündeydi. Skandal hamsin rüzgarlarının tozu gibi yayılmıştı. Hapisten çıktığında karısını elemanlarından birinin eşi olarak bulan adam! Ama kanlar içindeki kim? s.87 Onun gözünde ihanet, hamsin rüzgarlarının egemen olduğu bir günde toz kokusu gibiydi. s.136
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	ama kanlar içindeki adam da kimdi? Kendi yaşamöyküsü de duruyordu karşısında, hortumda toz misali her tarafa saçılmış sansasyonel eylemler-cezaevinden çıkıp karısının çömezlerinden biriyle evlendiğini öğrenen bir adamın öyküsü. Ama kanlar içindeki adam kimdi? s.57 Fırtınada toz misali, her yeri kaplayan sadakatsizlik hayalleri görüyordu. s.104

Tabloda koyu renkle gösterilen ifade ile, skandalın yayılması mecaz anlam hızlı ve geniş bir şekilde yayılan kum fırtınasına benzetilir. “Bu, skandalın ne kadar hızlı ve geniş bir şekilde yayıldığını” ifade eder. HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Hamsin rüzgârı Türkiye’de bilinen bir iklim olayı değil. Burada “hamsin” için başka bir ifadeye yer verilmesi anlam kaybına sebep olabileceği için olduğu gibi bırakarak çevirmek tercih edilmiş olabilir. HM2’de ise çevirmen hamsin rüzgârını “hortum” ve “fırtına” kelimeleri ile karşılamıştır. Bu durumda okur için yabancı olmayan bir kelimenin tercih edilmiş olduğu fark edilir. Her iki çeviri de bağlamı Türk okurlarına doğru aktarmaktadır.

Tablo 3

KM	وصفت جمالها بأنه جمال فلاحى لذى الطعم ص ٧٢
HM1 (Ar.>Tür.)	tadı nefis bir çiftçi güzelliği olarak niteliyordu. s. 97
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	taşra güzelliğinin mükemmel bir örneği olduğunu kabul ederlerdi.s.66

KM’de verilen deyimsel ifade, HM1’de birebir çeviri yapılarak çevrilmiştir. HM2’de ise yorum katarak çeviri yapılmıştır. Öte yandan, “onun güzelliğini nefis bir köylü güzelliği olarak tanımlarlardı” şeklinde de ifade edilebilirdi.

Tablo 4

KM	وسدد مسدسه مرة أخرى وأطلق رصاصة وأخرى فى عجلة ولهوجة. ص ١٠٠
HM1 (Ar.>Tür.)	Tabancasını doğrultup, acele ve telaşla peş peşe iki kurşun sıktı. s. 127
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	nişan alarak bir kez daha ateş etti. Bir anda gerçekleşmişti bütün bunlar. Bir el daha rastgele ateş ettikten sonra s.95

KM’de geçen “عجلة ولهوجة” ifadesi, HM1’de “acele ve telaşla” birebir çeviri ile aktarılırken, HM2’de “rastgele” kelimesi ile ifade edilmiştir.

Tablo 5

KM	فقدم له مسدسه وقال له ثمّة قتيل وراء كل رصاصة فى ما سورتة ص ٦١
HM1(Ar.>Tür.)	Said bu sefer tabancasını çıkartıp ona takdim ederek, “ şarjöründeki her bir kurşunun arkasında ölmüş biri var ” dedi. s. 84
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Said ona tabancasını verdi. Her eksik merminin bir cinayet anlamına geldiğini izah etti. s.55

KM’de “ثمّة قتيل وراء كل رصاصة” ifadesi HM1’de “her bir kurşunun arkasında ölmüş biri var” şeklinde, HM2’de “Her eksik merminin bir cinayet” olarak çevrilmiştir. HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise yorum katarak çevrilmiştir. Öte yandan KM’deki sıfatı müşebbehe yapısındaki “قتيل” kelimesinin birebir Türkçe karşılığı “ölmüş” değil “öldürülmüş” şeklindedir. HM1’de Türkçe cümlelerin gelişinden öldürülmüş anlamı çıkmakta, HM2’de ise “cinayet” kelimesi ile bu anlam ortaya konmaktadır.

Tablo 3.4.2.2.3 HM1’de Farklı HM2’de Birebir Aktarılan Dile Has İfadeler**Tablo 1**

KM	ونزته الوحيدة كانت فى الحج إلى بيت الشيخ على الجنيدى ص ٨٠
HM1(Ar.>Tür.)	Tek gezintisi, Şeyh Ali el-Cuneydi’nin evine gidişten ibaretti. s.106
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Bildiği tek eğlence Şeyh Ali el-Cüneydi’nin evine yaptığı hac yolculuklarıydı , s.75

Tablodaki koyu renkle gösterilen “الحج إلى بيت الشيخ” “Şeyhin evine hac” ifadesi, HM2’de birebir çevrilerek “Şeyh Ali Cüneydi’nin evine yaptığı hac yolculuğu” olarak aktarılmıştır. HM1’de ise Türkçede “hac” ifadesinin sahip olduğu özel anlam dolayısıyla

çıkarılmış “Şeyh Ali el-Cuneydi’nin evine gidiş” şeklinde verilmiştir. Eğer “hac” kelimesi kullanılarak çeviri yapılmış olsa Türk okurlar “Mekke’ye yapılan hac yolculuğu”nu hatırlarına getirirlerdi. Oysa kaynak metinde geçen “hac” kelimesi Mekke’ye yapılan hac yolculuğunu değil, zikir halkalarına katılmak üzere şeyhin tekkesine gitmeyi imâ eder.

Tablo 3.4.2.2.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dile Has İfadeler

Tablo 1

KM	فصاح بعنف شديد من أنتم؟ فقالا بعجلة ولهوجة من قوة الوايلي يالفندم صد ١١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“kimsiniz sizler” diye bağırdı. Bunun üzerine ne diyeceklerini şaşıarak, telaşla : “-el-Vayili Gurubundanz efendim.” s.139
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“peki siz kimsiniz” diye bağırdı Said, sesi daha da öfkeli. “El-Vali karakolundanz efendim,” diye cevap verdiler hemen . s.107

Yukardaki geçen “بعجلة ولهوجة” ifadesinin birebir karşılığı “aceleyle ve dikkat etmeden” şeklindedir, HM1’de “şaşıarak, telaşla” şeklinde çevrilmiştir. Kaynak metinde “şaşıma” anlamı yoktur. HM2’de ise “aceleyle” anlamı “hemen” kelimesiyle karşılamıştır.

Tablo 2

KM	السلاح تحصل عليه للجهاد لا للاغتيال صد ٤٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Silahı savaştak için alırdın, öldürmek için değil! s.69
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Silaha cinayet için değil, ulusal dava için sarılırdım o günlerde. s.41

Tablodaki verilen “السلاح تحصل عليه للجهاد لا للاغتيال” ifadesi, “Silah almak, suikast için değil, dinî bir dava (cihat) uğruna savaşmak içindir” anlamına gelir. “جهاد” kelimesi için HM1’de “savaşmak”, HM2’de ise “ulusal dava” ifadesi kullanılmıştır. İngilizce okurlara “cihat” bir anlam ifade etmediği için yorumlama yapıldığı görülür. Türkçe okurlar için ise cihat dinî savaş olarak anlaşılabilceği için “savaşmak” kelimesiyle karşılanmıştır. Alternatif olarak “Silahı cihat için alırsın, suikast için değil” ifadesi de tercih edilebilirdi.

Tablo 3

KM	ومع ذلك فلم يحزن أحد على سجنك كما حزنت ... لذلك لجأت إليك أنت! صد ٧٠،٦٩
HM1(Ar.>Tür.)	Bununla birlikte hapse düşmene benim kadar kimse üzülmemiştir. “İşte ben de bu yüzden sana sığındım ya!” . s.93
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Hapse girdiğinde kimse benim kadar üzülmemiştir. “Ben de bu yüzden başkasına değil de sana geldim” . s.64

KM’de cümle sonunda yer alan “أنت” ayrık özne zamiri cümleye vurgu kazandırmaktadır. HM1’de cümle sonuna “ya” eklerken, HM2’de ise “ başkasına değil de sana” ifadesi verilerek bu vurgu ifade edilmiştir.

3.4.2.3 Seslenme İfadeleri

Tablo 3.4.2.3.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Seslenme İfadeleri

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
ياسعيد أنا فاهمك صد ١٤	Bak Said , ben seni anlıyorum. s.36	Said , seni biliyorum. s.11
السلام عليكم يا سيدي ومولاي صد ١٩	“es-Selâmu aleykum ey efendim ve şeyhim” dedi. s.41	Allah’ın selamı üzerinize olsun, efendim ve hocam s.16
يا سيدي محمد على بابك صد ١٩	Ey efendimiz Muhammed , kapındayım!” s.41	Efendimiz, Peygamber kapında! s.16
يا مولاي، صد ٢٠	Efendim, s.42	Efendim s.17
يا عم سعيد صد ٣٢	Ey Said Amca! s.54	Sevgili Said, s.29
يا معلم طرزان صد ٤٤	“Tarzan Usta.” s.76	Bay Tarzan. s.40
مولاي صد ٦٣	Efendim s.86	Pekâlâ hocam s.57
يا سعيد تعال معي، صد ٨٠	Ey Said , benimle gel s.106	“Benimle gel” demişti. s.75
«يا ست نور ... يا ست نور» صد ١١٣	“Nur Hanım... Nur Hanım!” s.140	“Nur Hanım... Nur Hanım!” s.108

Tabloda ilk verilen seslenme ifadesinde yer alan “يا” nida edatının çevirilerde birebir karşılığına yer verilmemiştir. Bu seslenişi ifade ederken HM1’de “Bak” kelimesi eklenmiş, HM2’de ise hiçbir şey kullanılmamıştır. Türkçede günlük hayatta seslenme

sırasında ünlem anlamı taşıyan “Ey!” kelimesi nutuklarda kullanılsa da günlük hayatta daha ziyade “bak!, bakar mısın!, affedersiniz!” gibi kelimeler kullanılır veya doğrudan muhatabın ismi söylenir.

İkinci verilen ise “يا سيدى” ifadesi “efendim, beyefendi” gibi anlamına gelir. “يا سيدى” kelimesi HM1’de “ey efendim”, HM2’de “efendim” olarak çevilirken, “مولاي” kelimesi HM1’de “şeyhim”, HM2’de “hocam” olarak çevrilmiştir. Ayrıca HM2’de “ey” nida edatı çıkarıldığı görülür.

Tablodaki “يا سيدى محمد على بابك” ifadesi, “Ey Muhammed Efendimiz (ben) kapındayım” anlamına gelir. Arapça metinde “ben” anlamındaki “أنا” kelimesine yer verilmemiştir. HM1’de birebir çeviri yapılmış, HM2’de ise “أنا” (ben) kelimesinin düşürüldüğünü fark etmeyen çevirmen cümleyi “Efendimiz, Peygamber kapında!” şeklinde hatalı olarak Türkçeye aktarmıştır. Bu cümle bir dua ifadesi olduğu için HM1’de “يا” edatının “Ey” kelimesi ile karşılandığı, HM2’de ise bu nida edatına bir karşılık verilmediği görülür.

Tabloda verilen “يا مولاي” ifadesi her iki hedef metinde de “Efendim” şeklinde çevrilmiştir.

Tabloda beşinci sırada verilen “يا عم سعيد” ifadesi, Said ve Rauf İlvan’ın konuşması esnasında Rauf’un Said’e söylediği bir sözü işaret eder. HM1’de birebir çevrilerek “Ey Said Amca” olarak verilmiştir. HM2’de ise bu cümledeki nasihat verme tonuna uygun bir şekilde eksiltme ve ekleme yapılarak “Sevgili Said” sözü kullanılmıştır. Ayrıca “يا” nida edatına Türkçe çeviride yer verilmediği görülür.

KM’de yer alan “معلم” (mi’allim) kelimesi Mısır’da kahveci, tamirci gibi küçük dükkân sahibi kişilere hitap ederken “usta” anlamında kullanılan bir kelimedir. “يا معلم طرزان” için HM1’deki “Tarzan Usta” şeklindeki çeviri bu detayı tam olarak aksettirirken, HM2’deki “Bay Tarzan” ifadesi kaynak metindeki anlamı yansıtmaktan hayli uzaktır. HM2’de İngilizce ara dil üzerinden çeviri yapıldığı için bu kültürel detay muhtemelen kaybolmuş ve Türkçeye yansıtılamamıştır.

Tabloda görüleceği üzere kaynak metinde başka bir yerde geçen “مولاي” kelimesi, HM1’de “Efendim” olarak çevrilirken, HM2’de “Pekâlâ hocam” olarak aktarılmıştır. Her iki çeviri de bağlamı doğru yansıtmaktadır.

Tabloda verilen “يا سعيد تعال معي” cümlesi, Said’in iç monoloğunda aktarılan, babası ile arasındaki bir konuşmada geçmektedir. HM1’de bu cümle birebir çevrilirken, HM2’de “Ey Said” ifadesi çıkarılmıştır, zira bağlamdan bu cümleyi babasının Said’e söylediği anlaşılmaktadır.

Tablodaki verilen «يا ست نور... يا ست نور» ifadesi, her iki hedef metinde birebir çeviri ile “Nur Hanım...Nur Hanım!” şeklinde aktarılmıştır.

3.4.2.4 Duygu Belirten İfadeler ve Ünlem İfadeleri

Tablo 3.4.2.4.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Duygu Belirten İfadeler ve Ünlem İfadeleri

Tablo 1

KM	تبودلت نظرات قلقة صد ١١
HM1(Ar.>Tür.)	Endişeli bakışlar atıldı. s.34
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	kaygı dolu bakışlarla birbirlerine baktılar.s.9

KM’deki koyu renkli ifade için HM1’de “Endişeli”, HM2’de “kaygı dolu” şeklinde birebir çeviri yapıldığı görülür. Ayrıca HM2’de anlamı güçlendirmek için “kaygılı” yerine “kaygı dolu” ifadesi tercih edilmiştir.

Tablo 2

KM	على مهالك البنت لا تعرفك. صد ١٥
HM1(Ar.>Tür.)	“Yavaş ol!” dedi. “Kız seni tanımıyor.” s. 38
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Yavaş yavaş, çocuk seni tanımıyor.” s. 12

KM’de verilen “على مهل” ifadesi “yavaş yavaş, acele etmeden, acele etme!, ağır ol!, yavaş!” demektir. Her iki hedef metindeki çevirinin de birebir anlam verdiği ve Arapça metni yansıttığı görülür. Öte yandan bu ifadenin devamında yer alan “البنت لا تعرفك” cümlesinin HM2’de çevirisine bakılırsa kız anlamına gelen “بنت” kelimesi yerine genelleştirme yapılarak “çocuk” kelimesinin kullanıldığı fark edilir.

Tablo 3

KM	ما أجمل أن ينصحننا الأغنياء بالفقر صد ٣٥
HM1 (Ar.>Tür.)	“Zenginlerin bize yoksulluğu önermeleri ne kadar da güzel! ” s.57
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Varsılların bize yoksulluğu öğütlemesi ne kadar güzel. s.31

Tabloda KM’den alıntılanan cümle, Rauf İlvan’ın Said Mehran ile çalışmayı reddedip ona başka bir iş bulmasını söylemesi üzerine Said’in kurduğu cümledir. Kullandığı “ما أجمل” ünlem ifadesi, Arapçada te’accub üslubu olarak bilinen ve hayret, şaşırma, beğeni içeren bir sözdür, “ne kadar da güzel” anlamına gelir. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılmıştır.

Tablo 4

KM	هذا المجلس، ألا ينعم مجلسنا بالطمأنينة؟ صد ٤٥
HM1 (Ar.>Tür.)	“Bu meclis. Bizim meclisimizde huzur yok mu? ” s.68
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Burası, şimdi oturduğumuz yer örneğin. Burada huzurlu ve güvenli değil miyiz? ” s.41

Arapçada “ألا” edatı olumsuz soru için kullanılır. HM1’de “yok mu” şeklinde çevrilmiş, HM2’de ise aynı üslup “değil miyiz” ifadesiyle verilmiştir. Öte yandan KM’deki “مجلسنا” “meclisimiz” HM’de birebir aktarılırken HM’de “oturduğumuz yer” şeklinde aktarılmıştır. Burada meclis ile kastedilen oturulan yer olduğu için her iki çeviri de uygun görünüyor.

Tablo 5

KM	فلما رآته توقفت على بعد خطوات في ذهول. ونظر إليها باسم وفي إمعان صد ٤٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Said’i görünce, şaşkın bir halde birkaç adım ötede durakaldı. Said ona dikkatli biçimde ve gülümseyerek bakıyordu. s.70
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Said’in birkaç adım önünde şaşkınlık içinde kalakaldı. Said gülümsedi ona, ama bir yandan da onu dikkatle inceliyordu. s.43

Tabloda KM’den aktarılan “ذهول” duygu ifadesi, “şaşırmak, dalgın olmak, korkmak, çekinmek” anlamlarına gelmektedir. HM1 ve HM2’de birebir çeviri yönteminden yararlanılarak “şaşkın bir halde, şaşkınlık içinde” ifadeleriyle Türkçeye aktarılmıştır.

KM'deki “باسما” kelimesi ism-i fâil yapısındadır ve Arapça cümlede hâl ögesidir. HM1’de Türkçeye “gülümseyerek” zarf fiili kullanılarak birebir çevrilmiştir. HM2’de ise Türkçeye “gülümsedi” fiili ile karşılanmıştır. KM'deki “فى إمعان” yapısı “dikkatle, dikkatli bir biçimde, dikkat ederek” şeklinde çevrilebilir. Her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarıldığı görülür.

Tablo 6

KM	فقال لنفسه ياله من مكان صالح للاختفاء! ص ٥٩
HM1 (Ar.>Tür.)	Kendi kendine “Gizlenmek için ne kadar uygun bir yer!” dedi s.82
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Gizlenmek için ne kadar mükemmel bir yer, diye geçirdi içinden. s.53

Tabloda verilen “ياله” ifadesi bir te’accüb yapısıdır, şaşırma ve hayret duygularını ifadede kullanılır. Bu ifadenin devamına bakıldığında belirli bir yeri işaret ettiği anlaşılmaktadır. Her iki hedef metinde de kaynak dilden birebir çeviri yapıldığı verilmek istenen anlamın doğru olarak iletildiği görülür.

Tablo 7

KM	أنت تعيس جدا يا بنى ص ٦٢
HM1(Ar.>Tür.)	“sen gerçekten çok mutsuksun yavrum!” s. 86
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“ Perişan durumdasın oğlum!” dedi. s.56

KM’den alıntılanan ve Arapçada “mutsuksun, bedbaht, perişan” anlamlarına gelen “تعيس” duygu ifadesi, HM1’de “mutsuksun”, HM2’de “Perişan durumdasın” ifadesi ile Türkçeye aktarılmıştır. Buna göre her iki hedef metinde de birebir çeviri yapıldığı söylenebilir.

Tablo 8

KM	يالك من متعب! ص ٦٥
HM1(Ar.>Tür.)	“ Sen ne kadar da yorgunsun!” s.86
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“ Ne kadar da yorgunsun!” s.59

Tabloda KM’den alıntılanan “يالك من ” te’accub yani şaşırma, hayret, hayranlık gibi duyguları bildiren bir yapıdır. “Sen ne kadar da ...” anlamını verir. Her iki metin de birebir çeviri yapılmıştır ve bağlam doğru olarak aktarılmıştır.

Tablo 9

KM	ياله من ظلام! ص ٦٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Ne kadar da karanlık! s.90
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Tanrım, ne kadar karanlık. s.61

Yukarıdaki tabloda KM'den alıntılanan “ياله” te'accub nidası her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Ayrıca HM2'de “Tanrım” ifadesi eklenerek anlam pekiştirilmiştir

Tablo 3.4.2.4.2 HM1'de Birebir HM2'de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Duygu Belirten Tablo İfadeler ve Ünlem İfadeleri

Tablo 1

KM	سعيد أووه ص ٢٨ أووه، نسيت أن أسألك ص ٣١
HM1 (Ar.>Tür.)	“Said! ... Ooo!”. s.51 Ooo, sana... sormayı unuttum. s.53
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	bariz bir şaşkınlıkla adını tekrarladı , sesi dikkatle ayarlanmıştı. s.25 “Sana sormayı unuttum”. s.27

KM'de geçen “أووه” ünlem ifadesi, HM1'de aynı sesle ifade edilerek Türkçeye çevrilmiştir. “سعيد أووه” ifadesi için HM1'de “Said!..Oooo” şeklinde çeviri yapılırken, HM2'de ise bu ünlem sesine yer verilmemiş sadece durum yorumlanarak “bariz bir şaşkınlıkla adını tekrarladı” şeklinde aktarılmıştır.

İkinci alıntıda da aynı şekilde HM1'de sesli ünlemin Türkçeye “ooo” şeklinde çevrildiği, HM2'de ise bu ünlem ifadesine hiç yer verilmediği görülür.

Tablo 2

KM	ألا يعرف لسانك ما الأدب! ص ٣٣
HM1 (Ar.>Tür.)	Dilin edep nedir bilmez mi senin?! s.55
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Ne zaman öğreneceksin şu diline hâkim olmayı? s.29

KM’de geçen “ألي” olumsuz istifham (soru) edatlarındandır. Ancak burada soru anlamında değil teaccüb yani şaşırma ve kızgınlık ifadesinde kullanılmıştır. HM1’e bakıldığında “ألي” edatının “mi” şeklinde, HM2’de ise “ألي” edatının “Ne zaman” olarak çevrildiği görülmektedir. Kaynak metindeki cümlede yer alan teaccüb ve kızma tonunun bu çevirilerle her iki hedef metinde de yansıtıldığı söylenebilir.

Tablo 3

KM	تفاعلا خير بأخبار العيد ص ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Bayram haberlerini iyiye yormuştuk.” s.66
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Af söylentisi vardı. Dua ediyorduk senin için. s.39

KM’deki geçen “يتفاعل” kelimesi, “iyimser olmak, hayra yormak” gibi anlamlara gelir. “تفاعلا خير بأخبار العيد” ifadesi HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır ve HM1’de kullanılan fiil KM ile uyumludur.. HM2’de ise “أخبار العيد” “bayram haberleri” ifadesi “Af söylentisi” şeklinde açıklamıştır. Devamındaki “dua ediyorduk” çevirisi ise “hayra yormak” “تفاعلا خير” sözü için kullanılmıştır.

Tablo 4

KM	وشد سعيد مهرا ن على أيديه م واحدا فواحدا وهو يقول بامنتان ص ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	Said Mehran da minnetle : “Teşekkür ederim Tarzan Usta, teşekkür ederim kardeşlerim” diyerek teker teker hepsinin elini sıktı. s.66
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Said Mahran, nezaketle , “Teşekkürler Bay Tarzan. Sağ olun dostlarım,” diyerek herkesin elini sıktı. s.39

Tablodaki KM’den alıntılanan cümlede geçen “امنتان” kelimesi “minnettarlık, gönül borcu, şükran” gibi anlamlara gelir. HM1’de “minnetle” kelimesi kullanılarak birebir çeviri yapılmıştır. HM2’deki “nezaketle” kelimesi ise kaynak metindeki anlamı tam olarak karşılamamaktadır.

Tablo 5

KM	وانطلقت من عنف المفاجأة أهتان، ولاح له الرأسان وهما يتطلعان إليه في فزع. ص ٥٠
HM1 (Ar.>Tür.)	Bu beklenmedik kabalığın ardından iki “ah”sesi yükseldi. s.74
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	İki kişi şaşkınlıkla haykırdı ve dehşet kapılmış bir çift baş ona baktı. s.45

Tablodaki KM’de verilen “أهتان” kelimesi, HM1’de birebir çeviri ile çevrilmiştir. HM2’de “şaşkınlık” kelimesini eklemiştir.

Tablo 6

KM	أنا أعرفك وأنت غضبان صد ٤٨
HM1 (Ar.>Tür.)	Seni tanırım, sen öfkeli sin! s.71
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“ Öfkelendiğin zamanki bakışlarını hatırlatıyor bana”. s.43

Yukardaki tabloda yer alan “غضبان” duygu ifadesi, Türkçeye “öfkeli veya kızgın” kelimeleri ile çevrilebilir. Kelimenin geçtiği cümle HM2’de yorum ve açıklama yapılarak, HM1’de ise birebir çeviri ile Türkçeye aktarılmıştır. Her iki çevirinin de bağlamı doğru olarak yansıttığı söylenebilir.

Tablo 7

KM	وجاء صوت نور متوسلا: في عرضك صد ٥٠
HM1 (Ar.>Tür.)	Nur’un yalvarır tarzdaki şu sesi geldi kulağına: “Acı bize!”. s.74
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Yalvarırım yapmayın,” dedi Nur’un sesi. s.45

Yukardaki verilen “متوسلا” kelimesi Arapçada “yardım dilenen, yalvaran, yakaran” gibi anlamlara gelir. HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise çeviri yer verilmemiştir.

Tablo 8

KM	أما أنت فلا قلب لك صد ٥٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Sende ise kalpten eser yok!” s.76
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Taş kalplisin” s.47

Tablodaki KM’de gösterilen “فلا قلب لك” kelimesi, Türkçede de benzer şekilde mecaz anlamıyla kullanıldığından hedef metinler ifadenin mecaz anlamını da yansıtmaktadır. HM1’de birebir çeviri kullanılırken HM2’de aynı anlamına gelen farklı bir deyim tercih edilmiştir. Her ikisi de Arapça aslının anlamına uygundur.

Tablo 9

KM	ياله من موقع فريد! ص ٥٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“Ne bulunmadık yer!” s. 76
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Şahane bir yerdeymiş!” s.48

Tabloda verilen “ياله من” ifadesi, te’accüb üslubundadır, şaşırma ve hayret bildirir. “Ne.....!”, “ne kadar da.....!”, gibi ifadelerle Türkçeye çevrilebilir. KM’deki “فريد” “eşsiz” kelimesi için HM1’de “bulunmadık” kelimesi kullanıldığı ve birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. HM2’de ise kaynak metnin bağlamındaki şaşırma duygusu ironi yapılarak “şahane” kelimesiyle ortaya konur.

Tablo 10

KM	أنت! ياكسوفى، انتظرت طويلا؟ ص ٦٦
HM1 (Ar.>Tür.)	“Sen misin? Şimdi çok üzıldüm , çok bekledin mi? s. 91
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Sensin!” dedi Nur, sevinçle kolundan tutarak. “ Kusura bakma . Çok oldu mu geleli?” s. 61

Yukarda kaynak metinden alıntılanan ve koyu renkle gösterilen ifadeye bakıldığında, “يا” ifadesi Mısır lehçesinde “utanıyorum” veya “üzgünüm” anlamında kullanılan sözdür. HM1’de, “üzıldüm” şeklinde birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise “Kusura bakma” şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca HM2’de “sevinçle kolundan tutarak” kelimeleri çeviriye eklenerek açıklama yapılmıştır.

Tablo 11

KM	مالك يانور؟ فقلت بصوت ضعيف جدا ميتة! تقيأت حتى مت ص ٨٥
HM1 (Ar.>Tür.)	“Neyin var Nur?” Çok güçsüz bir sesle: “ Ölüyorum . Kusa kusa öldüm.” s.111
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Neyin var Nur, söyle bana,” dedi. “ Bitkinim ,” dedi cılız bir sesle. “O kadar çok kustum ki tükendim.”. s.80

Yukarıdaki tabloda KM’den alıntılanan ve koyu renkle gösterilen “ميتة” ifadesi “ölü” anlamına gelir ancak metinde mecazi olarak şiddetli hastalığı ve aşırı yorgunluğu ifade

etmek için kullanılmıştır. Buna göre cümle HM1’de “Ölüyorum. Kusa kusa öldüm” şeklinde birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise “ميتة” kelimesi “Bitkinim” şeklinde karşılanmıştır. Diğer cümlede geçen “مت” “öldüm” ifadesi de aynı şekilde ölmek fiili ile değil tükenmek fiili ile karşılanarak “O kadar çok kustum ki tükendim” şeklinde aktarılmıştır. “ميتة” kelimesi, Türkçede de aynı mecaz anlamıyla kullanıldığından hedef metinde birebir çeviri yapılması bağlamın doğru olarak aktarılmasını engellememiştir. HM1’in kaynak metne daha yakın olduğu, çevirinin okuyucu için daha anlaşılır olduğu söylenebilir.

Tablo 12

KM	وانهارت أمامه في بأس قائلة: قتلت! يا مصيبيتي! ألم أتوسل إليك صد ٨٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Ümitsizce önüne çöküp dedi ki: “Sen adam öldürdün! Ne bu başıma gelenler benim! sana yalvarmadım mı?” s.114
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Birini öldürdün!” dedi, sözcükler ağzından bir umutsuzluk feryadıyla çıktı. “ Ne kadar korkunç! Yalvarmamış mıydım sana!” s.83

Yukarda alıntılanan KM’deki “مصيبة” ifadesi, “afet, bela, felaket, facia, musibet” gibi anlamlar ifade eder. Başında yer alan “يا” nida harfi burada seslenmek için değil te’acub anlamı vermek için kullanılmıştır. “يا مصيبيتي” ifadesi Türkçeye “Ah benim talihsizliğim, vay başıma gelenler!” şeklinde çevrilebilir. HM1’de “Ne bu başıma gelenler benim” şeklinde, HM2’de ise “Ne kadar korkunç!” ifadeleri ile aktarılmıştır.

Tablo 13

KM	نعم، لا تعجب لشيء يأمعلم! صد ١١٠
HM1 (Ar.>Tür.)	“Evet. Hiç bir şeye şaşıрма ustacığım!” s.138
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Evet. Seni hiçbir şey şaşırtamaz , değil mi!” s.106

Tabloda koyu renkle verilen “لا تعجب” ifadesi nehyi hâzır (olumsuz emir) yapısındadır. HM1’de birebir çeviri ile olumsuz emir yapısında Türkçeye aktarılmıştır. HM2’de ise cümlelerin sonuna olumsuz soru yapısı eklenmesinin yanı sıra kaynak metindeki fiilin karşılığı olan “şaşıрма” değil ettirgen yapıdaki “şaşırtma” fiili kullanılmış, fiil olumsuz emir değil olumsuz geniş zaman yapısı ile Türkçeye aktarılmıştır.

Tablo 3.4.2.4.3 *HM1’de Farklı HM2’de Birebir Aktarılan Duygu Belirten İfadeler ve Ünlem İfadeleri*

Tablo 1

KM	لم نلعن القلق والمخاوف، ألا تعطينا فى النهاية من التفكير فى المستقبل؟ ص٤٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“ Endişe ve korkulara neden lanet okumuyoruz? Sonunda bizi geleceği düşünmekten alıkoymuyor mu?” s.68
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Ama neden kaygı ve korkularımıza lanet okuyoruz? En nihayetinde onlar değil mi bizi geleceği düşünme zahmetinden kurtaran?” s.41

Tablodaki verilen duygu ifadeleri incelenecek olursak, KM’deki soru cümlesinin HM1’de olumsuz soru üslubuyla aktarıldığı görülür. HM2’de ise aynı yapı olumlu soru şeklinde aktarılmıştır. Çeviride olumlu soru yapısının kullanılması bağlamı daha doğru yansıtmaktadır. “القلق والمخاوف” ifadesi HM1’de “endişe ve korkular” olarak çevrilirken, HM2’de “kaygı ve korkularımız” şeklinde özelleştirilerek aktarılmıştır.

Tablo 3.4.2.4.4 *Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Duygu Belirten İfadeler ve Ünlem İfadeleri*

Tablo 1

KM	كل خيانة تهون إلا هذه. يا للفراغ الذي سيلتهم الدنيا. ص٣٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Her tür ihanet katlanmak kolaydır ama bu hariç. Dünyayı yutuvarecek boşluğun vay haline! s.54
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Her tür ihanet soluk kalır bunun yanında; Büyük bir boşluk kaplar o zaman dünyayı. s.29

Tabloda verilen “فراغ” kelimesi “boşluk” anlamına gelmektedir. Ama “يا للفراغ” sözü, kaybın veya boşluğun büyüklüğünü gösterilen bir ünlem ifadesidir. HM1’de bu ifade “boşluğun vay haline” şeklinde, HM2’de ise “büyük” sıfatı eklenerek “Büyük bir boşluk” şeklinde çevrilmiştir. Arapça ifadenin başında kullanılan “يا” nidâ yâ’sı teaccüb, şaşırma, hayret anlamlarını ifade için kullanılır. HM1’deki “vay haline” bu hayret duygusunu yansıtırken, HM2’de kullanılan sıfatın aynı duyguyu ifade ettiği söylenemez.

Tablo 2

KM	يا لطف الله صد ٤
HM1(Ar.>Tür.)	“Bak hele!” s.67
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Sahi mi? Deme ya! s.40

“يا لطف الله” ifadesinin birebir çevirisi “Allah’ın lütfu” şeklindedir. Ancak bu şekilde Türkçeye çevrilse verilmek istenen mesaj tam olarak aktarılamayacağı ve ifade Türk okuyuculara anlamsız geleceği için uyarlanarak aktarılmıştır. HM1’deki çeviride “Bak hele!”, HM2’de ise “Sahi mi? Deme ya!” ifadeleri kullanılarak kaynak metindeki bağlam aktarılmıştır.

3.4.2.5 Kelime Oyunları

Tablo 3.2.2.5.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kelime Oyunları

Tablo 1

KM	رءوف علوان أنت لغز وعلى اللغز أن يتكلم، أليس عجيبا أن يكون علوان على وزن مهران صد ٢٨
HM1 (Ar.>Tür.)	Rauf Alvân, sen bir bilmecenin ve bilmecenin konuşması gerek. Alvân’ın Mehrân vezninde olması ... garip değil mi? s.50
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Gerçek bir muammasın Rauf İlvan ve sırrını açmaya zorlanman gerekiyor. İlvan’ın Mahran ile kafiye oluşturması tuhaf değil miydi? s.25

Tablodaki koyu renkli olarak gösterilen ifade, “لغز” kelimesi “sır, bilmece, muamma, gizem, anlaşılmaz şey” gibi anlamlarına gelir. HM1’de “bilmece”, HM2’de “muamma” kelimesi kullanılmıştır, her ikisi de bağlamı doğru olarak karşılamaktadır. Alıntının devamının da yer alan “وزن” kelimesi HM1’de “vezin”, HM2 ise “kafiye” kelimesi ile çevrilmiştir. Özel isimler okunduğu şekilde Türkçeye aktarıldığı için çeviride aliterasyon kaybolmamıştır. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılmış olmakla birlikte bağlamda ifade edilen kelime oyunu Türkçeye başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Tablo 3.2.2.5.2 *HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kelime Oyunları*

Tablo 1

KM	كما ضبطه أبوه وهو يغنى ”حزر فزر“ ص ٢٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Babası da onu “ Tahmin et ” şarkısını söylerken yakalamış. s. 44
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“ Sana üç tahmin hakkı veriyorum ” şarkısını söylerken yakalandığını hatırladı. s.18

Yukarda kaynak metinden alıntılanan “حزر فزر” ifadesi Mısır lehçesinde “tahmin et!” anlamına gelir. HM1’de birebir karşılığı ile “tahmin et” şeklinde çevrilmiştir. HM2’de ise KM’de olmayan “üç tahmin hakkı veriyorum” ifadesi kullanılarak açıklayıcı bir çeviri yapılmıştır. Bu durumda HM1’de çeviri kaynak metinle daha uyumludur, bununla birlikte Arapçadaki ses özelliği ve aliterasyon her iki çeviride de verilememiştir.

Tablo 2

KM	كيف حالك يا نور؟ فأجاب طرزان باسماء: هي كما ترى نور ونور! ص ٤٨
HM1(Ar.>Tür.)	“Nasılsın Nur?” Tarzan tebessümle yanıtladı: “ Gördüğün gibi o Nur ve bir nur! ” s.71
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Nasılsın Nur?” diye sordu Said. Gördüğün gibi dedi Tarzan gülümseyerek, Nur’un yerine, “ gayet iyi, adı gibi ” s.43

Tabloda koyu renkli verilen ifadede kelime oyunu yapılmıştır. Nur kelimesi iki kez kullanılmıştır. Birincisi özel isim, ikincisi cins isimdir .HM1’de cümle birebir çeviri ile aktarılırken birinci Nur’un isim olduğunu göstermek için büyük harfle başladığı ikinci nurun “ışık” anlamına gelen eş seslisi olduğunu göstermek için küçük harfle başladığı görülür. HM2’deki çeviride ise bu ses oyunu yansıtılmasa da nur kelimesinin olumlu anlamına atıf yapılmış “gayet iyi” ifadesi eklenerek açıklamaya gidilmiştir.

3.4.2.6 Tebrik, Teselli, Özür, Teşekkür ... vb İfadeleri

Tablo 3.4.2.6.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri

Tablo 1

KM	أشكرك يا معلم بياضة ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Teşekkür ederim Beyaza Usta.” s.31
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Teşekkür ederim Beyaza Bey” s.7

Yukarıda verilen kaynak metindeki teşekkür ifadesi, her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Ayrıca cümlenin kişi isimleri ifadeler, Etnografik ögeler başlığı altında incelenecektir.

Tablo 2

KM	الشكر لله ولكم ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Allah’a ve size şükürler olsun” diye karşılık verdi. s.32
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Allaha ve size teşekkür ediyorum beyler” s.7

Yukarıda verilen kaynak metinde teşekkür ifadesi, her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Ancak HM2’de " beyler" kelimesinin eklendiği görülür.

Tablo 3

KM	يا معلم عيش.... يا معلم عيش انزل هني سعيد مهرا ن ص ١٠
HM1 (Ar.>Tür.)	“Aliş Usta! Ey Aliş Usta! Aşağıya in de Said Mehran’ı tebrik et! ” s.32
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“İliş Bey! İliş Bey! aşağı inip Said Mahran’ı kutlayın ” s.8

Tabloda yer verilen tebrik ifadesi, “هني” (tebrik et!) emir yapısındadır. HM1’de birebir çeviri yapılarak “tebrik et!” şeklinde aktarılmıştır. HM2’de kullanılan ve aynı anlama gelen “kutlayın” sözü yine emir kipinde olmakla birlikte çoğul yapıdadır. Cümlenin kişi isimleri, ifadeler, Etnografik ögeler başlığı altında incelenecektir.

Tablo 4

KM	مباركة عليك الحرية صد ٣٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Özgürlüğünü kutlarım. s.54
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Özgürlüğünü kutluyorum.s.28

Tabloda verilen “مباركة” tebrik ifadesi, Türkçeye “mübarek olsun, kutlu olsun, hayırlı olsun” gibi ifadelerle çevrilebilir. Yapının her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarıldığı görülmektedir. Öte yandan “Özgürlüğün kutlu olsun” şeklinde de çevrilmesi mümkündür.

Tablo 5

KM	أشكر لك الضيافة والعشاء ونيل الأخلاق صد ٣٦
HM1 (Ar.>Tür.)	“Misafirperverliğinize, akşam yemeğine ve asaletinize teşekkür ederim. ” s.58
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Nezaketin, konukseverliğin ve yemek için teşekkür ederim. s.31

Tabloda verilen teşekkür ifadesi, her iki hedef metinde de “teşekkür ederim” şeklinde birebir çeviri ile aktarılmıştır.

Tablo 6

KM	أشكر يا معلم طرزان، أشكركم يا إخوان صد ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“ Teşekkür ederim Tarzan Usta, teşekkür ederim kardeşlerim” diyerek s.66
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Teşekkürler BayTarzan. Sağ olun dostlarım. s.39

Tabloda KM’de yer alan teşekkür ifadeleri incelendiğinde bağlama uygun olarak Türkçeye aktarıldıkları görülür. HM1’de “أشكر” ifadesi KM’de olduğu gibi fiil yapısı ile HM2’de “Teşekkürler” şeklinde isim yapısıyla Türkçeye çevrilmiştir. Arapça cümledeki ikinci ifade olan “sizlere teşekkür ederim” sözüne karşılık olarak HM1’de “teşekkür ederim”, HM2’de aynı anlama gelen “Sağ olun” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca cümlenin sonunda yer alan “يا إخوان” (Kardeşler!) ifadesi HM1’de “kardeşlerim”, HM2’de “dostlarım” olarak Türkçeye aktarılmıştır.

Tablo 7

KM	ورنا إلى الشيخ كالمعتذر ص ٦١
HM1(Ar.>Tür.)	Şeyh'e özür diliyormuşçasına bakarken, s.85
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Said hemen doğrulup başını özür diler gibi öne eğdi.s.56

Tabloda yer alan cümledeki “كالمعتذر” ifadesi “özür dileyen bir kişi gibi” anlamına gelir. Cümlede geçen معتذر (mu'tezir) kelimesi Arapçada ism-i fâil yapısındadır, ism-i fâil yapısı Arapçada eylemin sürekliliğini bildirdiği için muzâri (şimdiki-geniş zaman) fiil gibi Türkçeye çevrilebilir. Bu bakımdan ism-i fâil yapısının şimdiki zaman fiili kullanılarak “özür diliyormuşçasına” ya da geniş zaman yapısıyla “özür diler gibi” şeklinde Türkçeye aktarılması birebir çeviri olarak değerlendirilebilir. Öte yandan HM2'de “Said hemen doğrulup” ifadesi cümleye eklenerek anlam güçlendirilmiştir.

Tablo 3.4.2.6.2 *HM1'de Birebir, HM2'de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri*

Tablo 1

KM	وارتفعت حرارة التهاني ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	...tebriklerin harareti yükseldi. s.31
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Yüksek ve hararetli kutlamalar.... s.7

KM'deki “حرارة” kelimesi “sıcaklık, hararet” gibi anlamlara gelir. Arapçada olduğu gibi Türkçede de “hararet” mecazi olarak “ateşlilik, coşkunluk, şevk” karşılığında kullanılabilir. Bu bakımdan her iki hedef metinde de “hararet” kelimesine yer verilmiştir. İfadenin KM'deki Arapça aslında isim tamlaması yapısı olan “حرارة التهاني” (tebriklerin harareti/sıcaklığı) HM1'de birebir çeviri ile “tebriklerin harareti” ifadesiyle aktarılmış, HM2'de ise “yüksek ve hararetli kutlamalar” şeklinde cümle yapısı değiştirilerek “yükseldi” yerine “yüksek” sıfatı kullanılmak suretiyle Türkçeye çevrilmiştir.

Tablo 2

KM	الحمد لله على سلامتک مبارک للأصدقاء والأحباب ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Geçmiş olsun!” “Dostların ve sevenlerin gözü aydın!” s. 32
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“İyi görünüyorsun, maşallah” “Hepimiz, bütün yakın arkadaşların, çok mutluyuz senin için” s.7

KM’den alıntılanan “مبارک” ifadesi Arapçada muhatabı tebrik etmek ve hayırlamak için kullanılan bir sözdür. HM1’de yer verilen “...gözü aydın” çevirisi KM’deki tebrik ifadesi için güzel bir karşılıktır. HM2’de ise KM’deki tebrik etme anlamından uzaklaşmış çeviriye yorum katılarak “çok mutluyuz senin için” şeklinde bir karşılık verilmiştir.

Tablo 3

KM	وأسف على إفلات هذه الملاحظة ص ٣٣
HM1 (Ar.>Tür.)	Bu değerlendirme ağzından kaçtığı için üzüldü . s.55
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	O anda pişman oldu böyle bir şey söylediği için. s.29

Tabloda koyu renkle belirtilen “أسف” kelimesi, özür için de kullanılır, anlamı “üzgün oldu, üzüldü” şeklindedir. HM1’de birebir çevrilmiş, HM2’de “üzgün” yerine “pişman” kelimesi kullanılmıştır bununla birlikte bağlama uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 4

KM	اعذرني، ما زلت أعيش بعقلية السجن وما قبله لا عذر لك ص ٤٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“Beni mazur gör, hâlâ hapis ve hapis öncesi kafayla yaşıyorum.” “Senin hiç bir mazeretin olamaz”.s. 64
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Beni bağışla , lütfen. Aklım cezaevindeki gibi çalışmaya devam ediyor, hatta cezaevine girmeden önceki gibi “ Seni bağışlamam mümkün değil .” s.38

KM’den alıntılanan “اعذرني” “benim kusuruma bakma”, “beni bağışla”, “beni mazur gör” şeklinde çevrilebilecek emir yapısıdır. Her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. İkinci cümlede geçen “لا عذر لك” ifadesi ise HM1’de “hiçbir mazeretin

olamaz” şeklinde birebir çevrilirken, HM2’de yorum katılarak “bağışlamam mümkün değil” şeklinde çevrilmiştir.

Tablo 3.4.2.6.3 *HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri*

Tablo 1

KM	يا آل مصر هنينا فالحسين لكم صد ٦١
HM1 (Ar.>Tür.)	“Ey Mısır halkı, gözünüz aydın! Çünkü Hüseyin sizindir”. s. 85
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Mübarek olsun , “Ey Mısır halkı, Hüseyin Efendimiz artık sizin,” s.56

Tabloda verilen KM’de geçen “هنينا” ifadesi, “Tebrikler, hayırlı olsun, mübarek olsun, kutlu olsun” gibi anlamlara gelir. Her iki hedef metindeki çevirilere bakılırsa HM2’de birebir çeviri ile “Mübarek olsun” şeklinde, HM1’de ise bağlama uygun bir deyimsel ifade ile Türkçeye aktarıldığı görülür.

Tablo 3.4.2.6.4 *Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Tebrik, Teselli, Özür İfadeleri*

Tablo 1

KM	تشكر يا معلم صد ٩٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Sağ ol Usta!”. s.120
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Çok teşekkür ederim dostum” s.89

Tabloda yer verilen “تشكر” teşekkür ifadesinin birebir Türkçe çevirisi “sana teşekkür edilir usta” şeklindedir. İfadenin böyle Türkçeye aktarılması uygun olmayacağı için bağlama uygun şekilde “sağ ol Usta”, “Çok teşekkür ederim dostum” şeklinde çevrilmiştir.

Tablo 2

KM	وقاضى اليسار يغمز لك بعينه فأبشر صد ١٠٦
HM1(Ar.>Tür.)	Solcu yargıç sana göz kırıyor, gözün aydın! s.133
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Sol taraftaki yargıç sana göz kırıyor, neşelen biraz! s.101

Tabloda yer verilen “أبشر”ın anlamı “müjdele” şeklindedir. Ancak Türkçeye birebir çevrilmesi kaynak metinde kastedilen anlamın doğru olarak yansıtılmasını engelleyeceği için Türkçeye uyarlanarak HM1’de “gözün aydın”, HM2’de ise “neşelen biraz” ifadesi ile Türkçeleştirilmiştir. HM2’de bağlamdan biraz uzaklaştığı fark edilir.

3.4.3 DİNÎ ÖGELER

Dinler, kutsal metinlerle ilgili adlar, dinî terimlere atıfta bulunur (Howard, 2009). Romanda geçen dinî ifadeler, dua ve beddua ifadeleri, ayet ve hadisler bu başlık altında incelenecektir.

3.4.3.1 Dinî İfadeler ve Terimler

Tablo 3.4.3.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dinî İfadeler ve Terimler

Tablo 1

KM	بنتك في الحفظ والصون، مع أمها، وشرعا يجب أن تبقى مع أمها بنت ستة أعوام، وأن شئت أزورك بها كل أسبوع ... فرغ سعيد صوته متعمدا لئلا يسمع من الخارج: شرعا هي حق لي لثنتي الملايسات والظروف صد ١٢
HM1 (Ar.>Tür.)	“kızın bakılıyor ve korunuyor. Annesinin yanında” “Yasal olarak da altı yaşındaki bir kız çocuğunun annesinde kalması gerekir.” Şayet arzu edersen her hafta onu sana getiririm, görürsün." Said dışardan duyulması için sesini kasten yükselterek: “Pek çok bakımdan yasal olarak o benim hakkım” . s.34-35
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	“Kızın annesinin güvenli ellerinde,” dedi. “Hukuken altı yaşında bir kızın annesinin yanında olması gerekiyor” . Fakat istersen, onu her hafta ziyaretine getiririm." Said sesini bilhassa yükseltti, aşağıdan da duyulsun diye: “Hukuken benim vesayetim altında olması gerekiyor. Bazı durumları göz önünde bulundurursan.” s.10

Tabloda koyu renkle verilen “وشرعا يجب أن تبقى مع أمها بنت ستة أعوام” ifadesinde geçen “şer’an” kelimesi, kanunlar veya şariat (dinî yada medeni kanun) bağlamında kullanılmıştır. “شرعا” kelimesi HM1’de “yasal”, HM2’de “hukuken” olarak çevirilmiştir. Her ikisi de bağlama uygundur. Diğer alıntıda yer alan “شرعا هي حق لي” için HM1’de “yasal o benim hakkım” cümlesi, HM2’de “hukuken benim vesayetim altında olmalı” cümlesi kullanılmış, bağlam doğru olarak ortaya konmuştur.

Tablo 2

KM	بالحق نطقت يا حضرة المخبر صد ١٣
HM1(Ar.>Tür.)	“Doğru söyledin sayın memur.” s.36
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Haklısınız memur bey” s.11

Tabloda verilen “الحق” “gerçek, doğru ve sabit olmak, gerekli ve lâıyk olmak, olabilirlik niteliği taşımak, sürekli var olmak, gerçeğe uygun bulunmak; bir şeyi sabit ve gerekli kılmak” gibi anlamlara gelir. Arapçada din kökenli bir kelime olan “الحق” Esmâ-i Hüsnâ yani Allah’ın güzel isimlerinden biridir (Topaloğlu, s.152). Ve yalan söylememeyi, dine uygun konuşmayı ifade eder. Kaynak metinde geçen ifade Türkçeye çevriline bu dinî arka plan kaybolmaktadır. HM1’de “doğru söyledin”, HM2’de ise “haklısınız” şeklinde yapılan çevirilerde herhangi bir hata olmasa da bu dinî anlamın Türkçeye tam olarak yansımadağı söylenebilir.

Tablo 3

KM	ولكن من العدل والرحمة أن تراها صد ١
HM1(Ar.>Tür.)	Fakat adaletin ve merhametin bir gereğı olarak onu sana göstereceğiz. s.36
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Ama hakkanıyet ve merhamet duygusuyla onu görmene izin vermek gerekir. s.11

Tabloda verilen alıntıya bakılırsa, KM’de geçen “العدل والرحمة” (adalet ve merhamet) kelimeleri için HM1’de birebir çeviri yapılarak “adalet ve merhamet” kelimelerinin kullanıldığı; HM2’deki çeviride ise “adalet” yerine “hakkanıyet” kelimesinin tercih edildiğı görölür. Hakkanıyet “hak ve adalete uygun” anlamı verdiğı için her iki çevirinin de birebir ve bağlama uygun olduğı söylenebilir.

Tablo 4

KM	الأمر لا يخصني فى شيء لكن أمها لن تفرط فيها إلا بالشرع صد ١٦
HM1 (Ar.>Tür.)	“Bu iş benimle alakalı değıl”. Ama annesi ondan ancak yasal yolla ayrılabilir. s.38
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Benimle ilgisi yok. Annesi ondan asla vazgeçmez, kanunen mecbur kalmazsa tabii. s.13

Tabloda koyu renkle gösterilen “بالشرع” ifadesi, “yasa veya kanun ile” şeklinde çevrilebilir. HM1’de “yasal yolla” HM2’de “kanunen” ifadeleri kullanılmıştır. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapıldığı söylenebilir.

Tablo 5

KM	خذ مصحفاً واقراً غادرت السجن اليوم ولم أتوضأ توضأ واقراً ص ٢٣ , ٢٤
HM1(Ar.>Tür.)	Şeyh birden dönüp: “Bir Mushaf al da oku” dedi. “Hapisten daha bugün çıktım ve abdestli değilim. ” “ Abdest al ve oku!” s.45
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Şeyh birden, “Şuradan bir Kuran al ve oku, ” dedi. Said’in kafası karıştı ve “Hapisten bugün çıktım, henüz aptes almadım, ” dedi. “ Aptesini şimdi al ve oku.” s.20

Tabloda verilen koyu renkli ifadelere bakıldığında, KM’de geçen “مصحف” kelimesinin hedef metinlerde Türkçeye “Mushaf, Kuran” şeklinde çevrildiği görülür. Hem Arapça hem de Türkçede Mushaf ve Kuran, Kurân-ı Kerim için kullanılan kelimelerdir. Bu bakımdan birebir çeviri yapıldığı söylenebilir.

İkinci alıntı cümlesinde geçen “ولم أتوضأ” fiil cümlesi, HM1’de Türkçeye “abdestli değilim” şeklinde isim cümlesiyle aktarılmıştır. HM2’de ise fiil yapısı kullanılmış “aptes almadım” şeklinde çevrilmiştir. Her iki metinde de “abdest al” anlamına gelen “توضأ” kelimesi Türkçeye emir kipi kullanılarak birebir çeviri ile aktarılmıştır. Öte yandan HM2’deki abdest kelimesinin sürekli “aptes” şeklinde hatalı yazıldığı görülmektedir.

Tablo 6

KM	فقال الشيخ إنه لذلك رشح للوظيفة الخطيرة ووعد بتقديم تفسير جديد للقرآن الشريف ص ٦١
HM1(Ar.>Tür.)	Kur’an-ı Kerim’in yeni bir yorumunu ortaya koymaya söz verdiğini s.84-85
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Rauf’un Kuran’ın yeni bir tefsirini hazırlama sözü verdiğini ekled. s.55

Tabloda koyu renkle verilen “تفسير” kelimesinin her iki hedef metinde de birebir çevrildiği söylenebilir, HM1’de “yorum” HM2’de “tefsir” kelimesi ile

karşılanmıştır. “القرآن الكريم” için HM1’de “Kur’an-ı Kerim”, HM2’de ise sadece “Kuran” kelimesini kullanmıştır.

Tablo 7

KM	العبد لله لا يملكه مع الله سبب ... ص ٦٣
HM1(Ar.>Tür.)	“ Kul Allah’ındır ve Allah’la birlikte ona malik olan başka bir şey yoktur” s. 87
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“ Allah’ın kölelerinin tek sahibi Allah’tır.” s.57

Tabloda KM’den alıntılanan ifadede geçen “العبد” “kul, köle” anlamlarına gelir. Arapça bağlamda özne “Allah” olduğu için burada kölelik değil kulluk söz konusudur. HM1’e bakıldığında birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. HM2’de ise “kul” yerine “köle” kullanılması çeviriyi Arapça aslından uzaklaştırmıştır.

Tablo 8

KM	هل يتعذر ذلك على رافع السماوات السبع؟! ص ٨٦
HM1(Ar.>Tür.)	“Acaba bu yedi göğü yaratan için zor mudur?” s.113
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	Yedi kat göğü yaratan Allah için o kadar mı zor bunu sağlamak? s.81

Tabloda KM’den alıntılanan dinî ifade, her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Nitekim Türkçede Allah için yedi kat göğü yaratan ifadesi yaygın olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3.4.3.1.2 *HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dinî İfadeler ve Terimler*

Tablo 1

KM	أما المخبر جلس إلى جانب سعيد وراح يعبث بحبات مسبحة ص ١١
HM1(Ar.>Tür.)	Sivil polis ise Said’in yanına oturmuş, tesbihinin boncuklarıyla oynuyordu. s.33
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Komiser, Said’in yanına oturup tespih çekmeye başladı. s.9

KM’den alıntılanan tablodaki cümlede geçen “حبات مسبحة” (tespih boncukları) HM1’de birebir çevrilerek polisin tespih ile oynadığı ortaya konmuştur. HM2’de ise “حبات”

(boncuklar) kelimesi çıkarılarak “tespih çekmeye başladı” şeklinde bir çeviri yapılmıştır. Bağlamda tespih ile oynamak kastedilirken HM2’de tespih çekme ibadeti şeklinde bir anlam ortaya konmuştur.

Tablo 2

KM	قلت لنفسي إذا كان الله قد مد له العمر فسأجد الباب مفتوحا. ص ٢١
HM1(Ar.>Tür.)	"Kendi kendime dedim ki, Allah şayet ona uzun bir ömür vermişse , kapısını açık bulurum. s.43
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Allah sana uzun bir ömür bahş etmişse kapını açık bulacağımı biliyordum. s.18

Tabloda KM’den alıntılanan ifadeyi Said, kendi kendine konuşurken söylemektedir. Her iki hedef metinde de ifadenin birebir çeviri ile aktarıldığı görülür. Öte yandan Arapça kaynak metinde “kendi kendime dedim” ifadesi yer alırken devamında 3.şahıs zamiri (•) (ona) kullanılmıştır. HM1’deki çeviri KM’deki bu detayı yansıtırken, HM2’deki çeviride zamirin değiştirilip 2. şahıs kullanıldığı ve “sana” kelimesiyle aktarıldığı görülür.

Tablo 3

KM	المسدس أهم من الرغبة يا سعيد مهران، المسدس أهم من حلقة الذكر ص ٤٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Tabanca ekmekten daha önemlidir ey Said Mehran. Tabanca, babanın peşi sıra gittiğin zikir halkasından da önemli. s.69
HM2 (Ar.>İng.> Tür.)	bir tabanca bir somun ekmekten daha önemlidir. Baban gibi koşarak gittiğin Sufi ayinlerinden daha önemlidir. s.42

Tabloda KM’den alıntılanan “حلقة الذكر” ifadesine bakıldığında, HM1’de “zikir halkası” şeklinde birebir çevrilmiş olduğu görülür zira Türk tasavvuf kültüründe de benzer uygulamalar olduğu için Türk okurlara “zikir halkası” yabancı bir kavram değildir. HM2’de ise aynı ifade “Sufi ayinleri” olarak aktarılmıştır. İngilizce okurlar için açıklama yapıldığı görülür.

Tablo 4

KM	وبغثة سبح الأذان فوق أمواج الليل الهادئة. - وفرش سجادة الصلاة واتخذ مكانه فوقها وإذا به يتساءل: - ألا تصلى الفجر؟ - فلم يستطع جوابا، إلى هذا الحد بلغ من الإعياء. وأقام الشيخ الصلاة، ص.٦٠
HM1(Ar.>Tür.)	Ve ansızın ezan , gecenin durgun dalgaları üzerinde yüzüverdi. Namazlığı serdi ve üzerindeki yerini aldı. Hiç beklenmedik bir şekilde: “ Sabah namazını kılmıyor musun?” Hiç bir karşılık veremedi. Bu denli bitkindi. Şeyh namaz için kamet getirdi , s.83
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Sabah ezanı gecenin sessiz dalgalarının üzerine yükseldi. ...namaz seccadesini yayıp secdeye durdu ve birden, “ Sabah namazı kılmayacak mısınız?” diye sordu. Said o kadar yorgundu ki cevap veremedi, şeyhin dua etmeye başladığını duymasıyla uykuya dalması bir oldu. s.54

Tabloda verilen koyu renkli ifadelerle sırasıyla bakıldığında KM’den alıntılanan “الأذان” kelimesi için her iki hedef metinde de “ezan” kelimesi kullanılmıştır. “سجادة الصلاة” HM1’de “namazlık” kelimesi, HM2’de “namaz seccadesi” olarak aktarılmıştır. KM’de geçen “الفجر” her iki metinde de “sabah namazı” olarak aktarılmıştır. Buraya kadar her iki hedef metinde de birebir çeviri yapıldığı görülür.

Ancak KM’de yer alan “أقام... الصلاة” ifadesi için HM1’de “namaz için kamet getirdi”, HM2’de “dua etmeye başladı” şeklinde çeviriler yapıldığı görülür. Türkiye’de namaz başlarken “kamet getirme” bilinen bir uygulama olduğu için çeviride “kamet” kelimesi kullanılmıştır. İngilizceden yapılan çeviride ise bu kısım “dua etmeye başlamak” olarak aktarılmıştır.

Örnek 5

KM	العصر، نعم قلت أدعه في نومه، وهداية الله تنزل في أي حال تريدها مشينته ص ٦٢
HM1(Ar.>Tür.)	“İkinci oldu ha!” “Evet. Bırakayım uyusun, dedim. Allah’ın takdiri hangi durumda isterse, hidayeti o zaman iner, dedim.” s.85
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Akşam!” dedi. “Evet. Bırak uyusun diye düşündüm. Allah nimetlerini iradesi doğrultusunda sunar.” s.56

Tabloda koyu renkle verilen “العصر” (ikindi) kelimesi HM1’de birebir “İkindi”, HM2’de ise hatalı olarak “Akşam” şeklinde çevrilmiştir. Koyu renkle gösterilen “هداية الله” ifadesi HM1’de birebir olarak “..hidayeti” HM2’de “Allah’ın nimetleri” şeklinde çevrilmiştir. Cümle sonunda geçen “مشيئته” (Onun-Allah’ın takdiri, dileği, isteği) ise HM1’de Allah’ın takdiri şeklinde yer alırken HM2’de “..iradesi” olarak çevrilmiştir.

HM2’de “ikindi” yerine “akşam”; “hidayet” yerine “nimet” kelimelerinin kullanılması çeviriyi KM’de ortaya konan anlamdan uzaklaştırmıştır.

Tablo 6

KM	إذا صح الافتقار الى الله صح الغنى بالله ص ٦٣
HM1(Ar.>Tür.)	“Şayet Allah’a muhtaçlık doğruysa, Allah’la zengin olmak da doğrudur.” s.86
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	İnsanın Allah’tan yana yoksul olabildiği doğru ise, Allah’tan yana zengin olabileceği de doğrudur. s.57

Tabloda kaynak metinden alıntılanan cümlede geçen “الافتقار الى الله” ve “الغنى بالله” ifadeleri HM1’de birebir çeviri ile aktarılmıştır. HM2’de ise kelime çevirisi yapılmıştır, çeviride geçen “Allah’tan yana zengin olmak” ifadesi bağlamı karşılarsa da “Allah’tan yana yoksul” olmak ifadesi tam olarak kaynak metinde kastedilen “Allah’a muhtaç olmak” anlamını ortaya koyamamıştır.

Tablo 7

KM	أمواتي في قبور البلينا. رحمة الله على الجميع ص ٧٨
HM1(Ar.>Tür.)	“Benim ölümlerim Bellina mezarlarında. Hepsine Allah rahmet etsin.” s. 104
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Hayır, benim bütün akrabalarım el-Balyana’da gömülü, nur içinde yatsınlar ” s.73

KM’de koyu renkle verilen “رحمة الله على الجميع” ifadesinin Türkçe karşılığı “Allah’ın rahmeti hepsinin üzerine olsun” şeklindedir. HM1’de “Allah’ın rahmeti” yerine “Allah rahmet etsin” şeklinde fiil yapısı kullanılarak çeviri yapılmış, HM2’de ise Türkçede yaygın bir deyim olan “nur içinde yatsınlar” ifadesi tercih edilmiştir.

Tablo 8

KM	أعوذ بالله صد ٧٩
HM1(Ar.>Tür.)	“Allah saklasın.” s. 105
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Türkçe çeviride yer almıyor. s.74

KM’deki verilen “أعوذ بالله” ifadesi "Allah esirgesin, “Allah saklasın, Allah korusun, Allah etmesin” anlamlara gibi gelir. Buna göre HM1’de birebir çeviri yapıldığı ancak HM2’de kaynak metinde geçen ifadeye yer verilmediği görülmektedir.

Tablo 9

KM	وإيمانه بالله اعتنق الرضى صد ٨٠
HM1(Ar.>Tür.)	Allah’a olan inancından dolayı adam, razı gelmeyi benimsemişti. s.106
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	..dindarlığından mutluluk duyar. s.75

Hedef metinlere bakıldığında tabloda KM’den alıntılanan “إيمان بالله” ifadesinin, HM1’de birebir çeviri “Allah’a olan inanç” şeklinde aktarıldığı ancak HM2’de “Allah’a iman/inanç” ifadesinin kullanılmadığı sadece “dindarlık” kelimesine yer verildiği, “الرضى” “rıza” mefhumunun “mutluluk” kelimesiyle Türkçeye aktarıldığı görülür. Neticede HM2’nin bağlamdan uzaklaştığı söylenebilir.

Tablo 10

KM	أحلف لك بالطلاق إن شئت! صد ٩٥ أحلف لك بالطلاق بالثلاثة! صد ٩٦
HM1(Ar.>Tür.)	“İstersen eşimi boşama üstüne yemin edeyim.” s. 122 “Eşimin üç defa boş olması üzerine yemin ederim.” s.123
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Neyin üzerine istersen yemin ederim!” s.91 “Şerefim üzerine yemin ederim ki doğruyu söylüyorum!” s.91

Tabloda verilen “أحلف لك بالطلاق” ifadesi “eşini boşanmak üzere yemin etme” anlamına gelen İslami bir yemin olması dolayısıyla Türk okurlara yabancı değildir. Bu bakımdan HM1’de birebir çeviri yapılarak, “Eşimi boşama üzerine yemin edeyim” ya da “Eşimin üç defa boş olması üzerine yemin ederim.” şeklinde birebir olarak çevrilmiştir. HM2’de

ise İngilizcede anlaşılması için bu yemin “Şerefim üzerine yemin ederim” şeklinde uyarlanmıştır.

Tablo 11

KM	أنت مسؤول عن الدنيا والآخرة! ونفخ لنفاد صبره فقال الشيخ الصبر مقدس تقديس به الأشياء.. ص ١١٦
HM1(Ar.>Tür.)	“Sen hem dünyadan hem de ahiretten sorumlusun.” Sabrının tükendiğini göstermek istercesine pofladı. Bunun üzerine Şeyh: “ Sabır kutsaldır. Nesneler, onunla kutsallık kazanır. ” s.144
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Sorumlusun. Hem bu dünyadan hem de öteki dünyadan!” Said bıkkınlıkla iç geçirirken şeyh devam etti: “ Sabır kutsaldır ve her şey onunla kutsanmıştır. ” s.110

KM’de geçen “مقدس” kelimesi her iki hedef metinde de “kutsal” kelimesi ile karşılanmıştır. Öte yandan “تقدس” fiili HM1’de “kutsallık kazanır” olarak birebir çevrilmişken HM2’de “kutsanmıştır” olarak ifade edilmiştir. Türkçede “kutsanma” kelimesi İslami literatürde yaygın değildir, “kutsallık kazanmak” daha yaygın kullanılan bir ifadedir. Buna göre HM1’deki çevirinin daha uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 12

KM	فرأى لدهشته أهل الذكر يفترون الحصر. ص ١٢٠
HM1(Ar.>Tür.)	hayretle ehli zikrin hasır sermekte olduklarını gördü. s.149
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Adamlar hasırlara oturmuşlardı. s.114

Tabloda koyu renkle gösterilen, “أهل الذكر” ifadesinin HM1’de “ehli zikr” olarak okunduğu şekliyle Türkçeye aktarıldığı görülür. Nitekim aynı ifade Türkçede de kullanılmaktadır. HM2’de ise “ehli zikr” ifadesi yerine “adamlar” kelimesinin kullanılması çeviriyi bağlamdan uzaklaştırmıştır. Zira burada tekkede bir araya gelen dervişlerden bahsedilmektedir.

Tablo 13

KM	فقال الشيخ برحمة: التوكل ترك الإيواء إلا إلى الله.. فسأله بإشفاق: هل تتخلي عني؟ معاذ الله.. ص ١١٦
HM1(Ar.>Tür.)	Bunun üzerine Şeyh, acıyarak “Tevekkül, sadece ve sadece Allah’a sığınmaktır” Tedirgin bir halde ona sordu: “Bana sırt mı çeviriyorsun?” “Allah esirgesin!” s.144
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Allah’a güvenmek insanın meskenini O’ndan başka kimsenin bilmemesi demektir. “Eleverir misiniz beni?” “Yo, hayır, Allah korusun.” s.111

Tabloda verilen “التوكل ترك الإيواء إلا إلى الله.” cümlesinin birebir karşılığı “Tevekkül, Allah’tan başkasına sığınmayı terk etmek yani Allah’tan gayrısına sığınmamak” şeklindedir. “التوكل” kelimesi için HM1’de Türkçede de yaygın olarak kullanılan dinî bir terim olması dolayısıyla “tevekkül” kelimesinin kullanıldığı, HM2’de “Allah’a güvenmek” ifadesine yer verildiği; “barınma, sığınma” anlamına gelen “الإيواء” kelimesinin HM1’de fiil olarak “sığınmak” kelimesi ile karşılandığı, HM2’de “sığınma” anlamından uzaklaşılarak “mesken” kelimesi ile çevrildiği görülür. HM2’deki “insanın meskenini O’ndan başka kimsenin bilmemesi” çevirisi bağlamı tam olarak yansıtmamaktadır. KM’deki “معاذ الله” ifadesi “Allah esirgesin!, Allah korusun!” anlamına gelir. HM1’de birebir çevrilmiş, HM2’de ise anlamı güçlendirmek üzere çevirinin başına “Yo, hayır” kelimeleri eklenmiştir.

Tablo 14

KM	وانبثقت من الظلمات أخيلة عن الخلود في كنف الرحمن. ص ١٢٢
HM1(Ar.>Tür.)	Karanlıklardan, Rahman’ın katındaki ebedi hayatın manzaraları görünmüştü. s.150
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Gölgelerden en Rahim olanın himayesi altında yaşayan ölümsüz ruha ilişkin hayaller belirdi. s.116

Tabloya bakıldığında “الرحمن” kelimesi için HM1’de “Rahman”, HM2’de “en Rahim olan” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Arapça aynı kökten türeyen “Rahman” ve “Rahim” isimlerinin anlamlarında farklar olduğu, Rahmân isminin dünya hayatında herkesi, Rahîm isminin ise âhirette sadece müminleri kapsayan ilâhî rahmeti ifade ettiği belirtilmektedir (Topaloğlu, s.415).

Tablo 3.4.3.1.3 *HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Dinî İfadeler ve Terimler*

Tablo 1

KM	وهناك الشيخ متربعا على سجادة الصلاة غارقا في التمتعة ص ١٨
HM1(Ar.>Tür.)	İşte Şeyh orada, seccadenin üzerinde bağdaş kurmuş, kendinden geçmiş bir halde bir şeyler mırıldanıyordu. s.41
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	şeyhin namaz seccadesinde bağdaş kurmuş sessizce dua ettiğini gördü. s.15

Tabloda koyu renkle verilen “سجادة الصلاة” ifadesi “namaz seccadesi” anlamına gelir. Arapçada “سجادة” (seccade) “halı” anlamına geldiği için, üzerinde namaz kılınan halı, örtü veya yaygı anlamında isim tamlaması yapısında “namaz seccadesi” olarak kullanılması ve “namaz” kelimesinin tamlayan olarak ilave edilmesi gerekmektedir. Türkçede ise “seccade” kelimesi sadece üzerinde namaz kılınan yaygı anlamına geldiği için bu kelimenin ayrıca tamlama şeklinde kullanılmasına gerek kalmamaktadır. Bu bakımdan HM1’deki “seccade” kullanımı da HM 2’deki “namaz seccadesi” çevirisi de doğru ve bağlama uygundur.

Tablo 3.4.3.1.4 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dinî İfadeler ve Terimler

Tablo 1

KM	هل أنت ربنا حتى تحاسبني؟ ص ١٣
HM1(Ar.>Tür.)	“Sen Allah mısın ki beni hesaba çekiyorsun?” diye bağırdı. s.35
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Sen Allah mısın ki bana hesap soruyorsun?” s.10

Tabloda KM’den alıntılanan “ربنا” (rabbimiz) ifadesinin, her iki hedef metnin çevirilerine bakıldığında “Allah” kelimesi ile çevrildiği görülür. Burada Türkçe kullanıma uygun olarak “Tanrı mısın” şeklinde bir çeviri de yapılabilirdi.

Tablo 2

KM	فقلت لها لتتزوج على سنة الله ورسوله ص ٧٤
HM1(Ar.>Tür.)	ona “evlenelim” dedin, “Allah ’ın emri, Peygamber’in kavli ile evlenelim.” s.99
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	ona evlenme teklif ettin. Evet, seninle evlenmesini istedin, bildik yasal ve geleneksel Müslüman nikâhı. s.68

KM’de yer alan “لنتزوج على سنة الله ورسوله” ifadesi “Allah ve resulünün sünneti uyarınca evlenelim” anlamına gelir. HM1’de Türkçede kullanılan “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli” ifadesine yer verilmiştir. İngilizce ara dil üzerinden yapılan HM2’deki çeviride bu detay tamamen kaybolmuş yerine “yasal ve geleneksel Müslüman nikahı” ifadesi yer almıştır.

Tablo 3

KM	ولكن بالله اقتلني رحمة بي ص ١٠٧
HM1(Ar.>Tür.)	“Allah rızası için, bana acı ve öldür beni.” s.134
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Beni de öldür, Allah aşkına! ” s.102

Tabloda yer verilen ve KM’den alıntılanan “بالله” (billahî) ifadesi Türkçede de çok kullanılan bir yemindir. Hedef metinlere bakıldığında uyarlanarak çevrildiği görülür. Bağlamı ortaya koymak üzere HM1’de “Allah rızası için”, HM2’de “Allah aşkına” ifadeleri kullanılmıştır. HM2’deki çıkarma yapılarak “bana acı” kısmının çeviriye dahil edilmediği de görülür.

3.4.3.2 Dua ve Beddua İfadeleri

Tablo 3.4.3.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Dua ve Beddua İfadeleri

Tablo 1

KM	أود أن أقول اللهم ارض عني ص ٢٢
HM1(Ar.>Tür.)	“Ey Allahım benden hoşnut ol, demek istiyorum.” s.44
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Allah’ın benden razı olmasını isterim.” s.18

Tabloda KM’den alıntılanan dua cümlesinde geçen “ارض” kelimesi “razı ol, hoşnut ol” şeklinde Türkçeye çevrilebilecek emr-i hâzır yapısıdır. HM1’de birebir çeviri yapılmış, HM2’de ise mastar yapısıyla Türkçeye aktarılmıştır. Her iki çeviri de bağlamı doğru olarak yansıtmaktadır.

Tablo 2

KM	اللهم إنك تعلم عجزى عن مواضع شكرك فاشكر نفسك عني، هكذا قال بعض الشاكرين! ص ٢٣
HM1(Ar.>Tür.)	Şeyh:“Ey Allahım!” dedi, “Sen, sana şükürde ne denli aciz olduğumu bilirsin. Benim yerime kendine teşekkür et.” Böyle der bazı ehli şükür. s.45
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Allah’ım, sana yeterince şükredemediğimi biliyorsun, lütfen benim adıma kendine şükür et!” Böyle dedi minnettarlardan biri.” s.19

Tabloda KM’den aktarılan dua cümlesi, her iki hedef metinde de birebir çeviri ile aktarılmıştır. Cümlemin sonunda geçen “الشاكرين” kelimesinin anlamı “şükredenler”dir. Bu kelime HM1’de “ehli şükür”, HM2’de “minnettarlar” olarak aktarılmıştır. Minnettarlar kelimesinin bağlama tam olarak yansıtmadığı söylenebilir.

Tablo 3.4.3.2.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Dua ve Beddua İfadeleri

Tablo 1

KM	ثم قال بنبرة رجاء ربنا يتم نعمته عليك ص ٣٦
HM1(Ar.>Tür.)	Sonra dilek ifade eden bir ses tonuyla dedi ki: “Rabbimiz senin üzerindeki nimetini tamamlasın.” s. 58
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Allah sana daha çok versin,” temennisinde bulundu. s.31

Tabloda KM’den alıntılanan “ربنا يتم نعمته عليك” ifadesi, HM1’de “Rabbimiz senin üzerindeki nimetini tamamlasın” şeklinde birebir çeviri ile Türkçeye aktarılmıştır. HM2’de ise yine bir dua ifadesi kullanılmakla beraber “Allah sana daha çok versin” şeklinde Arapça aslından biraz farklı bir çeviriyle Türkçeye aktarılmıştır.

Tablo 3.4.3.2.3 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Dua ve Beddua ifadeleri

Tablo 1

KM	لم تضربني يا سعيد؟ ربنا يجحه حيث يكون ص ٩٦
HM1(Ar.>Tür.)	Bana niçin vuruyorsun Said? Her neredeyse canı cehenneme! s.123
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Neden vuruyorsun bana Said? Allah Sidra’nın belasını versin, hangi cehennemdeyse; s.91

KM’den alıntılanan “ربنا يجحه حيث يكون” cümlesinin birebir çevirisi “Her neredeyse Allah onu cehenneme atsın şeklindedir. Bu söz, ilgili kişinin Allah tarafından ceza görmesi için yapılan bir beddua ifadesidir. Türkçeye “Allah cezasını versin, Allah belasını versin” gibi cümlelerle çevrilebilir. HM1’de anlam bir deyim kullanılarak “Her neredeyse canı cehennemel!” şeklinde Türkçe aktarılmıştır. HM2’de ise cehennem kelimesinin yeri değiştirilmiş “her neredeyse” yerine “hangi cehennemdeyse” ifadesi kullanılmıştır, beddua Türkçeye “Allah belasını versin, hangi cehennemdeyse” şeklinde uyarlanarak aktarılmıştır.

3.4.3.3 Ayet ve Hadisler

Tablo 1

KM	﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ وَاقْرَأْ ﴿وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾ ص ٢٤
HM1(Ar.>Tür.)	‘De ki: Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin’ ayetini oku. Şu ayeti de oku: ‘Seni kendim için ayırdım.’ Sonra birinin şu sözünü tekrarladı: s.46
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	‘De ki onlara: Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin’ ve ‘Ben seni kendim için seçtim.’ Şu ayetleri de tekrarla s.20-

Kaynak Metinden alıntılanan ilk ayet Kurân’ı Kerim’de Âli İmran Suresi: 31, ikinci ayet, Tâhâ Suresi: 41’dir. Sure ve ayet numaraları verilmemiş olsa da özel parantez işareti

kullanılmak suretiyle bu kısımların ayet olduğu Arapça kaynak metinde gösterilmiştir. Her iki hedef metinde ayetlerin meali verildikten sonra sure ve ayet numaraları dipnotta belirtilmiştir.

Tablo 2

KM	تَقْشَعِرْ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ص ٥٩
HM1(Ar.>Tür.)	Ondan dolayı Rablerinden korkanların tüyleri ürperir, sonra da Allah'ın zikrine derileri ve kalpleri yumuşar. s.82-83
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Dindar ve Allah korkusu taşıyanlar nasıl da ürkecek, korku içinde uzaklaşacaklardı ondan - Allah'ın adının tekrarlanması onları yatıştırıp yüreklerini yumuşatıncaya kadar. s.53

KM'de verilen ifade, Zümer Suresi, 23. ayette geçmektedir. Arapça metinde ayet olduğuna dair bir işaret yoktur. HM1'de meal verildikten sonra dipnotta sure ve ayet numarası gösterilmiştir. HM2'de ise yorum katılarak Türkçeye aktarılmış, ifadenin bir ayet olduğuna işaret edilmemiştir.

Tablo 3

KM	ورتل الشيخ بصوت هامس "إن هي إلا فتنتك" ص ١١٧، ١١٨
HM1(Ar.>Tür.)	Şeyh, fısıltılı bir şekilde "Bu senin imtihanından başka bir şey değildir" ayetini okudu. s.144-145, 146.
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Şeyh fısıltıyla gizemli bir ilahi okumaya başladı. "Rabbim, evrenin bütün güzellikleri Sen'in eserin." s.111,112.

Tabloda koyu renkle verilen ifade A'raf Suresi, 155.ayettir. Arapça kaynak metinde sure ve ayet numarası verilmemiş olsa da cümlemin başındaki "رتل" ifadesi "Kuran tilavet etmek" anlamına geldiği için devamında tırnak içindeki ifadenin ayet olduğu anlaşılmaktadır. HM1'de "...ayetini okudu" ifadesi şeyhin Kuran okuduğuna işaret etmekte, çeviride verilen mealden sonra dipnot ile sure ayet numarası gösterilmektedir. HM2'de yer alan "gizemli bir ilahi okudu" ifadesi ise şeyhin Kuran okuduğunun anlaşılmamış olduğunu göstermekte, öte yandan ayet için verilen anlam da meali doğru olarak yansıtmamaktadır.

Tablo 4

KM	واذكر ربك إذا نسيت صد ١١٧
HM1(Ar.>Tür.)	“Unuttuğun zaman Rabbini an.” s.145
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	“Unuttuğun zaman Rabbinin adını an.” s.112

Tabloda koyu renkle verilen ifade Kehf Suresi, 24.ayettir. Arapça kaynak metinde ifadenin Kuran’dan alıntılandığı gösterilmemekle birlikte her iki hedef metinde de dipnot bilgisi olarak sure ve ayet numarası verilmiş, ek olarak HM2’de yayıncı notu şeklinde dipnotta ayetin devamı ile birlikte meali verilmiştir. HM1’de Kehf suresi dipnotta hatalı olarak Keyf şeklinde yazılmıştır.

A’raf Suresi, 155, ayet için HM2’de verilen hariç diğer mealler Diyanet meali ile uyumludur.

3.4.4 ETNOGRAFİK ÖGELER

Romanda yer alan etnografik ögeler, kişi Adları, ünvanlar, yiyecek ve içecekler, kıyafetler, para birimleri, küfürler, aletler, ev eşyaları.... vb aşağıdaki başlıkların altında incelenecektir.

3.4.4.1 Kişi Adları

Kişi adları kişilerin ad ve soyadlarını içerir (Howard, 2009), romanda geçen kişi adları ve lakaplar şu şekildedir:

Tablo 3.4.4.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kişi Adları**Tablo 1**

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
نبوة عليش صد ٧	Nebeviyye Aliş s.29	Nebeviyye İliş s.5
سنا صد ٧	Sena s.29	Sena s.5

Tablo 1 (Devam)

سعيد مهراڻ ص ٩	Said Mahran s.31	Said Mahran s.7
عليش سدره ص ١٥	Aliş Sidre s.37	İliş Sidra s.12
الشيخ على الجنيدى ص ٢٦	Şeyh Ali el-Cüneydi s. 48	Şeyh Ali el- Cüneydi s.23
شعبان حسين ص ٦٤	Şaban Hüseyin s. 89	Şaban Hüseyin s.58
نبوية سليمان ص ٦٥	Nebeviyye Süleyman s.89	Nebeviyye Süleyman s.59
الزيات ص ٧٤	Zeyyat s.99	el-Zeyyat s.68
شلبية ص ٩٢	Şelbiyye s.119	Şalabiyya s.87

KM'deki kişi isimlerinin, genellikle okunduğu gibi Türkçe telaffuza uygun şekilde hedef metinlere aktarıldığı görölmektedir. Ancak HM2'de İngilizce üzerinden Türkçeye aktarım yapıldığı için bazı seslerde değişmeler görölür. İngilizcede “a” harfi “e” olarak telaffuz edildiği halde “a” harfi olduğu gibi bırakılınca, “Şelebiyye” olarak telaffuz edilen kelime “Şalabiyya” şeklinde okunmuştur. “Aliş Sidre” ismi için HM2'de “İliş Sidra” ifadesi kullanılır. Aliş isminin Arapça aslındaki ilk harfi olan ayn harfi fethalı olarak “a” şeklinde okunması gerekirken kesralı olarak “i” şeklinde telaffuz edilmiştir. HM2'de “ez-Zeyyat” isminde Arapçadaki “ال (el)” korunmuştur, ancak “ز” şemsi harf olması sebebiyle ez-Zeyyat okunması gerekirken el-Zeyyat olarak okunmuştur.

Tablo 3.4.4.1.2 *HM1 'de Birebir, HM2 'de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kişi Adları*

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
فالحسين لكم ص ٦١	Çünkü Hüseyin sizindir s.58	Hüseyin Efendimiz artık sizin, s.56

Tabloda KM'den alıntılanan “الحسين” (Hüseyin) ifadesi romanda tekkede okunan bir ilahinin sözlerinde geçmektedir. Hüseyin ile Hz. Peygamberin torunu Hz. Hüseyin kastedilmektedir. HM1 'de Hüseyin kelimesi için dipnot verilerek Hz. Hüseyin açıklaması yapılmıştır. HM 2'de ise “efendimiz” kelimesi eklenerek “Hüseyin Efendimiz” şeklinde çevrilmek suretiyle bağlam ortaya konmuştur.

Tablo 2

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
عنتره ص ٩١	Antara s.118	Kahraman s.87

Tabloda verilen kişi ismi, İslam öncesi dönemde Arap Yarımadasında yaşamış ünlü Arap savaşçısı Antara bin Şeddad'ı işaret etmektedir. HM1'de bu ismin kaynak metinde geçtiği şekilde aktarıldığı görülmektedir. HM2'de ise özel isim yerine “kahraman” şeklinde çevrilmiştir. Bu durumda Arap kültürüne ait önemli bir tarihî figürün adı çeviride zikredilmeyerek, bağlamdan uzaklaştırıldığı görülür.

3.4.4.2 Ünvanlar

Tablo 3.4.4.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Ünvanlar**Tablo 1**

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
السجان عبد ربه ص ٤٠	Gardiyan Abdu Rabbihi s.63	Gardiyan Abd Rabbuh s.36
عشماوي ص ٥٨	Cellat s. 138	Cellat s.51
عم مهران ص ٨٠	Amm Mehran s.106	Amm Mahran s.75

Tabloda kaynak metinde geçen ünvanların hedef metinlerde birebir çevrildiği örnekler görülmektedir. Öte yandan isimlerin okunuşlarında bazı farklar olduğu da görülür. HM1'de Rabbihi olarak okunan isim HM2'de Rabbuh okunmuş, HM1'de Mehran olarak okunan isim, HM2'de Mahran olarak okunmuştur. Son satırda gösterilen “عم” kelimesi Türkçede “amca” anlamına gelmekle birlikte her iki hedef metinde de okunduğu şekilde bırakılıp Türkçeye çevrilmemiştir.

Tablo 3.4.4.2.2 HM1'de Birebir, HM2'de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Ünvanlar

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
معلم بياضة ص ٩	Beyâza Usta s.31	Beyaza Bey s.7
معلم عليش ص ١٠	Aliş Usta s.32	İliş Bey s.8
الأستاذ رءوف علوان ص ٢٧	Üstad Rauf Alvân s.49	Rauf İlvân s.23
معلم طرزان ص ٤٣	Tarzan Usta s.66	Bay Tarzan s.39

KM'den alıntılanan ve tabloda yer verilen isimler ve lakaplar incelendiğinde şu değerlendirmeler yapılabilir:

HM1'de genellikle isimler Arapça okunuşlarına uygun, ünvan/lakaplar ise bağlama uygun şekilde Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. HM2'de ünvanların Türkçe çevirilerinin bağlamı tam olarak yansıtmadığı söylenebilir. Zira Mısır'da “usta” anlamında kullanılan “معلم” kelimesi HM2'de “Bey” veya “Bay” olarak Türkçeye çevrilmiştir. Oysa “معلم” ifadesinin “usta” olarak karşılanması kültürün yansıtılması bağlamında daha uygundur. Ayrıca “öğretmen, hoca, üstad” olarak Türkçeye aktarılacak “الأستاذ” kelimesinin çevirisine HM2'de yer verilmediği görülmüştür. Öte yandan hedef metinlerde İsimlerin okunuşu açısından bazı farklar olduğu da tespit edilmiştir. HM1'de Alvân olarak aktarılan “علوان” kelimesi HM2'de “İlvân” şeklinde okunmuştur.

Tablo 2

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
المخبر حسب الله ص ١٠	Sivil polis Haseballah s.33	Komiser Hasaballah s.8

KM'de verilen kişi ismi “المخبر حسب الله” sıfat tamlaması yapısındadır. “المخبر” “haber veren, muhbir, casus, gizli polis, sivil polis” gibi anlamlar verilerek Türkçeye çevrilebilir. Ancak “komiser” çevirisinin kaynak metindeki anlamı yansıtmadığı söylenebilir.

3.4.4.3 Yiyecek ve İçecekler

Yiyecek ve içecekler kategorisi belirli bir kültüre ait yiyecek ve içecek adlarını kapsamaktadır. (Blažyte ve Liubinienė, 2016, s.50), romanda yer alan yiyecek ve içecekler şu şekildedir:

Tablo 3.4.4.3.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Yiyecek ve İçecekler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin2 (Ar.>İng.>Tür.)
تفاحة ص ٣٢	Elma s.54	Elma s.28
الشاي ص ٤٤	Çay s.67	Çay s.39
حليب ص ٦٠	Süt s.83	Süt s.54
الطحينة ص ٧٨	Tahine s.104	tahine s.73
القصب ص ٨٩	şeker kamışları s. 116	şekerkamışı s.85
تينا وخيزا ص ١١٥	İncir ve ekmek s.143	Ekmek ve incir s.109
الكباب ص ١١٠	kebab s.138	pişmiş et s.106
شواء وتينا وقلة ماء ص ١٢٠	kızartılmış et, incir ve biraz da su s.149	pişmiş eti, incirleri ve sürahiyi s. 114

Tabloda KM’den aktarılan örnekler incelendiğinde her iki hedef metinde de birebir çeviri yapıldığı görülüyor. Sadece KM’deki “كباب” kelimesinin, HM2’de pişmiş et olarak çevrilmiş olduğu, bu çevirinin bağlamda kastedilen anlamı tam olarak yansıtmadığı söylenebilir.

Tablo 2

KM	فتناول قطعة من البسطرمة ص ٣٢
HM1(Ar.>Tür.)	Bunun üzerine bir parça pastırma aldı. s.54
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Said bir dilim pastırma aldı. s. 28

Tabloda KM’den alıntılanan koyu renkli ifade “البسطرمة” (pastırma) zaten Türkçeden Arapçaya geçmiş bir kelimedir ve Mısır’da da “baharatlı kurutulmuş et” anlamında kullanılmaktadır. Bu kültürel geçiş dolayısıyla HM1’deki “bir parça pastırma” ve HM2’deki “bir dilim pastırma” çevirilerinin bağlamı tam olarak ifade ettiği söylenebilir.

Tablo 3

KM	فذهب إلى المطبخ فوجد في الصحاف كسر من الخبز وفتات لحم عالقة بالعظام وبعضا من البقدونس صد ١١٠
HM1(Ar.>Tür.)	Mutfağa gittiğinde, tabaklarda bir parça ekmek , kemiklere yapışık bir miktar et artığı ve biraz da maydanoz buldu. s.137
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Yıkanmamış tabaklarda ekmek parçaları , kemiklerin üzerinde et parçaları ve biraz maydanoz buldu. s. 105

KM'den geçen cümlelerin hedef metinlerdeki çevirisine bakılırsa, her iki metinde de birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı görülür.

Tablo 3.4.4.3.2 HM1 'de Birebir, HM2 'de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Yiyecek ve İçecekler

Tablo 1

KM	ومع ذلك فقد جاء واحد بلقمة الغداء صد ٦٢
HM1(Ar.>Tür.)	Gerçekten de birisi bir lokma yiyecek getirdi. s.85
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Ama bir adam bana öğle yemeğimi getirdi. s.56

Tabloda KM'den alıntılanan “لقمة الغداء” ifadesi birebir çeviri ile “öğle yemeği lokması” anlamına gelir. “لقمة” kelimesinin karşılığı olarak “bir lokma” ifadesi azlıktan kinaye olduğu için, “bir lokma yiyecek” şeklinde çevrilmesi kaynak metinde kastedilen anlamı doğru olarak karşılar. Öte yandan HM2'deki “öğle yemeği” ifadesinin ise kaynak metnin bağlamındaki “azlık” durumunu tam olarak yansıtmadığı söylenebilir.

Tablo 2

KM	وأقبلت نور في غاية من الإعياء محملة بالطيبات صد ١٠١
HM1(Ar.>Tür.)	Nur, damak zevkine hitap eden şeylerle , son derece bitkin bir halde geldi. s.128
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Nur bitkin geldi eve, yemek ve içki poşetleriyle .s.96

Arapçada “طيبات” kelimesi “lezzetli, güzel, damak zevkine hitap eden yiyecekler” anlamında kullanılır. KM'deki geçen “طيبات” kelimesi HM1'de “damak zevkine hitap

eden şeyler” şeklinde açıklama yapılarak çevrilmiştir. HM’de ise “yemek ve içki poşetleriyle” ifadesi kullanılmıştır. HM1’de Arapçada kastedilen anlamın daha doğru yansıtıldığı görülür.

Tablo 3.4.4.3.3 *HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Yiyecek ve İçecekler*

Tablo 1

KM	وجاءت نور حاملة الشواء والشراب والجرائد ص ٩٠
HM1(Ar.>Tür.)	Nur, kızartma et, içecek ve gazetelerle geldi s.117
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	elinde ızgara et, içki ve gazetelerle Nur girdi içeri.s.86

KM’de geçen “الشواء” ızgara anlamına gelir, HM1’de “kızartma et” şeklinde; HM2’de ise birebir çeviri yapılarak “ızgara et” şeklinde aktarılmıştır. KM’de geçen “الشراب” Mısır’da özellikle alkollü içecekler için kullanılan bir kelimedir. HM1’de bu kelimenin çevirisinde kullanılan “içecek” kelimesi ise “su, meyve suyu, çay, kahve” gibi genel kapsamda her türlü içeceği ifade ettiği için bağlamı tam olarak yansıtmamaktadır. Öte yandan HM2’de kullanılan “içki” kelimesinin Arapça metinde geçen “الشراب” için daha uygun bir karşılık olduğu söylenebilir.

Tablo 3.4.4.3.4 *Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Yiyecek ve İçecekler*

Tablo 1

KM	تعال الى الدكان لنشرب الشربات ص ٩
HM1(Ar.>Tür.)	“Haydi gel de dükkana gidip bir şeyler içelim” dedi. s.32
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Dükkana buyur, soğuk bir şeyler içip kutlayalım. s.8

KM’de geçen “الشربات” kelimesi ile Mısır’da yaygın olarak düğünlerde, kutlamalarda tüketilen kırmızı renkli soğuk bir içecek kastedilmektedir. HM1’deki “bir şeyler içelim” ve HM2’deki “soğuk bir şeyler içip” ifadeleri genel bağlamı yansıtmakla birlikte HM2’de cümle sonuna eklenen “kutlayalım” fiili, ifadenin mecaz anlamını da ortaya koymaktadır. Mısır kültüründe “şerbet” içeceğinin soğuk olması ve kutlamalarda tüketilmesi ayrıntısının sadece HM2’de yer aldığı söylenebilir.

Tablo 2

KM	يشاهد صفى المريدين تحت ضوء الفانوس ويقضم دومة وينعم بسعادة عجيبة ص ٢٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Fanusun ışığında iki sıradan oluşan müritleri izler şeker kamışı çiğner ve garip bir mutluluk yaşırdı. s.44
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Huşu içinde meyve yerken bir yandan da müritleri seyrederdi fenerin ışığında. s.19

KM’de yer alan “دومة” kelimesi, doum meyvesini ifade eder. Bilimsel olarak bilinen adıyla “Hyphaene Thebaica”, Güney Mısır’da ve Sudan’da yaygın olarak bulunan bir palmiye ağacının meyvesidir. Mısır’da çok eski zamanlardan beri bilinen bu meyve Firavunlar tarafından da gıda ve tedavi için kullanılmıştır (http-1). Türk kültüründe bilinmeyen bu meyvenin çevirisinde HM1’de “şeker kamışı”, HM2’de ise “meyve” kelimeleri kullanılarak bağlam ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çevirilerde Arapça anlamdan uzaklaşıldığı kültürel detayın Türk okurlara tam olarak yansıtılamadığı söylenebilir.

Tablo 3

KM	وصحاف فواتح شهية ص ٣٠
HM1 (Ar.>Tür.)	iştah açıcı tabak tabak ön yiyecek s.53
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	meze tabakları s.27

KM’deki “فواتح شهية” ifadesi, HM1’de “ön yiyecek”, HM2’de “meze” olarak aktarılmış ve günümüzde Türkçede genellikle “başlangıç tabağı” olarak ifade edilir.

Tablo 4

KM	وليمة! معي العجائى وتسباس ومانولى! ص ٧٦
HM1(Ar.>Tür.)	“Ziyafet var! Kebap, tisbas ve manuli aldım” s.101
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	bir ziyafet çekelim! Eve bir restoran, bir mezeci ve bir pastane getirdim. s.71

Tabloda KM’den aktarılan ifade Nur’un eve geldiğinde, evde bulunan Said Mehran’a söylediği bir cümledir. Öncelikle “وليمة” kelimesi “ziyafet, şölen, davet yemeği” demektir. Her iki hedef metinde de bu kelime Türkçeye birebir aktarılmıştır. Cümlemin devamında

yer alan “العجائى وتسباس ومانولى” kelimeleri bazı yiyecek ve içecek dükkân ve markalarının isimleridir. Mısır yereline has bu isimlerin hedef metinlerde farklı yöntemlerle Türkçeye aktarıldığı görülür. HM1’de “Kebap, tisbas ve manuli” şeklinde ilk kelime kebab olarak, diğerleri okunduğu gibi bırakılarak Türkçeye çevrilmiş, “tisbas ve manuli”nin içecek markası olduğu dipnot bilgisi ile paylaşılmıştır. HM2’de ise bu kelimeler “bir restoran, bir mezeci ve bir pastane” şeklinde marka adları verilmeksizin genel ifadelerle Türkçeye aktarılmıştır. Sonuçta Arapça metinde geçen bu kelimeler Türkçede bilinmeyen dükkanların ve markaların adları olduğu için Türkçeleştirilirken çevirmenlerin çözüm olarak farklı yöntemlerle bağlamı oraya koydukları söylenebilir.

3.4.4.4 Kıyafetler

Romanda kültürel özellikler içeren kıyafetler ve bunların çevirileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.4.4.4.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Kıyafetler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
طاقية بيضاء ص ١٩	beyaz bir takke s.41	beyaz bir takke s.16
روب ص ٤٠	Robdöşambr s.63	Robdöşambr s.36
الجاكتة ص ٥١	Ceket s.74	Ceket s.46
قماشا ص ٧٨	Kumaş s.104	Bir parça kumaş s.63
بدلته ص ١٢٠	Elbisesi s.148	giysileri s.114

Tabloda verilen KM’de geçen ifadelerin çevirilerine bakıldığında her iki hedef metinde de birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı görülmektedir.

Tablo 3.4.4.4.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Kıyafetler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1(Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
جلباب مقلم ص ١٠	çizgili bir cilbabı s.33	çizgili urba s.8
جلباب فضفاض ص ١١	kabarık bir cilbab s. 33	kabaran bol bir entari s.9

Arapçada “جلباب” kelimesi, tek parçadan oluşan uzun ve geniş geleneksel bir giysi için kullanılır. HM1’de kelime olduğu gibi bırakılarak Türkçeye aktarılmıştır. HM2’de ise “urba” veya “entari” olarak çevrilmiştir. Ayrıca “bol” kelimesi eklenerek anlam güçlendirilmiştir.

Tablo 2

KM	وتبدت في فستان أبيض أنيق وشبشب أبيض كشف عن أصابع قدميها المخضوبتين ص ١٤
HM1(Ar.>Tür.)	Üstünde zarif beyaz bir fistan , ayaklarında da boyalı parmaklarını gösteren beyaz bir terlik vardı. s.36
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Üzerinde güzel beyaz bir elbise vardı, ayağındaki önü açık terlik lerinden kınalı parmakları görünüyordu. s.11

Tabloda yer verilen ve Arapçada “fustân” olarak telaffuz edilen “فستان” kelimesi Türkçede “fistan” telaffuzuyla elbise anlamında kullanılır. HM1’de “fistan”, HM2’de “elbise” olarak Türkçeye çevrilmiştir. KM’deki “أنيق” sıfatı için HM1’de “zarif”, HM2’de “güzel” ifadesi kullanılmıştır. KM’de yer alan “شبشب” her iki metinde de “terlik” olarak çevrilmiş, ancak terlik için kaynak metinde yer alan “beyaz” sıfatı sadece HM1’de çeviriye aktarılmıştır.

Tablo 3

KM	فوقف بين قوم بدا فيهم غريب المنظر ببذلة الزرقاء وحذاء المطاط ص ٢٧
HM1(Ar.>Tür.)	Bu insanlar arasında mavi takım elbisesi ve kauçuk ayakkabıları yla çok tuhaf görünüyordu. s.49
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	... lacivert takım elbisesi ve elbise ve spor ayakkabıları yla ait olmadığı kalabalığa karıştı.s.24

KM’deki “بذلة الزرقاء” ifadesi HM1’de “mavi takım elbise”, HM2’de “lacivert takım elbise” olarak çevrilmiştir. “الزرقاء” sıfatı için “mavi” karşılığının daha uygun olduğu söylenebilir. “الحذاء المطاط” için HM1’de “kauçuk ayakkabı”, HM2’de “spor ayakkabı” ifadesi kullanıştır. “المطاط” kelimesi için kullanılan her iki çevirinin de bağlamı karşıladığı söylenebilir.

Tablo 4

KM	كاشفا عن قميص طحيني متبلد بالعرق والغبار صد ٦٧
HM1(Ar.>Tür.)	Said ceketini çıkartınca, ter ve tozdan sadır gibi olmuş tahinsi gömleği ortaya çıktı. s.91
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Ceketini çıkarıp kanepeye fırlattı. Kahverengi gömleği ter ve toz kaplıydı. s.62

Tabloda verilen örnekte geçen “قميص طحيني” ifadesi “tahin renginde bir gömlek veya açık kahverengi bir gömlek” anlamına gelir. HM1’de “طحيني” kelimesi birebir çeviri ile “tahinsi” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Nitekim “tahin” Türk mutfak kültüründe de yaygın olarak kullanıldığı için “tahinsi veya tahin rengi” ifadesi Türk okura yabancı değildir. Ortadoğu ve Akdeniz kültüründe “tahin” yaygın olarak kullanıldığı için bir sıfat olarak renk belirtmesi normaldir ancak İngilizceye çevrilirken muhtemelen bu detay kaybolarak “kahverengi” şeklini almıştır. İngilizceden çevrilen HM2’de kullanılan “kahverengi” kelimesi “açık” sıfatına yer vermediği için kaynak metinde kastedilen rengi tam olarak ifade edememiştir.

Tablo 5

KM	ارتدى بدلة الضابط على سبيل التجربة صد ٧١
HM1 (Ar.>Tür.)	Denemek için subay elbisesi giydi. s.95
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Türkçe çeviride yer almıyor. s.65

KM’de geçen “بدلة الضابط” ifadesi HM1’de “subay elbisesi” olarak birebir çeviri ile Türkçeye aktarılmıştır. HM2’deki çeviride ise bu ifadeye yer verilmemiştir.

Tablo 6

KM	وعصبت شعرها بمنديل أحمر، وراحت تملأ الأكواب صد ٧٧
HM1(Ar.>Tür.)	Nur, kırmızı bir mendille saçlarını bağladıktan sonra kadehleri doldurmaya koyuldu. s.103
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Nur başına kırmızı bir eşarp bağladı ve iltifata gülümseyerek karşılık verip bardaklara şarap koydu. s.72

“منديل” Arapçada “mendil, eşarp, fular, başörtüsü” anlamında kullanılan bir kelimedir. Mısır’da ise “saça bağlanan küçük bir eşarp veya fular” olarak kullanılması yaygındır.

Kaynak metinde Nur’un mendille saçlarını bağladığı ifade edilmektedir, burada saçını örttüğü değil önden bandana ile bağladığı anlaşılmaktadır. HM1’de birebir çeviri yapılırken, HM2’de “saçlarını” ifadesi çeviride kullanılmamış ve cümle “başına eşarp bağladı” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Bu yüzden HM2’de Nur’un saçlarını örttüğü mü yoksa bağladığı mı tam olarak anlaşılamamaktadır.

Tablo 7

KM	ونضت عنها ثيابها إلا قميصا شفافا ص ٩١
HM1(Ar.>Tür.)	Nur, giysilerini üzerinden çıkardı. Üstünde sadece şeffaf bir gömlek kaldı. s.118
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Nur külotuna kadar soyundu. s.87

Tabloda verilen KM’de geçen “قميص شفاف” Türkçede “şeffaf bir gömlek” anlamına gelir. İfade HM1’de birebir çevrilirken, HM2’de yorumlama yapılarak çevrildiği görülür. HM1’deki çevirinin anlamı daha doğru yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3.4.4.4.3HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Kıyafetler

Tablo 1

KM	فجرى إليه بجلبابه وصندله صائحا ” أمي ... الدم “ ص ٨١
HM1(Ar.>Tür.)	O da cilbabı ve terlikleriyle , “annem.. kan..” diye bağırarak ona koşmuştu, s.108
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	...sen üzerinde cellabiye ayağında sandaletle ona doğru atılıp “Annem! Kanaması var!” diye haykırdın. s.76

KM’de geçen ve Arapçada “cilbâb” olarak telaffuz edilen “جلباب” kelimesi HM1’de cilbab, HM2’de ise “cellabiye” olarak aktarılmıştır. Arapçada cilbâb ve cellâbiye “uzun elbise” anlamına gelir. Türk kültüründe erkekler elbise giymedikleri için bu kültürel detayı yansıtmak üzere “جلباب” kelimesi çevirilerde Arapça olarak bırakılmış görünüyor. KM’deki “صندل” kelimesi ise Türkçede “sandalet” anlamına gelir, HM1’de “terlik”, HM2’de “sandalet” olarak kullanılmıştır.

Tablo 2

KM	مد بصره إلى حيث استلقت الأم على مقعد وثير بثوب كالسخام صد ٨١
HM1(Ar.>Tür.)	...bakışlarını, annenin kurum gibi giysileriyle yumuşacık bir koltuğa uzandığı yere doğru çevirmişti.s.108
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	batmış elbisesiyle yumuşak kanepenin üzerinde yatan annene baktı. s.77

Tabloda verilen KM’de geçen “ثوب” kelimesi “elbise” anlamına gelir. HM1’de genel anlamlı “giysi” kelimesi kullanılır, HM2’de “elbise” şeklinde çevrilmiştir. Bağlam açısından her iki çeviri de uygundur.

3.4.4.5 Para ve Ölçü birimi

Para ve ölçü birimleri kategorisi, toplumdan topluma farklılık gösteren para, uzunluk, ağırlık gibi ölçü birimlerini kapsamaktadır (Blažyte ve Liubinienė, 2016:54). Ele alınan romanda verilen örnekler sadece para birimleridir ve şu şekilde çevrilmiştir:

Tablo 3.4.4.5.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Para ve Ölçü birimi**Tablo 1**

KM	كانت لديها أموال، أموال طائلة صد ١٣
HM1(Ar.>Tür.)	“Ona servetimi bırakıp gittim, çok miktardaki servetimi.” s.35
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	Bütün paramı ona verdim, az para da değildi. s.11

KM’de geçen “أموال” kelimesi “servet, para, mal, mülk” gibi kelimelerle Türkçeye çevrilebilir. HM1’de “servet”, HM2’de “para” ifadesi tercih edilmiş, her iki hedef metinde de bağlam doğru yansıtılmıştır.

Tablo 2

KM	ولا ملیم! صدقوني يا رجال صد ١٣
HM1 (Ar.>Tür.)	“Bir kuruş bile yoktu, İnanınız ki beyler”. s.35
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Tek kuruş yoktu, inanın bana dostlarım. s.11

KM’de geçen “مليم” “binde bir, Mısır cüneyhinin binde biri” anlamındadır. En küçük para birimini ifade için kullanılır. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılmıştır, çeviriler bağlamı doğru yansıtmaktadır.

Tablo 3

KM	ومالي، النقود والحلي، استولى عليها، وبها صار معلما قد الدنيا صد ٢٤
HM1 (Ar.>Tür.)	“Mallarım, paralarım, mücevherlerim”... Hepsinin üzerine oturdu. Bu sayede nüfuzlu bir adam haline geldi. s.46
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Sahip olduğum her şeyi aldı, para, mücevher. Büyük adam oldu. s.20

Tabloda KM’de koyu renkli verilen ifadelerle bakıldığında HM1’de “مالي” kelimesinin “mallarım” şeklinde, HM2’de “sahip olduğum her şey” olarak ifade edildiği görülür. “النقود والحلي” kelimeleri ise HM1’de “paralarım, mücevherlerim” şeklinde, HM2’de “para, mücevher” olarak tekil yapıda Türkçeye aktarılmıştır. Her iki hedef metindeki çevirinin de bağlama uygundur.

Tablo 3.4.4.5.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Para ve Ölçü birimi

Tablo 1

KM	فيلا فاضل باشا وقد خرجت من زيارتها بألف جنيه، وقرط ماسي نادر من فيلا الممثلة كواكب صد ٣٠
HM1(Ar.>Tür.)	Burası Fadıl Paşa Haseneyn’in villası. Burayı ziyaretten tam bin Cüneyh çıkartmıştım. Sanatçı Kevâkib’in villasın dan da ender bulunan elmas bir küpe... ”s.52-53
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Ziyaretimin bana bin lira gelir sağladığı Fadıl Hüseyin Paşa’nın villası örneğin, sonra film yıldızı Kavakib’in bir çift muhteşem elmas küpe edindiğim villası.”. s.27

Tabloda KM’de koyu renkli verilen “جنيه” kelimesi, “Cüneyh” Mısır’ın resmi para birimidir. Çeviride HM1’de olduğu gibi bırakılarak “bin Cüneyh” ifadesinin, HM2’de ise cüneyh yerine lira kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Türkçeye aktarılırken lira yerine cüneyh kullanımının olaylar Mısır’da geçtiği için kültürel farkı daha iyi yansıttığı söylenebilir. Tabloda verilen ikinci ifade “قرط ماسي” ise her iki hedef metinde de birebir çevrilmiştir.

Tablo 2

KM	وأخرج رءوف حافظة نقوده فأعطاه منها ورقتين من ذات الخمسة الجنيهات ص ٣٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Rauf cüzdanını çıkartıp ona iki adet beş cüneyhlik kağıt para vererek. s.58
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Rauf cüzdanını çıkarıp iki elli liralık banknot uzattı. s.31

KM'deki ifade HM1'de “iki adet beş cüneyhlik kağıt para” şeklinde; HM2'de ise “iki elli liralık banknot” şeklinde aktarılmıştır. HM2'de yer alan “iki elli liralık” çevirinin hatalı olduğu görülmektedir. HM1'de yer alan “Cüneyh” kullanımının kültürü yansıtmada bağlamında daha uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 3

KM	قنع سعيد بعشرة جنيهات ص ٩٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Said on Cüneyhle yetindi. s.123
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Said on lirayla yetindi. s. 92

KM'de geçen ifade HM1'de “cüneyh”, HM2'de “lira” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır.

Tablo 3.4.4.5.3 Hedef Metinlerde Türkçeye Uyarlanan Para ve Ölçü birimi

Tablo 1

KM	حياتك بالملايم وموتك بألف جنيه ص ١٠٦
HM1 (Ar.>Tür.)	Senin hayatta kalmanın kuruş değerinde, ölümünün ise bin Cüneyh değerinde s.133
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	hayatına üç kuruş , ölümüne binlerce lira . s.101

KM'de koyu renkle verilen ifadelerin çevirilerine bakıldığında, Arapçada kullanılan para birimleri için HM1'de “cüneyh ve kuruş”, HM2'de ise “lira ve kuruş” ifadelerinin kullanıldığı görülür. KM'de geçen “ملايم” “kuruşlar” kelimesi HM1'de “kuruş”, HM2'de “üç kuruş” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Arapçada “ملايم” azlıktan kinaye olarak kullanılır, “kuruşlar” şeklinde birebir çevirisi Türkçede anlaşılır olmayacağı için “kuruş” veya “üç kuruş” çevirisinin tercih edildiği düşünülmektedir. Türk kültüründe “Hayatın kuruş, ölümün milyon” şeklinde bir deyim bulunduğundan, Türkçeye yapılan çevirilerde mecazi anlamın kayba uğramadığı söylenebilir.

3.4.4.6 Küfürler

Romandaki küfür ifadelerinin çevirileri şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.4.4.6.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Küfürler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
يا جرب الكلاب صد ١٢	ey uyuz köpekler?! s.34	uyuz köpekler! s.9

Tabloda verilen “جرب الكلاب” her iki hedef metinde de birebir çevrilmiştir. Türkçede de bu şekilde bir hakaret olduğu için kültürel detayın tam olarak yansıtıldığı söylenebilir.

Tablo 3.4.4.6.2 HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Küfürler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
يا ابن الثعلب صد ١١	Kurnaz adam s.33	kurnaz orospu çocuğu seni. s.8
يا ابن الأفعى! صد ١٣	ey yılanın oğlu! s.35	yılan seni! s.11
بيضة الكلب! صد ٩٤	Beyâza köpeği ?! s.121	köpek seni!" s.90
يا كلاب! صد ١٢٤	“Ey köpekler!” s.153	Köpek herifler! s.119

Tabloda verilen küfürleri incelendiğinde HM1’de hepsinin birebir çevrilmiş olduğu görülür. HM2’de ise bazen ekleme bazen de çıkarma yapılmıştır. İlk satırda yer alan hakaret için HM2’de verilen “orospu çocuğu” karşılığının Mısır’da kullanılmakla beraber Necib Mahfuz tarafından romanda kullanılmamış olması sebebiyle çeviride yer alması hatalıdır. Diğer küfürler için her iki hedef metinde de kullanılan çevirilerin bağlamı doğru olarak yansıttığı söylenebilir.

3.4.4.7 Aletler

Romandaki alet ifadelerinin çevirileri şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.4.4.7.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Aletler

Örnek 1

Kaynak Metin	Hedef Metin1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
المطرقة والفأس وحبل المشنقة ص ١٣	Çekiç, balta ve idam ipi.s.35	...bir balyoz için, bir balta için, darağacı ipi için! s.10
الفأس والمطرقة ص ١٤	Balta ve çekiç. s.36	Ah bir balta, bir balyoz! s.11
لا آلة معك ولا بطارية ص ٣٩	Yanında ne bir alet, ne de bir el feneri var; s.61	Alet yok yanımda, el feneri yok,... s.35
ماسورة ص ٣٩	bir boruya s.62	Yağmur oluğunu buluncaya dek s.35
نارجيلة ص ٤٥	bir nargileyle s.68	nargileyle s.40
الراديو ص ٦٠	Radyo s.84	Radyo s.54
السوط ص ٦٠	Kırbaç(lıyordu) s.83	Kırbaç(lıyordu) s.54

Tabloda KM’den alıntılanan aletler için her iki hedef metinde de genellikle birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. KM’de geçen “حبل المشنقة” HM1’de “idam ipi” şeklinde çevrilirken, HM2’de “darağacı ipi” ifadesi kullanılmıştır. İkinci örnekte KM’deki “المطرقة” kelimesi için HM1’de birebir karşılığı olan “çekiç”, HM2’de ise büyük ağır çekiç anlamına gelen “balyoz” kelimesi kullanılmıştır. Üçüncü örnekte Arapça kaynak metinde olduğu gibi HM1’de 2. şahıs kullanılmış, ancak HM2’de 1. şahıs ile çeviri yapılmıştır. Dördüncü örnekte verilen “ماسورة” kelimesi Arapçada “boru, hortum, oluk, kanal” gibi anlamlara karşılık gelir. HM1’de “boru”, HM2’de açıklayıcı bir sıfat eklenerek “yağmur oluğu” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Bu bakımdan her iki çeviride kullanılan kelimelerin doğru olduğu söylenebilir. Son örnekte ise “السوط” kelimesinin kaynak metinde isimken hedef metinlere fiil olarak aktarıldığı görülmektedir.

3.4.4.8 Ev Eşyaları

Romandaki ev eşyaları için kullanılan ifadelerin çevirileri şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.4.4.8.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Ev Eşyaları

Tablo 1

KM	ودخلوا حجرة الاستقبال فتفرقوا على فوق الكنب والمقاعد ص ١١
HM1 (Ar.>Tür.)	Misafir odasına girdiler ve kanepelerle koltuklar üzerine dağıldılar. s.33
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Oturma odasına doluşup kanepelere ve koltuklara yerleştiler. s.9

Tabloda verilen KM’de geçen ifade için her iki hedef metinde birebir çeviri yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2

KM	وكان ضوء الشمس المرسوم على الحصيرة ، قد انسحب إلى الجدار ص ٢٣
HM1 (Ar.>Tür.)	Hasırın üzerine vuran güneş ışığı, duvara çekilmişti. s.45
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Hasıra dökülen güneş duvara doğru gerilemişti şimdi. s.19

Tabloda verilen KM’den alıntılanan “**الحصيرة**” kelimesi her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılarak “hasır” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır.

Tablo 3

KM	الحجرة المستديرة، النصبه النحاسية، الكراسي الخشبية ذات المقاعد من القش المفتول ص ٤٣
HM1 (Ar.>Tür.)	Yuvarlak oda, bakır heykel, oturak kısımları kamıştan olan ahşap sandalyeler. s.66
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Bakır aksesuarlı yuvarlak oda, oturağı samandan tahta iskemleler s.39

KM’den alıntılanan tablodaki ifade için HM1’de birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. HM2’de ise “Bakır aksesuarlı yuvarlak oda” ifadesinde yer değiştirme yapılmış, devamında “heykel” yerine “aksesuar” kelimesi kullanılmıştır. “قش” Arapçada “saman, hasır, bitki sapı” gibi anlamlara gelir. HM1’de “kamış”, HM2’de ise “saman” kelimesi kullanılarak Türkçeye aktarılmıştır. Ev eşyalarını betimlerken kullanılan kelimelerin Türkçe çevirilerine bakıldığında bağlamı doğru olarak yansıttıkları söylenebilir.

Tablo 3.4.4.8.2 *HM1’de Birebir, HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Ev Eşyaları*

Tablo 1

KM	ولعلك تنظر من الشيش متخفيا كالنساء يا عيش ص ٩
HM1 (Ar.>Tür.)	Kadınlar gibi gizlenerek jaluziden bakıyorsundur ey Aliş. s.31
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Belki de karı gibi perdenin arkasına saklanmış bizi seyrediyorsun. s. 7

Tabloda verilen KM’de geçen “الشيش” kelimesi, HM1’de “jaluzi” olarak birebir çeviri ile Türkçeye aktarılmıştır. HM2’de kullanılan “perde” ise daha genel bir anlam ifade eder.

Tablo 2

KM	رأى ما تحت قدميه من مشمع لامع ص ٤١
HM1 (Ar.>Tür.)	Ayaklarının altında parlak bir muşamba gördü. s.63
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Yerdeki cilalanmış desenli parkeleri fark etti. s.37

Tabloda verilen “مشمع” kelimesi “muşamba, su geçirmez kumaş” anlamına gelir. HM1’de birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı görülmektedir, sıfatı olan ve “parlak” anlamına gelen “لامع” kelimesi de yine birebir çevrilmiştir. HM2’de verilen “desenli parke” çevirisi ise Arapça KM’deki anlamı tam olarak ifade etmemektedir.

Tablo 3.4.4.8.3 HM1’de Farklı, HM2’de Birebir Çeviri ile Aktarılan Ev Eşyaları**Tablo 1**

KM	نبوية حاملة السلطانية لتشتري ما تشاء ص ٧٢
HM1 (Ar.>Tür.)	Nebeviyye, elinde alışveriş sepetiyle dilediğini satınalmak için. s.96
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Nebeviyye’nin elinde çanağıyla geldiği. s.66

Tabloda verilen KM’de geçen “السلطانية” ifadesi, “çanak” ya da “kase” gibi anlamlara gelir. HM1’de alışveriş ortamını yansıtan bağlam dolayısıyla “alışveriş sepetiyle” ifadesinin kullanılmış olduğu anlaşıyor. HM2’de ise birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. Buna göre, HM2’deki çevirinin kaynak metne daha yakın olduğunu ancak HM1’in bağlamı daha iyi ifade ettiği söylenebilir.

Tablo 2

KM	كما رأى عاملاً يوقد الكلوب فى أعلى الباب الخارجى ص ١٢٠
HM1(Ar.>Tür.)	Bir işçi de, dış kapının üzerine kanca takıyordu s.149
HM2(Ar.>İng.>Tür.)	... işçilerden biri kapının üzerindeki yağ lambasını yakmaya çalışıyordu. s.114

Tabloda KM’den alıntılanan “الكلوب” kelimesi Arapçada gaz lambası için kullanılan bir kelimedir. HM1’de lambanın takıldığı kanca olarak HM2’de ise “yağ lambası” olarak çevrilmiştir. HM2’deki çevirinin daha anlaşılır olduğu söylenebilir.

3.4.5 TOPLUMSAL ÖGELER

Romanda yer alan toplumsal ögeler ve çevirileri, milli sanatçılar, kültür-sanat ögeleri ve meslekler başlıkları altında incelenmiştir.

3.4.5.1 Milli Sanatçılar

Romanda ismi geçen milli sanatçılar ve Türkçeye aktarımları şu şekildedir:

Tablo 3.4.5.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Milli Sanatçılar

Tablo 1

KM	وقرط ماسى نادر من فيلا الممثلة كواكب ص ٣٠
HM1 (Ar.>Tür.)	“Sanatçı Kevâkib’in villasından da ender bulunan elmas bir küpe...” s.52
HM 2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Film yıldızı Kavâkib’in bir çift muhteşem elmas küpe edindiğim villası” s.27

KM’de geçen “كواكب” isminin aktarımına bakıldığında her iki hedef metinde de okunduğu şekliyle çevrildiği görülür. HM2’de İngiliz telaffuz esas alınmıştır. Ancak bu ismin başında yer alan “الممثلة” kelimesi özellikle oyuncu anlaşılmaktadır, HM1’de daha genel bir çeviri ile “sanatçı”, HM2’de ise “film yıldızı” ifadeleri kullanılmıştır. Her iki hedef metinde de çevirilerin bağlamı doğru olarak karşıladığı söylenebilir.

3.4.5.2 Meslekler

Romanda geçen meslekler ve Türkçe karşılığı şöyledir:

Tablo 3.4.5.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Meslekler

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
السرقه ص ٤٦	Hırsızlığa s.69	Çalmaya s.42
بخدمه الست التركيه ص ٧٢	Türk hanımın hizmetçisi s.97	Türk hanımın hizmetçisi s.66
البقال ص ٧٣	Bakkal s. 97	Bakkal s. 67
بواب عمارة الطلبة ص ٨٠	öğrenci yurdunun kapıcısı s.106	öğrenci yurdunun kapıcısı s.75
مهربي السلاح ص ٨٣	silah kaçakçısı s.110	silah kaçakçısı s.78
سائق تاكسي ص ١٠٣	Taksi şoförü s.130	Taksi şoförü s.97
قاضى ص ١٠٦	Yargıç s.133	Yargıç s.101
بياع اللبن ص ١٢٠	Sütçü s.148	Sütçü s.114

Tabloda verilen KM’de geçen mesleklerin her iki hedef metinde de birebir çeviri ile Türkçeye aktarıldığı görülmektedir.

Tablo 3.4.5.2.2 HM1’de Birebir; HM2’de Farklı Aktarılan veya Yer Verilmeyen Meslekler**Tablo 1**

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
شيخ المشايخ ص ٦١	Şeyhlerin Şeyhi s.84	Büyük Şeyh s.55
أميناً للصندوق ص ٦١	bir veznedar s. 85	mali müşavirliğini s.55
ضاربة الودع ص ٨٦	Bakla falına bakan kadın. s.112	Falcının teki s.80
عمدة ص ٩٢	muhtardı s.119	Umda s.87
خادم العمدة ص ٩٢	Muhtarın hizmetkarı s.119	Umda’nın uşağı s.87
المخبر ص ٩٩	Sivil polis s.126	Bekçi s.94

Tabloda verilen mesleklere dair ifadelerin, HM1’de birebir çeviri ile aktarılırken HM2’de bazı değişikliklerle Türkçeleştirildiği görülür. Bu değişiklikler bağlamın Türkçeye aktarılmasında büyük bir etki oluşturmaya da özellikle KM’de geçen ve devlet görevlisi anlamına gelen “عمدة” kelimesinin HM2’de okunduğu gibi bırakılmasının ve “dedektif” veya “sivil polis” olarak çevrilebilecek “المخبر” kelimesinin “bekçi” şeklinde Türkçeye

aktarılmasının Arapça metinde kastedilen anlamın tam olarak ortaya konmasını engellediği söylenebilir.

3.4.6 SİYASİ VE EKONOMİK TERİMLER

3.4.6.1 Siyasi ve Ekonomik Kavramlar

Romandaki siyasi ve ekonomik terimler ile çevirileri şu şekildedir:

Tablo 3.4.6.1.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Siyasi ve Ekonomik Kavramlar

Tablo 1

Kaynak Metin	Hedef Metin 1 (Ar.>Tür.)	Hedef Metin 2 (Ar.>İng.>Tür.)
عيد الثورة ص ٩	Devrim bayramında s.32	Devrim'in yıldönümünde s.7

Tabloda verilen KM'de geçen “الثورة” kelimesi ile “Hür Subaylar Darbesi” olarak da bilinen 23 Temmuz 1952 tarihinde Mısır'da Hür Subaylar Hareketi tarafından gerçekleştirilen askerî darbe kastedilmektedir (http-2). “عيد” kelimesi “bayram” anlamına gelir. HM1'de “bayram” şeklinde, HM2'de ise “yıl dönümü” olarak çevirmiştir. Her ikisi de bağlamı doğru yansıtmaktadır.

3.4.6.2 Siyasi ve Ekonomik Olaylar

Romandaki siyasi ve ekonomik olaylar ile çevirileri şu şekildedir:

Tablo 3.4.6.2.1 Birebir Çeviri ile Aktarılan Siyasi ve Ekonomik Olaylar

Tablo 1

KM	مثلك ينتظر ولو حكم عليه بتأبيده! ص ٦٩
HM1 (Ar.>Tür.)	“Senin gibi biri beklenir, ömür boyu hapis yese de! ” s.93
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	“Senin gibi bir adam beklenilmeyi hak eder, müebbet yese bile!” s.63

Tabloda verilen KM'deki “تأبيد” kelimesi, “müebbet” yani “ömür boyu hapis cezasına çarptırılmak” anlamına gelir. HM1'de “ömür boyu” olarak ifade edilirken, HM2'de eşanlamlısı olan “müebbet” ifadesini kullanmıştır. Her ikisi de bağlamı doğru olarak yansıtmaktadır.

Tablo 2

KM	وَأَنْ يَرَاهَا وَلَوْ كَأَخِرِ طَلَبَ لَهُ فِي الدُّنْيَا قَبْلَ الشُّنْقِ ص ٧٧
HM1 (Ar.>Tür.)	Darağacına çekilme öncesinde dünyadaki en son arzusu bile olsa onu görmeyi. s.103
HM2 (Ar.>İng.>Tür.)	Öyle çok istiyordu ki onu görmeyi, idam öncesinde son dileğiymişçesine. s.72

Tabloda verilen KM'deki “الشنق” kelimesi, “asmak, darağacına asmak, darağacında idam, idam etmek” gibi ifadelerle Türkçeye çevrilebilir. Hedef metinlerde Türkçeye aktarılırken HM1’de “darağacı”, HM2’de “idam” kelimeleri kullanılarak bağlam ortaya konmuştur.

SONUÇ

Necib Mahfuz'un *el-Liss ve l-Kilâb / Hırsız ve Köpekler* romanının Türkçe çevirisi kültürel unsurların aktarımı açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Bu çalışma, *el-Liss ve l-Kilâb* romanında kültürel unsurların Arapçadan-Türkçeye ve Arapçadan-İngilizceye/İngilizceden-Türkçeye yapılmış olan çevirilerde ne derece başarılı bir şekilde aktarıldığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Tezde çevirmenlerin kültürel unsurları hedef dile taşıırken kullandıkları yöntemler incelenmiş, bu yöntemlerin Türk okuyucusunun metni anlama sürecine olan etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, çeviri sürecinde çevirmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve buldukları çözümler, metnin anlam ve kültürel derinliğinin korunması açısından değerlendirilerek çevirilerin kültürel öğeleri yansıtmadaki başarısı tartışılmıştır.

Bu çalışmada Newmark'ın kültürel öğeler sınıflandırması esas alınarak *el-Liss ve l-Kilâb / Hırsız ve Köpekler* adlı romandaki kültürel öğeler incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda, kültürel öğelerin aktarımı üzerine yapılan değerlendirmelerde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Hedef metinlerdeki yer isimleri incelendiğinde, Türkçeye aktarımlarında ara dilin kullanılması nedeniyle bazı çeviri hatalarına yol açıldığı görülmektedir. Bu durum, Türkçeye aktarımda özellikle İngilizce telaffuzun esas alınmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin: KM'deki “جريدة الزهرة” ifadesi HM1'deki gibi “ez-Zehre gazetesi” olarak aktarılmalıyken, HM2'de hatalı olarak “Sahra binası” şeklinde verilmiştir.

Hedef metinlerde hayvan isimlerinin bazen birebir çeviri bazen de farklı olarak Türkçeye çevrildiği, birçok örnekte hayvan isimlerinin benzetme amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin: KM'deki “كالنمل أهله” ifadesi HM1'de “ailesi de karınca sürüsü gibi ” olarak, HM2'de ise “güçlü bir aileden geliyor ” şeklinde aktarılmıştır.

Bitki isimlerinin çevirisinde her iki hedef metinde genellikle birebir çevirinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bazı farklılıklar da tespit edilmiştir. Örneğin: KM'deki “النخلة” kelimesinin HM2'de ise “hurma ağacı”, HM2'de ise “palmiye ağacı ”olarak çevrilmesi gibi.

Dille alakalı öğeler incelendiğinde, çok sayıda ifadenin Türkçeye birebir olarak çevrilmiş olduğu görülür bu durum Arapça ve Türkçenin benzer kültür ve inançların yaşandığı iki

toplumun dili olmasına bağlanabilir. Bazı ögelerin HM1’de Türkçeye birebir çevrilirken HM2’de uyarlanarak aktarılmış veya atlanmış olduğu da tespit edilmiştir. Bu örneklerin bazılarında HM2’deki çevirinin kaynak metindeki bağlamdan uzaklaşmış olduğu görülmüş bu durumun ara dil İngilizceden aktarım sebebiyle ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Birebir çevirinin hedef dilde anlamlı olmayacağı yerlerde dille ilgili ögelerin uyarlama yapılarak Türkçeye aktarıldığı ve bu şekilde bağlamın doğru olarak ortaya konduğu da anlaşılmıştır.

Seslenme ifadeleri ile ilgili olarak verilen örneklerde her iki hedef metinde genel olarak birebir çevirinin kullanıldığı söylenebilir.

Duygu belirten ifadeler ve ünlem ifadeleri incelediğinde, genellikle Türkçeye birebir aktarım yapıldığı, HM1’de birebir HM2’de farklı aktarılan örneklerin bu bölümde sayıca çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Kelime oyunları ile ilgili üç örnek bulunmuş, HM1’de birebir, HM2’de bir örnekte birebir diğerlerinde farklı yöntemler kullanıldığı görülmüştür. Her iki hedef metinde de birebir çeviri yapılan örnekte bağlamda ifade edilen kelime oyununun Türkçeye başarılı bir şekilde yansıtıldığı, diğer bir örnekte ses ve aliterasyonun kaybolduğu tespit edilmiştir.

Tebrik, teselli, özür ifadeleri incelediğinde, bu ifadelerin hedef metinlere çoğunlukla birebir çeviri yöntemi kullanılarak aktarıldıkları, birebir çevirinin anlamlı olmayacağı durumlarda ise Türkçe kullanıma uyarlanarak çevrildikleri görülmüştür.

Dini ögelerle ilgili unsurlar incelendiğinde, HM1’de çoğunlukla birebir çeviri yapılarak, İngilizce ara dil kullanılan HM2’de ise ifadelerin genellikle uyarlanarak Türkçeye aktarıldığı söylenebilir. İslam ve tasavvuf kültürü ile ilgili terim ve kavramların Türkçede de yaygın olarak kullanılmasından dolayı Arapçadan doğrudan çeviri yapılan HM1’de birebir çeviri yapılması anlamın doğru olarak aktarılmasına katkı sağlarken, İngilizce üzerinden çeviri yapılan HM2’de bazı anlamsal kayıplar yaşandığı tespit edilmiştir.

Romanda dört adet Kurân-ı Kerîm ayetine yer verildiği görülmüştür. HM1’de tüm ayetler mealen verilirken sure adı ve ayet numaraları da dipnot bilgisi olarak metne eklenmiştir. HM2’de ise bir yerde A’raf suresi 155. ayetin Kurân ayeti olduğu anlaşılmamış, anlamı da hatalı olarak aktarılmıştır.

Kişi isimlerinin, her iki hedef metinde de genellikle okunduğu gibi Türkçeye aktarıldığı görülmektedir. Ancak bazı örneklerde, İngilizce üzerinden çeviri yapıldığı için bağlamda kastedilen anlamın kaybolduğu tespit edilmiştir. Örneğin KM’de geçen ve Arap kültür tarihinde çok önemli bir isim olan Antera b. Şeddâd’a gönderme yapılan “عنتره” kelimesi HM1’de “Antara” olarak çevrilmişken HM2’de “kahraman” olarak Türkçeye aktarılmıştır.

Ünvanların HM1’de Türkçeye genel olarak birebir çeviri ile, HM2’de ise bazı farklılıklarla aktarıldığı tespit edilmiştir. Örneğin KM’de geçen ve Mısır’da “usta” anlamında kullanılan “معلم” kelimesinin HM2’de “Bey” veya “Bay” olarak Türkçeye çevrilmesinin kaynak metindeki kültürel unsurun hatalı olarak yansıtılmasına yol açtığı söylenebilir.

Yiyecek ve içeceklerle ilgili kelimeler incelendiğinde, her iki kültürde ortak kullanılanların birebir çeviri ile aktarılırken Mısır’a has bazı yiyecek isimlerinin yakın anlamlar kullanılarak Türkçeye uyarlanmak suretiyle aktarıldığı görülmüştür.

Romanda kullanılan kıyafet ifadeleri listelendiğinde her iki hedef metinde de genellikle birebir çeviri yapıldığı tespit edilmiştir. Arap ülkelerine ve Arap kültürüne has olarak erkeklerin giydiği elbiseler “cılbab veya celâbib” kelimeleri kullanılmak suretiyle çeviriye yansıtılmış, bu şekilde kültüre has ögenin çeviride kaybolmaması sağlanmıştır.

Arapça kaynak metindeki para birimleri incelendiğinde KM’de geçen “جنيه” kelimesinin HM1’de “cüneyh” şeklinde okunduğu gibi bırakılarak, HM2’deki ise “lira” karşılığıyla Türkçeye çevrildiği görülmüştür. Romanın Mısır’da geçmesi ve ülkenin para biriminin “cüneyh” olması sebebiyle HM1’deki çevirinin kültürel bağlamı daha doğru yansıttığı ifade edilmiştir.

Küfür ifadelerinin çevirilerinde HM1’de birebir çeviriyle kültürel detaylar doğru bir biçimde yansıtılırken, HM2’de yer ekleme ve çıkarmalar yapıldığı görülmüş bir yerde yapılan eklemenin çeviriyi bağlamdan uzaklaştırdığı tespit edilmiştir.

Romadaki aletlerin ve ev eşyalarının çevirilerinde birebir çeviri ile aktarılan öğeler olduğu gibi özellikle HM2’de farklı aktarılan veya çevride yer verilmeyen öğeler de tespit edilmiştir. Siyasi ve ekonomik öğelerin aktarımında ise birebir çeviri yönteminin kullanıldığı görülmüştür.

Hedef metinlerin incelenmesi sonucunda, ara dil İngilizce üzerinden yapılan çeviride Türk ve Arap kültürlerinde ortak olan bazı kelime ve ifadelerin İngilizce telaffuza göre harf çevirisiyle aktarılırken farklı ya da yanlış çevrildiği görülmüş, bazı ifadelerde ara dil kullanımından kaynaklanan çeviri hatalarına rastlanmıştır. Arap kültürünün Türk kültürü ile pek çok ortak unsura sahip olması dolayısıyla Arapçadan Türkçeye yapılan çeviride kültürel unsurların genellikle birebir çeviri ile başarılı bir biçimde aktarıldığı görülürken Arapçadan İngilizceye çeviri esnasında bazı kültürel unsurların kaybolduğu, İngilizce üzerinden Türkçeye çeviride ise bu kaybın daha da artmış olduğu tespit edilmiştir. Kültürel öğelerin aktarımında, ancak hedef dilde birebir çevirinin anlam kaybına sebep olacağı durumlarda Türkçeye uyarlama bir yöntem tercih edildiği görülmüştür.

Sonuç olarak kaynak metin Arapçadan doğrudan yapılan çevrinin kültürel öğeleri yansıtmada daha başarılı olduğunu, ara dil üzerinden yapılan çeviride kültürel öğelerin yer yer kaybolduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aixela, Javier Franco. (1996). “*Culture-Specific Items in Translation*”, Translation, Power, Subversion, Editors: Roman Alvarez- M. Carmen-Africa Vidal, Multilingual Matters Ltd., Clevedon.
- Aksoy, N. Berrin. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Aktaş, Şerif. “Edebî Metin ve Özellikleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 39, (2009).
- Anânî, Muhammed. (2003). *et-Terceme tu'l-Arabiyye Beyne'n-Nazariyye ve'l-Tatbîk*. (2. baskı). Kahire.
- Arabacıoğlu, Behiye. (2020). Edebî çeviri ve çeviri eleştirisi: *Karşılaştırmalı bir çalışma*. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*.
- Baker, Mona. (2005). *In Other Words: A coursebook on translation*. Routledge, London.
- Baykan, Ali. (2005). Sosyal-kültürel faktörlerin çevirideki rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14,77). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi » Makale » SOSYAL-KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN ÇEVİRİDEKİ ROLÜ. Erişim Tarihi: 12.05.2024
- Bedr, Abdülmuhsin Tâhâ. (1981). *Necîb Mahfûz er-Rû'ye ve'l-edâh*. Kahire.
- Berman, Antoine. (1992). *L'Épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique* (S. Heyvaert, Çev.; (1. baskı). Yayınevi: SUNY Press. (Orijinal çalışma 1984 yılında yayımlanmıştır).
- Blažyte, Diana- Liubinienė, Vilmante. (2016). “*Culture-specific Items (CSI) and Their Translation Strategies in Martin Lindstrom's Brand Sense*”, *Research Journal Studies about Languages*, Sayı 29.
- Devvâre, Fuâd. (1989). *Necîb Mahfûz mine'l-Kavmiyye ile'l-Âlemiyye*, Kahire.

- ed-Dîdâvî, Muhammed. (1992). *İlmu't-Terceme beynen-Nazariyye ve't-Tatbikî*. Daru'l-Meârif, Suse, Tunis.
- el-Gîtânî, Cemâl. (1980). *Necîb Mahfûz Yetezekker*. Beyrut: Dâru'l-Mesîra.
- eş-Şeyh, İbrâhim. (1987). *Mevâkıf ictimâ'îyye ve siyâsiyye fî edebi Necîb Mahfûz*. Kahire.
- Göçer, Ali. (2012). “*Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine*”. Türk Dili 729,1.
- Gökalp, Ziya. (1975). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Sebil Matbaacılık.
- Göktürk, Akşit. (1986). Çeviri: *Dillerin dili*.
- Ğâlî, Şukrî. (1988). *Necîb Mahfûz mine'l-Cemâliyye ilâ Nöbel*, Kahire.
- İsam ed-Dîn, Ahmet. *Hareketu't-Tercama fî Mısır fî 'l-karnil-İshrîn*. Kahire, al-Hey'etu'l mısırıyyeti'l Âmme li'l-Kitâb, 1986.
- Kaplan, Mehmet. (2010). *Kültür ve Dil* (26. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mahfûz, Necîb. (1996). *Hırsız ve Köpekler*. Çev. Rahmi Er. (1961). (1.Basım) Vadi Yayınları.
- Mahfûz, Necîb. (2013). *Hırsız ve Köpekler*. Çev. Avi Pardo. (1961). (3.Basım) Kırmızı Kedi Yayınları.
- Mahfuz, Necîb. (2013). *el-Lıs ve 'l-Kilâb*: Dâr'uş-Şurûk.
- Mahfûz, Necîb. (1985). *Necîb Mahfûz mine'l-Cemâliyye*.
- Moran, Berna. (2001). *Edebîyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Muammer, Sarıkaya. (2003). “*el-Câhız dan es-Safedî ye Çeviri Teorisi*”, İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi. Bilimname III.
- Muharrem, Tosun. (2013). *Çeviri eleştirisi kuramı*. İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.

- Nida, Eugene. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Peter Newmark. (1988), *The Textbook of Translation*, Nida, Eugene. (1964). “*Toward A Science of Transportation*”. Leiden: E. J. Brill.
- Peter Newmark. (2001). *The Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Salman, Yurdanur. (1996). “Yazın Çevirmeninin Dilsel Donanımı”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* 7. Dilbilim Araştırmaları Dergisi» Makale» Yazın Çevirmeninin Dilsel Donanımı. Erişim Tarihi: 01.06.2024.
- Sasson Somekh, (1973). *The Changing Rhythm*, Roger Allen. (1995). *The Arabic Novel*, New York.
- Suçin, Mehmet Hakkı. (2007). *Öteki dilde var olmak*. Multilingual. İstanbul.
- TDK Sözlük. Edebiyat. Türk Dil Kurumu Sözlükleri.
- Topaloğlu, Berkir. (2007).“*Rahman*”, TDV. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. s.45-417.
- Uygur, Nermi. (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ülsever, Şyda. (2005). *Karşılaştırmalı edebîyat ve edebî çeviri*. Eskişehir: Metin Ofset Matbaacılık.
- Ürün, Ahmet Kâzım. (2002). *Necîb Mahfûz ve Toplumsal Gerçekçi Romanları*. (1.Basım) Kasım Çizgi kitabevi yayınları.
- Yalçın, Perihan. (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, Mine. (2005) *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. Multilingual.
- Yıldız, Musa. *Necîb Mahfûz: Hayatı, Eserleri ve Türkçe Çevirileri*. *Nüşa dergisi*, YIL: 9, SAYI: 29, 2009/II).
- Yıldız, Musa. (2020). *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*. İstanbul, Akdem Yayınları.

İnternet Kaynakları

http-1: https://en.wikipedia.org/wiki/Hyphaene_thebaica. (Erişim tarihi: 11/10/2024).

http-2: [1952 Mısır Devrimi - Vikipedi](#). (Erişim tarihi: 04/01/2025).

